

Maghreb i opplysningstidens Danmark-Norge

Danske 1700-tallteksters fremstillinger av et fremmed landområde

Eirik Lie Reikerås

Masteroppgave ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

15.05.2019

Maghreb i opplysningstidens Danmark-Norge

Danske 1700-tallteksters fremstillinger av et fremmed landområde

© Eirik Lie Reikerås

2019

Maghreb i opplysningstidens Danmark-Norge

Eirik Lie Reikerås

<https://bora.uib.no/>

Abstract

The Mediterranean Sea was in the 15th, 16th and early 18th centuries an area characterized by conflict and privateering. In these unstable times, many Europeans got captured and held as slaves in the Maghreb. The writings from previously captured men dominated the European narratives of the North Africans and their lands in this period. This changed in the latter parts of the 18th century, and the relationship between the European -and the Maghreb states went from chaotic hostility, to a more orderly trading relationship. Gradually, (more or less) friendly diplomatic relations were established. The interest in and knowledge of the area increased in Europe, and the narrative of the Maghreb changed in character. In this period new types of literature were produced and made accessible for literate Europeans.

The changing relations also applied to Denmark-Norway and the Maghreb, and this master thesis have shown what was written about the Maghreb states in the 18th century Denmark-Norway, and how the written works changed in the period. The assignment has analyzed ten texts written in Danish between 1740 and 1820, and seen them in light of Said's orientalism. The findings are that there is some traces of orientalism in all the Danish literature, although this varies. Most text are using a lot of stereotypes, and negative representations, but none of them tried to group the Maghreb states as a part of a larger orient, or did any real efforts of creating an oriental "type". The findings also include that the academic texts contained more oriental features than those written by former slaves.

Forord

Denne masteroppgaven er en studie av hva som stod på om Maghreb på dansk i perioden 1740-1820. Jeg håper oppgaven bidrar til å gi ny kunnskap om emnet, og dermed kan være en ny liten puslebit på det uendelig store akademiske brettet. Å skrive denne oppgaven har vært en berikende prosess, som har vært både utfordrende og lærerik. Den har vært utfordrende i den forstand at jeg aldri tidligere har lest gotiske tekster, eller gjennomført historisk forskningsarbeid. Det har samtidig vært lærerikt fordi jeg har oppnådd innsikt og kunnskap både om emnet og om hvordan forskningsarbeid foregår.

Jeg vil rette en stor takk til familie og venner som har kommet med innspill og vært støttende gjennom hele prosessen. En spesiell takk til morfar, som alltid har vist spesiell stor interesse for fortiden, og bidratt til å holde ved like mitt engasjement for historiefaget.

Tusen takk til min fantastiske veileder, professor Svein-Atle Skålevåg, for hjelp til å holde fokus på de riktige fokusområdene, og ikke minst for den tålmodigheten han har utvist. Jeg har satt stor pris på de mange nyttige, informative, hjelpsomme, og ikke minst hyggelige veiledningstimene. Takk også til de andre veilederne på seminargruppen, og til alle de andre fantastiske menneskene på instituttet.

Det å presentere så mange forskjellige kilder, som denne oppgaven har gjort, gjør at det kan bli utfordrende for en utenforstående å henge helt med. Derfor vil jeg gjerne oppfordre til å ta en titt på de vedlagte hjelpemidlene som ligger helt bakerst i oppgaven, som er utformet for å gjøre leseprosessen litt mer oversiktlig.

Jeg håper teksten vil være interessant lesning.

Innhold

Abstract	6
Forord	7
Innhold	9
Kapittel 1 - innledning	11
Tema, problemstilling, og avgrensing	11
Kildeutvalg	13
Metode	19
Orientalismen	21
Said's kritikere	24
Tidligere forskningslitteratur om emnet	29
Kapittel 2 - Bakgrunn	31
Statene i Maghreb	31
Alger, Tunis og Tripolitania	32
Det marokkanske keiserdømmet	34
Maghreb og de vesteuropeiske stormakter	34
Danmark-Norge og Maghreb	37
Kapittel 3: Slaveriet	31
Tidligere forskningslitteratur	41
Forfatternes forskjellige bakgrunner	43
Fanget, solgt og fordelt	45
Arbeidsoppgaver	46
Behandling	48
Boforhold, bekledning, og oppvarting	50
Savn	52
Religionspraksis og omvendelse	52
Rømningsforsøk	54
Utenom arbeid	55
Frigjørelse og løskjøping	56
Oppsummering av oppholdet	59
Diskusjon - avkreftelse av fordommer, og finpussing av situasjonen	59
Kapittel 4: Hvordan fremstilles området?	41
De geografiske betegnelsene	64
Naturgeografi	65
Området i en geopolitisk sammenheng	67

Byene - arkitektur og fasiliteter	68
Eksotiske fortellinger og svunne tider	69
Diskusjon – differensiering og nødvendig intervensjon	71
Kapittel 5: Hva skrives det om folket?	75
Generelle bemerkninger og annerledesheter	76
Homogen eller heterogen befolkning?	77
«Onde mennesker»	78
Vennlige bemerkninger	80
Kvinner, kjønnsroller og seksualitet	81
Jødene	85
Europeerne	87
Renegater	88
Diskusjon – Flere ulike grupper, med ulik grad av sivilisering	89
Kapittel 6: Hvordan beskrives samfunnet?	94
Styresmaktene	94
Herskernes egenskaper	96
Moulay Abdullah	97
Sidi Mohammed (Mohammed Ben Abdellah al-Khatib)	97
Skattesystemet	100
Religion (og overtro)	100
Statenes militære makt	103
Rettsvesen og justis	104
Diskusjon – et ustabil, men fungerende styresett	107
Kapittel 7: Det samlede bildet av en region	110
Tekstenes utvikling over tid	111
Hva var orientalistisk?	113
Avsluttende bemerkninger	119
Litteraturliste	121
Vedlegg	125

Kapittel 1 - innledning

«(...) de ere alle blakkede og ligesom Stude paa Bagbenene og Laarene, med Kløver, og Have meget lange krumme Halse, og Øren som Heste, og meget heslige Snuder, alle disse Dyr gaar meget langsom, og naar der drives på dem, da slaaer man dem omkring Bagbeenene, med det agte de ikke meget.»¹

Vesenet som her beskrives er en kamel. Året er 1628 og den islandske presten Oluf Eigilsson befinner seg i det dansknorske rikets hovedstad. Det er ingen overdrivelse å påstå at Eigilsson nylig hadde lagt et innholdsrikt år bak seg. Sitatet er hentet fra den danske oversettelsen av den skriftlige underrettelsen han leverte til det kongelige hoff i København. Her beskrev han hva han opplevde da han, sammen med over 400 andre islendinger, på brutalt vis ble tatt fra sine hjem, og bortført til den nordafrikanske kystbyen Alger i året 1627. Slike, -og lignende skriv fra tidligere tilfangetatte menn dominerte de europeiske fortellingene om nordafrikanerne og deres landområder på 15-, 16- og 1700-tallet, men utover på 1700-tallet forandret det seg. Forholdet mellom europeiske stater og de nordafrikanske gikk fra å være kaotisk fiendtlighet, til å ligne et mer ordnet handelsforhold. Etter hvert ble mer eller mindre vennligsinnede diplomatiske forbindelser opprettet. Interessen for, og kunnskapen om området økte. Hva stod det i de trykte kildene om Maghreb i denne perioden? Forandret den danske litteraturen om maghrebstatene seg over tid?

Denne masteroppgaven er ikke en fullstendig historie om Maghreb. Ei eller er det en fullstendig utredning om Danmark-Norges forhold til regionen. Det oppgaven ønsker å undersøke, er hva det stod i de trykte kildene som var tilgjengelig for danske og norske innbyggere i perioden 1740-1820.

Tema, problemstilling, og avgrensning

Jeg har lenge hatt en interesse for kapervirksomheten i middelhavsområdet, og hvordan den har påvirket europeeres oppfattelse av -og forhold til nordafrikanere. Ann Thomson (1987) har vist at de europeiske fremstillingene av innbyggerne og regionen forandret seg betraktelig i perioden.² Hennes funn er at man i overgangen til kolonitiden begynte å fremstille området på en svært stereotypiserende og nedsettende måte, som til en stor grad kan samsvare med

¹ Eigilsson (1741) s. 31

² Thomson (1987)

Edward Saids funn i *Orientalismen* (1978). Joachim Östlund, som har forsket mye på samme emnet og tatt for seg det svenske perspektivet på maghrebområdet, kommer ikke frem til de samme trekkene i den svenske litteraturen.³ Hans funn peker snarere mot en åpenhet i holdningen til islamsk kultur, og politikk, i både slaveberetninger, tidsskrifter, samt akademiske tekster. Etersom forskningslitteraturen spriker i fortellingene om hvordan europeere fremstilte Maghreb i perioden, blir det interessant å undersøke hvordan de danske 1700-tallstekstene fremstilte regionen og dens innbyggere.

Problemstillingen for oppgaven blir derfor:

Hvordan ble Maghreb beskrevet på dansk i perioden 1740-1820?

For å besvare problemstillingen vil oppgaven interessere seg for samtlige trykte kilder som har et tema relatert til maghrebområdet på siste halvdel av 1700- og starten av 1800-tallet. Min leten har resultert i ti kilder, som blir presentert i neste delkapittel. Tidsperioden er svært interessant, da man befinner seg i avslutningen av epoken som gjerne kalles opplysningstiden. Stater, Danmark-Norge inkludert, begynte i økende grad å handle med andre langt fra egne landegrenser, og med det økte tilgangen på - og interessen for - informasjon om disse områdene.⁴ Periodisk er det også den spede begynnelse av kolonitiden, samtidig som perioden samsvarer med begynnelsen på slutten for slavehandelen.⁵ Geografisk interessefelt for oppgaven er først og fremst den nordafrikanske kystlinjen, men vil også ha innslag fra Danmark-Norge, og Vest-Europa i bakgrunnsdelen i kapittel 2, for hjelpe til med kontekstualiseringen.

Nyere populærvitenskapelig litteratur om emnet, som *1001 Natt* av Vetle Lid Larssen (2013), presenterer Maghreb i et veldig vestlig perspektiv. Historien fortelles gjerne av en vestlig forfatter, gjennom øynene til en vestlig hovedperson, med minimal tilstedeværelse av kontekstualisering. Gjennom denne litteraturen får man inntrykk av at 1700-tallets samtidslitteratur var svært stereotypiserende, med vekt på forskjeller mellom den kjente vesten, og det ukjente andre. Slutten av 1700 -og begynnelsen av 1800-tallet, samsvarer med tiden et nytt akademisk felt ble etablert, nemlig *orientalismen*. Orientalister var spesialister på

³ Östlund (2014)

⁴ Andersen og Voth (2000) s. 7-8, Gøbel (2011) s. 139, 149, Hammer (1915) s. 58, Schweigaard (1840) s. 125-130, Skurtveit (2002), Wandel (1919)

⁵ Flere land hadde på denne tid lenge hatt mindre kolonier og handelsutposter, men det definitive startskuddet for kolonitiden kom først utover på 1800-tallet (for eksempel Frankrikes kolonisering av Algerie i 1830) og blir ofte datert til Berlinkonferansen (1884-1885).

orienten, et område som også omfattet de nordafrikanske statene. Flertallet av nyere tids forskere på Nord-Afrika forholder seg ifølge Joachim Östlund (2014) til Edward Saids funn; at datidens forfattere konstruerte en orient, som en gruppert motsetning av den vestlige, rasjonelle verden.⁶ Dette står i motsetning til hva han selv finner i svenske kilder, noe som vil gjøre det svært interessant å utføre de samme undersøkelsene på danskspråklig kildemateriale. Hypotesen for oppgaven er at litteraturen som fantes om Maghreb i perioden 1740-1820 hadde orientalistiske trekk, og disse tendensene vil bli undersøkt underveis, tematisk, samt i det konkluderende avslutningskapittelet. Hva som regnes som orientalistiske trekk er diskutabelt, men jeg vil bruke et slags minste felles multiplum av Edward Said og hans kritikeres definisjon, som drøftes senere i dette kapittelet.

Oppgaven blir delt opp i syv kapitler, hvor kapittel 1 er en innledning til kildene og analyseverktøyet, mens kapittel 2 vil være et kontekstualiserende bakgrunnskapittel. Kapittel 3, 4, 5, og 6 vil ta for seg hva som står i kildene, innen emnene slaveri, området, befolkning, og samfunn. Det syvende kapittelet blir et oppsummerende diskusjonskapittel som vil belyse oppgavens funn.

Kildeutvalg

Jeg har i denne oppgaven vært interessert i alt som ble fortalt om Maghreb på dansk i perioden 1740-1820. Kildematerialet har derfor blitt danske tekster om maghrebområdet, trykket som bøker i perioden. Det er riktignok ett unntak, borgermester Meyers tekst *Hynnemørs Tvende Reiser (1784)*. Denne historien ble aldri trykket, men gikk i dens samtid i muntlig sirkulasjon i Bergen, og har derfor blitt aktuell som et eksempel på andre måter man på 1700-tallet kunne tilegne seg informasjon om området.

Man skulle kanskje tro at å ta for seg samtlige trykte kilder om den nordafrikanske kysten i en 80-årsperiode er å ta seg vann over hodet, men det ble i tidsrommet skrevet forholdsvis lite om temaet. Dersom man dropper aviser og tidsskrifter, slik denne oppgaven har gjort, blir kildematerialet overkommelig.⁷ Det har derfor ikke vært nødvendig å sette noen strengere utvalgsriterier, og jeg har vært interessert i alt jeg har kommet over av trykte verker fra perioden. Jeg har i min leten etter kilder gjort mitt ytterste for å finne frem til flest mulig av de trykte tekstene med tematisk relevans, men det er viktig å understreke at det trolig finnes flere

⁶ Östlund (2014) s. 306

⁷ Östlund har gått gjennom aviser og tidsskrifter i sine undersøkelser, og det later til at oppgaven ville blitt altfor omfattende dersom den skulle gjort det samme. Her kreves det mer forskning.

kilder enn jeg har klart å oppdrive. Min leten har resultert i ti kilder, som grovt sett kan deles opp i tre forskjellige, men delvis overlappende kategorier: Slavelitteratur med utspring i tilbakevendte slavers fortellinger, litteratur fra personer med handelsinteresser, og akademisk litteratur.

Innen slavelitteraturen finner man seks tekster, hvor den eldste er forfattet av Oluf Eigelsson (1741) *En kort beretning om de tyrkiske søe-røveres onde medfart og omgang, da de kom til Island i Aaret 1627, og der borttoge over 300 mennesker (...)*. Den islandske presten Oluf Eigelsson ble på begynnelsen av 1600-tallet, sammen med hundrevis av andre islendinger, tatt til fange av sjørøvere med tilhørsted i Alger. Han ble kort tid etter fangenskapet i Alger sendt til Danmark for å forhandle om frigivelsen av sine resterende landsmenn. I København ble han bedt om å levere en skriftlig rapport til kongen, som i 1741 ble oversatt til dansk, og trykket i bokformat. Teksten er todelt, hvor første del forteller om hans opplevelser, mens den neste inneholder en kortere topografisk del.⁸ Den nest eldste teksten ble forfattet av Hack Olufs i 1747, og har tittelen *Harck Olufs, Fød paa Øen Amrom udi Riber-Stift i Jydland, Besynderlige AVANTURES, som have sig tildraget sig med ham Især til Constantine og paa andre Steder i Africa (...)*⁹. Den danske sjømannens 36 sider lange fortelling, er en historie om hvordan han og hans medmannskap i 1724 ble tatt til fange, og solgt som slaver i Alger. Etter hvert ble han kjøpt av den Constantinske beyen, hvor han gikk i tjeneste i 13 år, før han gjenvant sin frihet og dro tilbake til Danmark.¹⁰ Om Harck i løpet av sitt lange opphold i Maghreb gikk over til den islamske tro, har vært gjenstand for diskusjon, og den tyske historikeren Martin Rheinheimer mener dette er svært trolig.¹¹ Selv nektet alltid dansken for dette, og ti år etter sin hjemkomst, i 1747, fikk han trykket og publisert sin historie i København. Tekstens utforming er nokså lik Eigelssons, og har først en fortellende del, før teksten avslutter med en kortere topografisk skildring av området, folket, og samfunnet. Grunnen han oppgir for å få trykket teksten var at den «(...) maatte for dere Merkværdigheds skyld vorde forfattede i Pennen og overlevere til Trykken (...)».¹²

En annen tidligere slave, som skrev med utgangspunkt fra dagens algeriske område var trønderen Niels Moss. Hans tekst *En fullstændig Historisk Efterretning om De Medfarendes*

⁸ Östlund (2014) s. 66; Av de over 400 islendingene som ble tatt til fange, ble bare 63 frikjøpt.

⁹ I oppgaven vil Harck Olufs bli referert til som «Harck», og ikke hans etternavn «Olufs», da «Olufs» lett kunne komme til å forveksles med en av de andre forfatterne, «Oluf Eigelsson».

¹⁰ Constantine ligger i dagens Algerie.

¹¹ Rheinheimer (2003) s. 212

¹² Harck (1747) s. 3

Skjæbne paa Skibet Jomfrue Christina fra Trondhuem, Som i Aaret 1769. Blev optaget af Algiererene og giorte til Fanger (...) ble trykket i 1773 og omhandler hans opplevelser i Algiers slaveri i årene 1769-1762. Den er utformet som en slags dagbok, som Moss selv påstod ble sendt uredigert til trykken. Til tross for at den fortellende delen er bygget opp som en dagbok som starter med at mannskapet ble kapret utenfor kysten av Portugal, inneholder også dette verket en topografisk del. Med dét skiller den seg i svært liten grad ut fra de foregående verkene. Også Hans Jochum Schrams verk, fra 1791) *Journal af en Nordmanns Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra (...)* har fulgt malen med en fortellende del, før man inkluderte en topografisk avslutning. Bergenseren Schram, fortalte i sin tekst om hans opplevelser fra da han ble tatt til fange av tunisiske kapere i 1747, til han etter tre år som hoffslave hos en tunisisk prins ble frikjøpt av den danske slavekassen i 1750. Han oppgav selv grunnene til hvorfor denne teksten ble trykket i sin introduksjon: Fordi de håndskrevne notatene han sendte rundt ble utslitt og han var lei av å skrive flere, samt «(...) for at fornøye de Nysjerrige, og de, som finder Behag i at vide, hvorledes en saa kaldet barbarisk Nation omgaaes deres Slaver, og hvorledes de i adskillige Tilfælde lever og bestyrer deres sager (...)» Schram understreket samtidig at alt som står i verket er sant.¹³

Bergenseren Lars Diderich, som ble tatt av marokkanske kapere utenfor den portugisiske kyst, forfattet i 1756 en tekst kalt *Fanget av Marrokanere, Sanfaerdig Fortaellelse om de Christnes ynkværdig Slaverie udi Barbariet, i saer hos den Maroccanske Keyser, med noget angaaende Folkets Religion, Regierings-Form, Skikke og leve-Maade (...)*. Den handler om hans fangeopphold i Fes fra 1749-1754, som i stor grad bestod av arbeid i tilknytning til den marokkanske keiserens hager. Stilen skiller seg ut ved at den er bygget opp som en samtale mellom to personer, hvor den ene personen forteller historien om oppholdet i Marokko, mens den andre personen kommenterer hva som er blitt fortalt i et bibelsk perspektiv og stiller spørsmål som i et intervju:

«Theophilus.

Ikke førend vi kom til Stads-Porterne, da vare nogle Tusinde Quindes Personer, alle med tildækkede Ansigter, hvilke alle raabte og spottede os skammelig.

Timotheus.

Siitg mig nu om det ikke gik eder bedre, da I kom til Byen Tetuan.

¹³ Schram (1791) Forord

Theophilus.

O Ney! men da vi passerede Stadens første Port, bleve vi arme 10 fangne Christne (...)».¹⁴

Til tross for oppbygningen som en samtale, har også denne fulgt formelen med en fortellende –og en topografisk del. Diderich formidlet i verket at han selv ikke var skribent, men at det var hans venn som hadde skrevet fortellingen, basert på hans egne beretninger. Han begrunnet nedskrivelsen av historien sin med ordene «(...) mange været begierlige efter at tale med mig, og jeg haver faaet adskillige Spørsmåale, nu om mit Slaveries Art, nu om Regieringen, nu om Folket i Barbariet x.».¹⁵

En tekst som både stilmessig og bakgrunnsmessig er svært interessant, er Wilhelm Friedrich Ravns *Kort Underretning om det Maroccanske Slaverie i Aarene 1751, 1752 og 1753* som ble trykket i 1754. Ravn faller innenfor både handelskategorien og slavekategorien, da han var med på Danmarks handelsekspedisjon i Nord-Afrika, men endte sammen med flere andre dansker opp i slaveriet da forhandlingene slo feil. Han endte opp med å tilbringe to år som slave i Marokko, og teksten omhandler hans opplevelser i perioden. Den er skrevet på rim, og bygget opp som et AA-BB-CC dikt, eksemplifisert;

«Fra Printsens bliver os tilbragt en stor Foræring
Af Fiire Strudser og en Tiger, som til Tæring,
Behøver meere end de i sig selv er værd,
Men dog må agtes høyt og vogtes udi sær.»¹⁶

Ravn later til å ha brukt mer energi på å rime enn å formidle informasjon i selve diktet, men han har hjulpet leserne ved å ha en omtrentlig dato for hendelsene i marginen, samt inkludert flere utfyllende og informative fotnoter.

En annen tekst som springer ut fra handelsvirksomheten er Bergens borgermester Hildebrandt Meyers tekst fra 1784, *Hynnemørs Tvende Reiser udi Aarene 1747 og 1756 til Salee og Smyrna*. Meyer, med bakgrunn som kjøpmann og borgermester for et handelssted, skrev ned en beskrivelse av bergenssjømannen Hynnemør fantastiske opplevelser i fremmede land, men inkluderte også et vedlegg som omtalte danskenes fredsavtale med marokkanerne (og forhandlingene som fant sted 1749-1753). Teksten er strengt tatt ikke trykket og utgitt, men er

¹⁴ Diderich (1756) s. 14

¹⁵ Diderich (1756) s. 4-5

¹⁶ Ravn (1754) s. 5

en fortelling nedskrevet for hånd lenge etter hendelsene som beskrives fant sted. Dateringen 1784 er muligens heller ikke helt presis, og kan være eldre. Den vurderes som relevant, da det må antas at fortellingen var i muntlig sirkulasjon, i hvert fall i Bergen, og blir inkludert for å vise til eksempler på andre måter man fikk vite om Maghreb på i det syttende århundre. Meyer begrunner nedskrivelsen av verket med at han ville dokumentere den viktige rollen Hynnemør hadde hatt for handelen med Marokko.¹⁷ Det er trolig at Meyer, som borgermester av Bergen, også hadde et ønske om å fronte byen som et historisk viktig handelsområde i det dansknorske riket. Teksten bærer også et delvis akademisk preg, i form av dens ønske om å informere og opplyse om handelshistorien, men innehar ikke informasjonsspredning som en like tydelig motivator som de tre akademisk rettede tekstene av Georg Høst og Jens Lassen Rasmussen.

Den kanskje viktigste rent informasjonsmessig, er områdeeksperten Georg Høsts topografiske tekst fra 1779, *Efterretninger om Marókos og Fes, samlede der i Landene fra Ao. 1760 til 1768*. Høst, en utdannet teolog, var ansatt i *Danske Afrikanske Kompagnie*, som utsending til det marokkanske området. Der lærte han seg arabisk, og virket etterhvert som vise-konsul.¹⁸ Verket er delt inn i flere tematiske kapitler, og tar for seg alt fra innbyggerne, politikk, og religion, til historie, geografi, og natur. I tillegg til verkets tekstlige beskrivelser, inneholder det også en hel del tegninger, både av de forskjellige befolkningsgruppene, og av gjenstander og byer, som vist på denne masteroppgavens fremside, hvor det er avbildet befolkningsgruppen Høst kalte «maurerne».¹⁹ Informasjonen hans stammer først og fremst fra førstehåndskunnskaper, men kommer også fra muntlige fortellinger, samt noen arkivkilder. Høst var svært opptatt av å være nøye med detaljene, noe som blant annet kom frem av hans fotnoter, som gjerne drøftet hva han mente var andres feilaktige opplysninger. Verket var en av de mest utbredte områdebeskrivelsene i sin samtid, og ble en kunnskapsautoritet som etterhvert også ble utgitt på tysk.²⁰ Elleve år senere, i 1791, forfattet han en slags biografi av den marokkanske keiseren titulert *Den Marokanske Kajsers Mohamed Ben Abdallah's Historie*. Verket har en kronologisk oppbygning, og også dette er bygget på en blanding av arkivmateriale, muntlige kilder, og førstehåndskunnskaper. Det baserer seg i stor grad på europeiske kilder, og da spesielt skriftlige europeiske samhandlinger med keiseren, som brev og proklamasjoner. Fortellingsformen i begge verkene er akademiske og bærer preg av å

¹⁷ Meyer (1784) s. 3

¹⁸ Dansk Biografisk Leksikon VIII (1887-1905) s. 246

¹⁹ Høst (1779) s. 108-109. Det er ikke blitt gjennomført noen bildeanalyser i denne oppgaven, men dette bør være et aktuelt emne for videre forskning.

²⁰ Dahl (2014)

forsøke å fremstå som en objektiv observatør, hvor han blant annet omtaler seg selv i tredjeperson.

Den nyeste utgivelsen stammer fra 1818 og er forfattet av historiker, språkekspert, og orientalist Jens Lassen Rasmussen. Verket *Det under Kong Frederik den V oprettede Danske Afrikanske Kompagnies Historie* formidler, som tittelen tilsier, historien til det Danske Afrikanske Kompagnie. Handelskompaniet var det samme som både Høst og Ravn var utsendinger for, og baserer seg på samme tidsperiode som de oppholdt seg i de marokkanske området. Rasmussen var selv aldri i området, og verket lener seg fullstendig på dansk arkivmateriale, som Høst, Ravn, Diderich, og offentlige brev og dekreter, samt noen muntlige beretninger. Rasmussen ble i forordet til egen tekst, æret for sin «(...) udbredte *orientalske* Sprogkundskab (...)», og i innledningen blir også «(...) den berømte *Orientalist* Konferentsraad Johan Kristian Kall» nevnt.²¹ Eksempelene viser at Rasmussen selv ble regnet som en del av det orientalistiske fagmiljøet i Europa, og det blir derfor svært interessant å undersøke hva han fikk ut av kildene sine, som jeg selv har analysert flere av.²² Han påstod tidlig i verket at grunnen til at denne historien ble skrevet, var at handelshistorien er den viktigste historien av alle.

Som tidligere nevnt kan man dele de ti kildene i tre kategorier, men ettersom kategorien *handelslitteratur* ikke er representert av noen tekster som *bare* tilhører denne typen kilde, vil oppgaven ofte være enda grovere i sin inndeling, og omtale kildene som *slavelitteratur* og *akademisk litteratur*.²³

Thomson og Östlund forteller at det var Alger som var mest fremtredende i europeisk bevissthet om Maghreb, fordi dette var den mektigste og mest aggressive av statene.²⁴ Dette samsvarer derimot ikke med den dansknorske 1700-tallslitteraturen om emnet. Bare to av de ti tekstene denne oppgaven har funnet omhandler Alger, mens hele seks av dem omhandler det marokkanske området. Thomson påpeker at europeere generelt hadde minst kontakt med det marokkanske riket, som ifølge henne var mer lukket og lite velkomment for andre.²⁵ Det at så

²¹ Rasmussen (1818) s. xi, 32

²² Han er for øvrig også kjent som den første dansken som oversatte (deler av) 1001 Natt.

²³ Meyer (1784) har nok sterkest tilknytning til handelen, men denne har også et delvis akademisk preg, og vil nå-og-da bli gruppert sammen med de akademiske tekstene.

²⁴ Thomson (1987) s. 6

²⁵ Thomson (1987) s. 6

store deler av mitt kildemateriale omhandler nettopp dette «lukkede» samfunnet, gjør det ekstra interessant når det kommer til sammenligningen med tidligere forskningslitteratur.

Metode

Da det skal undersøkes hva som stod i 1700-tallets trykte verker om maghrebområdet, vil oppgaven ta i bruk kvalitativ tekstanalyse.²⁶ Fordi jeg undersøker representasjon innenfor litteraturen, blir dette en form for representasjonsanalyse.²⁷ Representasjonsanalyse studerer hvordan personer, ting, eller saksforhold fremstilles.²⁸ I oppgaven vil jeg undersøke hvordan Maghreb, dets innbyggere, og samfunn ble fremstilt i de danske kildene, med inspirasjon fra representasjonsanalysen Said presenterte i *Orientalismen*. I en slik analyse er det viktig å være klar over at det kan ligge en tanke bak hvorfor teksten fremstiller seg selv som den gjør. Har tekstene andre formål enn det som oppgis? Er det utelukkende informasjonsspredning som er bakenforliggende hensikt? Hva skrev forfatterne *ikke* om? Hva kan være årsaken til det de skrev og ikke skrev? Slike spørsmål må man ha i bakhodet når man henter ut informasjon fra tekstene.

Jeg har hentet mye av den metodiske inspirasjonen min fra Ann Thomson (1987), og hennes måte å ta for seg temaet på. Hun tok for seg flere kilder omhandlende maghrebstatene, og undersøkte endringene i måten området ble representert. Min inndeling av de beskrivende kapitlene i «samfunn», «befolkning», og «område», er hentet herfra, og dette har gjort det lettere å arbeide systematisk og strukturert med informasjonen i kildene.²⁹ Thomson har også vist at det er mulig å behandle flere kilder under ett, som én tekst, som vil si at man ikke tar for seg tekstene enkeltvis, men analyserte den samlede informasjonen de formidlet. Dette vil også denne oppgaven forsøke å gjøre, men fremdeles være bevisst på den metodiske utfordringen det er å behandle kilder fra forskjellige tidsperioder, skrevet av forskjellige personer, i forskjellige sjangere, med forskjellig utgangspunkt. Selv om kildene mine alle er trykket og utgitt innen den gitte tidsperioden på 80 år, stammer likevel den eldste teksten, Eigilssons, fra 1628, og beskriver hendelser som skjedde hele 192 år før den nyeste teksten. Rasmussens tekst skiller seg også ut, da den ble utgitt i 1818, 27 år etter de nest “nyeste” tekstene. Det er viktig å ta med seg tidsaspektet videre i oppgaven, og ikke underdrive dets betydning, til tross for at oppgaven gjør som Thomson og for det meste behandler tekstene som én kilde. Et annet

²⁶ Andresen mfl. (2012/2015) s. 107-108

²⁷ Andresen mfl. (2012/2015) s. 110-114

²⁸ Andresen mfl. (2012/2015) s.110

²⁹ Thomson (1987)

metodisk problem denne masteroppgaven støter på sammenlignet med Thomsons verk, er at hun har analysert langt flere, og ofte mer omfattende tekster. Sammen med at kildene hennes ligner mer i sjanger og konsentrasjonsområde (akademiske opplysnings skrifter) har det gjort at hun i større grad kan ta seg friheten til å generalisere, noe denne oppgaven ikke har samme grunnlag for å gjøre.

Joachim Östlund, som har skrevet en hel del om svenske slaver i Maghreb på 16- og 1700-tallet, har også vært en metodisk inspirasjonskilde.³⁰ Han har, i likhet med meg, vært interessert i alt hva som ble skrevet om området, og ikke vært så nøye på hvilket samfunnslag forfatterne tilhørte. Östlund har i tillegg til trykkede bøker, også funnet plass til aviser og tidsskrifter, samt utgitte korrespondanser og sangtekster, noe denne masteroppgaven ikke har tatt for seg. Likevel har måten han angrep emnet på hjulpet meg med å strukturere både arbeidet og oppgaven, spesielt når det kommer til kapittelet om slaveriet.

Som sagt er forskjellen på 1700-tallsforfatternes bakgrunn betydelig, både når det gjelder opplevelser, utdanning, sosioøkonomisk status, og nasjonalitet. Oppgaven har poengtert at opplysningstidens avsluttende fase tilfaller samme periode som den omhandler, noe som kan føre til antagelsen om at forfatterne av kildene er opplysningstidstenkere. Dette medfører for de fleste forfatterne ikke riktighet. Av forfatterne kan det argumenteres for at kun tre av ni var særlig influert av opplysningstidens ånd. Dette gjelder Høst, Rasmussen, og Meyer, da disse hadde formell utdanning, og tydelig skrev for et opplyst publikum. Oppmerksomheten deres tekster rettet til handelen, er også et trekk fra opplysningstiden, og underbygger at disse tilfalt kategorien. De resterende seks forfatterne, som representerer slavelitteraturen, kan vanskelig regnes som opplysningstenkere, til tross for at noen av dem hadde kortere formell utdanning.³¹ Det må legges til at flere av slavelitteraturens forfatterne hadde uttalte mål om å formidle opplevelsene sine for å spre kunnskap, og Torbjørn Ødegaard (2012) argumenterer for at verkene deres derfor kan ses på som opplysningsprosjekter.³² Det er likevel ikke vanskelig å argumentere for at man har ulike typer kilder, og man kunne derfor behandlet dem hver for seg, noe det også delvis vil bli gjort i kapittel 3. Jeg er derimot opptatt av alt som stod på dansk om Maghreb i perioden, og tekstene vil i de gjengivende delene av kapittel 4, 5, og 6

³⁰ Östlund (2010), Östlund (2014), Östlund (2018)

³¹ Niels Moss var f.eks. utdannet styrmann og hadde eksamensbevis i matematikk og navigasjon.

³² Ødegaard (2012) s. 50

stort sett bli behandlet som én kilde, selv om det periodevis vil bli skilt mellom opplysningstekstene og slavelitteraturen i de diskuterende delene av oppgaven.

Slavelitteraturen presenterer i seg selv et metodologisk problem, i det at flere hevder den ikke er troverdig. Både Östlund og Thomson stiller spørsmålstegn ved slavenes troverdighet, og Thomson går så langt som å påstå at slavelitteraturen var ubrukelig som kilder til troverdig informasjon.³³ Deres troverdighet blir for denne oppgaven derimot ikke så sentralt, da problemstillingen ikke handler om hvordan området *faktisk* var, men hvordan det ble *fremstilt* på dansk. Det vil likevel bli interessant å undersøke hva som stemmer overens med tidligere forskning på emnet.

Noe man også må være obs på i en oppgave som omfatter et stort geografisk område, er omtalen av områdets innbyggere. I Maghreb var det mange folkegrupper og familiesammensetninger, som forfatterne sjeldent skilte mellom, eller forstod forskjellen på i det de skrev. De vil derfor i oppgaven ofte bli generalisert og forenklet. For eksempel vil jeg ofte gjenta forfatternes egne betegnelser, eller skrive *marokkanerne*, *muslimene*, eller *algerierne* idet jeg omtaler befolkningen generelt.

Det er ikke alltid lett å være rettferdig med tekster som analyseres, ettersom man ofte finner flere tegn til det man aktiv er på utkikk etter i en tekst, enn hva man ikke ser etter. Dette har jeg tatt høyde for, og forsøkt å være så rettferdig med teksten som overhode mulig. Som et analytisk verktøy har jeg valgt å bruke et verk som kanskje ikke tok like mye høyde for dette; *Orientalismen* av Edward Said (1978). Det vil i analysen av de litterære verkene bli undersøkt om de passer inn i Saims bilde av orientalismen. Edward Saims verk er i seg selv et eksempel på representasjonsanalyse, som ønsket å finne ut hvordan det orientalske ble fremstilt.³⁴ Oppgavens analytiske del vil derfor i stor grad basere seg på Said i dens leten etter orientalistiske kjennetegn.

Orientalismen

«De kan ikke representere seg selv; de må representeres»

- Karl Marx³⁵

³³ Östlund (2018) s. 319, Thomson (1987) s. 24-28

³⁴ Andresen mfl. (2012/2015) s. 111-112

³⁵ Said (1978/2003) s. xxvii

Slik starter verket som ofte blir anerkjent for å være grunnen til at tittelen *orientalist* har blitt gjort om fra en æresbetegnelse, til nærmest å være en fornærmelse. Orientalismen ble først utgitt i 1978 av den palestinskamerikanske litteraturprofessoren Edward Said. Saims mål var å vise hva orientalisme er, og hvordan den de siste århundrene har blitt brukt. Han brukte både diskurs- og representasjonsanalyser av vestlige romaner, kunstverk, reiseskildringer, og antropologisk litteratur for å underbygge sine teorier. Kildene han undersøkte er først og fremst hentet fra perioden 1700-1960, med noen få unntak, som *Dantes Inferno*, skrevet på tidlig 1300-tall.³⁶ Verket kan ses på både som en samtidskritikk av verdenssamfunnet, og som en beskrivelse av en eksisterende diskurs. For oppgaven vil sistnevnte være det mest relevante.

Ordet *orientalisme* har ifølge Said tre forskjellige, men beslektede betydninger; et verdenssyn, en politisk betydning, og et akademiske felt. Disse henger sammen, og bidrar til å definere og underbygge hverandre. Said konkluderer med at de har tre overordnede fellestrekk: Overdrivelse av forskjeller, antagelse av vestlig overlegenhet, og anvendelsen av klisjefylte analytiske modeller for å forstå den orientalske verden.³⁷

Med overdrivelsen av forskjeller menes det at vesten (også kalt oksidenten) definerte det ikke-vestlige (også kalt orienten) som det motsatte av vesten. Orienten var alltid det oksidenten *ikke* var, og omvendt. Orientalistene har derfor alltid arbeidet for å finne ut hva *forskjellene* var, noe som har medført at vestlige vitenskapsmenn har ignorert likhetstrekk og overdrevet Østens annerledeshet.³⁸

Antagelsen av at det vestlige alltid må være bedre enn det ikke-vestlige står svært sentralt i Saims kritikk. Det orientalerne gjorde var alltid feil, og de opplyste vestlige måtte lære dem å tilnærme seg *våre* normer og verdier for å siviliseres. Han finner at orientalistene alltid undersøkte nye samfunn med tanken om at det var vestens oppgave å transformere det barbariske området orienten alltid var, til å bli like sivilisert som oss i oksidenten. Felles for mange av de orientalske tekstene, var ifølge Said at de pekte på et områdes tidligere storhetstid. De "usiviliserte" orientalerne som i orientalistenes samtid befant seg i området, hadde destruert og ødelagt denne storheten de en gang hadde hatt. Orientalistisk kunnskap bidro med det til å rettferdiggjøre kolonialisering, fordi vi i vesten måtte lære orientalerne å bli moderne mennesker.³⁹ Dette gjaldt både for moderne (det vil si vestlig) kunnskap, tenkemåte,

³⁶ Said (1978/2003) s. 68-70

³⁷ Said (1978/2003) s. 2-3, 14, 38-41

³⁸ Said (1978/2003) s. 86

³⁹ Said (1978/2003) s. 86

og teknologi. Ikke minst gjaldt dette også for utnyttelsen av ressursene som lå i deres landområder, som vi vestlige var bedre rustet til å utnytte.

Anvendelsen av klisjefylte analytiske modeller for å forstå den orientalske verden, var forsøket på å definere en orient. Det betydde i stor grad gruppering og stereotypisering av orienten og det orientalske folk. Said hevdet at orientalistene var svært opptatt av å “formulere” en annerledes orient. Dette skjedde ved å gjøre forsøk på å vitenskapeliggjøre den, gjennom å tildele orienten form, identitet, og en definisjon. Den eneste måten orientalistene kunne lykkes med dette prosjektet var om de generaliserte, grupperte, og stereotypiserte hver minste detalj. Det ble ifølge Said utarbeidet et sett med lover og normer alle orientalerne visstnok fulgte, noe som medførte at vestlig viten nå hadde skapt en “sann” og vitenskapeliggjort forestilling om orientalernes vaner, temperament, og mentalitet.⁴⁰ Forenklingen var naturlig, forklarte Said, ettersom en orientalist skulle være ekspert på et så enormt felt. I Europa hadde man eksperter på geografi, historie, språk, naturvitenskap osv., mens man i området utenfor vesten hadde orientaler som var eksperter på alle disse feltene på en gang.⁴¹

Orientalismekritikeren angrep også andre aspekter ved det vitenskapelige feltet orientalisme. Han hevdet feltet i større grad bidro til å *skape* en orient, snarere enn å *avdekke* den, slik dets formål var. Orientalistene skapte også til en viss grad «mennesketypen orientaler». Med dét ble orientalismefaget hovedkilden til unøyaktige representasjoner av Østen, som den dag i dag dominerer den vestlige verden.⁴² Sentralt i verket står Foucaults diskursbegrep. Gjennom diskurser skapes en kunnskapstradisjon, hvor orientaler refererer til andre orientalisters verker for å bevise og bekrefte egne påstander.⁴³ Said mente at denne prosessen etter hvert ballet så på seg, at orientalistene med tiden *selv* skapte den verdenen de beskrev. Sannheten om orienten fantes i kunnskapen; en kunnskap som i stor grad ble skapt av orientalistiske vitenskapsmenn.⁴⁴ Orientalerne fikk med dette begrenset mulighet til å definere seg selv, men ble representert av europeere, som så dem gjennom europeiske briller. Dette skapte et svært ubalansert maktforhold. Said mente dette ujevne maktforholdet gjorde det lettere for europeiske stater å finne empiri for å legitimere intervensjon og kolonisering av fremmede landområder.⁴⁵

⁴⁰ Said (1978/2003) s. 86

⁴¹ Said (1978/2003) s. 63, 86

⁴² Said (1978/2003) s.2-3

⁴³ Said (1978/2003) s. 94

⁴⁴ Said (1978/2003) s. 22-23

⁴⁵ Said (1978/2003) s. 14

Den orientalistiske skolen bidro ifølge Said også til å forsterke fordommer, og dermed bygge stereotyper om orienten. Dette skjedde ikke bare gjennom de vitenskapelige verkene vesten skapte, men ble også gjenskapt på kulturelle arenaer. Mytene fra orienten ble gjentatt og forsterket i vestlige forestillinger, teaterstykker, poesi, sanger, og kunstverk. Disse bidro til å danne et bilde av orienten i europeiske hoder, basert på fordommer og fantasier, som europeerne -bevisst eller ubevisst- lette etter dersom de besøkte området. Etter hvert ble definisjonen av hva som var orienten så innprentet i bevisstheten til vestlige, at det som ikke stemte overens med stereotypene ble sett på som unntak. Det er dette Said kalte for *orientalisering av orienten*.⁴⁶ Dette eksemplifiserte professoren blant annet ved å trekke en historisk linje mellom det episke middelalderdiktet *Dantes Inferno*, og skuespillet *Talismanen* (1825) av Sir Walter Scott.⁴⁷ I 1300-tallsdiktet til Dante fremstilles profeten Muhammed som en bedrager av verste sort, og alle hans tilhengere dømmes til et liv i helvete, mens muslimene i *Talismanen* hevdes å føre slektskap til Lucifer (djevelen).⁴⁸ Fremstillingene av muslimene og islam var ifølge Said representative for den kristne holdningen i den gitte tidsperioden.⁴⁹ Disse populærkulturelle verkene bidro til å underbygge hva som ble sett på som samtidens sanne viten, som Said kalte *den orientalske visjon*.⁵⁰

Sentralt i alt av Saids orientalismekritikk, stod angrepet på den politiske orientalistiske ideologien. En ideologi som ifølge Said ønsket å fremstille alt ikke-vestlig som underlegent, usivilisert og simpelt. Denne kritikken blir i verket hans underbygget av 300 sider med hva Said mente var eksempler på nettopp dette. Hvor gode disse eksemplene var, har vært gjenstand for en hel del kritikk.

Saids kritikere

Sitatet av Karl Marx, som det forrige delkapittelet startet med, skulle vise seg å bli typisk for både Saids, -og hans kritikeres poenger. Said trakk frem sitatet fordi han mente det representerte den vestlige holdningen overfor orientalerne: «de [orientalerne] kan ikke representere seg selv, de må representeres [av oss, de vestlige]». Det at Said valgte å starte hele verket sitt med dette sitatet, sier noe om hvor monumentalt det ble i orientalismekritikken. Hvor riktig dette sitatet derimot er, kommer oppgaven tilbake til.

⁴⁶ Said (1978/2003, s. 65)

⁴⁷ Dantes *Inferno* har ingen sikker datering.

⁴⁸ Said (1978/2003, s. 101)

⁴⁹ Said (1978/2003, s. 71)

⁵⁰ Said (1978/2003, s. 69)

Da Orientalismen utkom i 1978 reiste det en enorm debatt, og startet en omveltende diskusjon, som fremdeles pågår den dag i dag. Verket har blitt kalt alt fra «svært feilaktig», «politisk motivert», og «overfladisk», til «mesterlig», «eksemplarisk» og «banebrytende». Både støttespillerne og motstanderne til Said er tallrike. Av kritikerne blir han beskyldt for å intensjonelt politisere ikke-politisk vitenskap, og å tillegge vitenskapsmenn holdninger de ikke hadde. Av enkelte, spesielt den konservative fløyen av amerikanske forskere, har verket gjentatte ganger blitt forsøkt svartmalt som et politisk verk, tuftet på tvilsom kunnskap og intensjonelle feilvurderinger. Den konservative klassisisten Bruce Thornton kalte eksempelvis verket «en usammenhengende blanding av tvilsom postmoderne teori, sentimental tredje-verdenisme, med klare historiske feil, basert på vestlig skyldfølelse». ⁵¹ Av sine tilhengere blir verket derimot sett på som fasiten på at tidligere viten har vært gjennomsyret av fremmedfiendtlige holdninger og diskurser. ⁵²

Det finnes flere som både kritiserer Said, samtidig som de skryter av han prosjekt. ⁵³ Den kanskje mest fremtredende skikkelsen i denne kategorien er Daniel Martin Varisco, som i 2007 ga ut boka *Reading Orientalism, Said and the Unsaid*. Verket innledes ved å hylle Said som «en av de første vestlige akademikere med autoritet som fremmet ideen om kolonialisme som ikke bare en form for militær dominans, men også en diskursiv dominans». ⁵⁴ Videre trekker verket frem at det ikke kan legges skjul på at Orientalismen har avslørt mengder av feilrepresentasjoner, og har vært et viktig bidrag til å finne frem til nye måter å tilnærme seg orienten på. ⁵⁵ Til tross for disse viktige bidragene Varisco trekker frem, er det meste av *Reading Orientalism* en kraftsalve av saklig kritikk rettet mot Said. Det virker likevel viktig for Varisco å understreke at verket hans ikke er noe forsvar av den orientalistiske skolen, og rollen den spilte i vestlig diskurs. ⁵⁶ Verket er først og fremst en studie av hva som *ikke* stemte i Orientalismen. Best forklarte Varisco selv hva han mente om verket, ved å sammenligne det med en iscenesatt boksekamp, hvor noen av slagene er rene og gode, men hvor flere av dem er langt under beltestedet. ⁵⁷

⁵¹ Thornton, Bruce (17 August 2007). "Golden Threads". City Journal. Hentet 11. oktober 2017 fra <https://www.city-journal.org/html/golden-threads-9445.html>

⁵² Varisco (2007) s. 11

⁵³ Varisco (2007) s. 12-13

⁵⁴ Varisco (2007) s. 5

⁵⁵ Varisco (2007) s. 8, 12

⁵⁶ Varisco (2007) s. 6

⁵⁷ Varisco (2007) s. 267

Orientalismebegrepet er i dag så godt som dødt, og skylden tildeles ofte Said. Denne anerkjennelsen ble ikke bare tildelt ham i ettertid, men var også noe han aktivt påstod selv, i det han skrev at han var den første til å kritisere orientalistene. Dette stemmer ikke, og Varisco viser til at orientalistene alt på 1960-tallet hadde startet en kritisk selvransakelsesprosess, hvor de viste vilje til å ta innover seg mye av den kritikken Said kom med 10-20 år senere.⁵⁸ Spesielt gjaldt dette den orientalistiske tendensen til å se på orienten som et homogent område, og de stereotypene orientalismen skapte om orienten. Varisco mente at mye av den kritikken Said kom med, var kritikk orientalistene allerede hadde tatt innover seg, og tatt avstand fra.⁵⁹

«Dersom Said finner ett råttent eple i en kurv, vil han argumentere for at samtlige av eplene i kurven er råtne» skrev Varisco.⁶⁰ Med det mente han at Suids kritikk favnet altfor vidt. Dersom man enten fargela, forenklet, eller generaliserte for å forklare eller fortelle om orienten, ville man automatisk havne i hva han kaller «Suids søppelkurv av orientaler».⁶¹ Han hevdet Said bevisst valgte å ignorere vitenskapsmenn som arbeidet mot stereotyper, og utelukkende trakk frem de verste rasistiske etnosentrikerne. Said demoniserte mange orientaler, og trakk setninger ut av sammenheng for å underbygge sine poenger. Dette mente Varisco at han ofte mistolket og feilsiterte med vilje, samtidig som han ofte unnlot å kontekstualiserte tekstene han kritiserte.⁶² Said får også kritikk for å bestandig tolke tekster i verste hensikt.⁶³ Varisco velger å sitere den nederlandske sinologen Douwe Fokkema på at mye av Suids kritikk er bygget på spekulasjoner.⁶⁴

Et eksempel på Suids feilaktige bruk av kilder finner vi det tidligere omtalte sitatet fra Karl Marx. Representasjonsanekdoten er ifølge Varisco trukket fullstendig ut av kontekst, og handlet egentlig om noe helt annet. Det er hentet fra en passasje hvor Marx egentlig skriver om at småbrukseiere ikke er godt nok representert i datidens politiske system (noe Marx for ordens skyld stilte seg svært kritisk til).⁶⁵ Kritikken Said tildelte orientalistene gikk ifølge Varisco ofte altfor langt og han understreket at Orientalismen har den egenskapen at den kan få selv den mest uskyldige orientalske tekst til å fremstå som et svært konspiratorisk og politisk ladd verk.⁶⁶ Suids metoder baserte seg i for stor grad på isolering av tekster og sitater,

⁵⁸ Varisco (2007) s. 32, 52

⁵⁹ Varisco (2007) s. 51

⁶⁰ Varisco (2007) s. 44

⁶¹ Varisco (2007) s. 45-46

⁶² Varisco (2007) s. 35

⁶³ Varisco (2007) s. 103

⁶⁴ Varisco (2007) s. 61

⁶⁵ Varisco (2007) s. 239

⁶⁶ Varisco (2007) s. 96

som ut av kontekst kan fremstå helt annerledes enn de var ment å være.⁶⁷ Han tok mange snarveier for å klare å gre alle under en kam, ved å redusere samtlige orientalistiske etnosentrister.⁶⁸

Selektivisme, egenartethet, og polemiske kontekstualiseringer av den orientalistiske diskurs er et annet ankepunkt Varisco finner hos Said.⁶⁹ Han beskyldes dessuten for kirsebærplukking, feilaktige fremstillinger, og forvrengning av individer og institusjoners intensjoner.⁷⁰ Det at leseren ukritisk tror på kildebruken til Said fører paradoksalt nok til at Said selv skapte en diskurs basert på mye av det samme han selv kritiserte. Varisco mente Said var klar over dette selv, og gjorde et forsøk på å komme seg unna selvmotsigelsen ved å hevde at hans bok var rettet mot fagfeller. Dette er det derimot få som tror på, og Varisco beskylder Said for å lyve om sine intensjoner, da han åpenbart skrev for et større publikum.⁷¹

Til tross for at Varisco i denne oppgaven fremstilles som Said's fremste kritiker, er det ikke han som går lengst i sin kritikk. Varisco fikk blant annet kritikk fra den amerikanske litteraturviteren A. J. Caschetta for ikke å ha gått langt nok. Caschetta beskrev for eksempel *Reading Orientalism* som et forsvar av Said, forkledd som kritikk.⁷² Han, og andre i konservative kretser, er ofte rykende uenige med Said's politiske synspunkter, og kritiserer fraværet av politisk diskusjon i Varisco. De kan ha et poeng.

For selv om Said faglig og metodisk langt på vei blir fullstendig avkledd i Variscos *Reading Orientalism*, anerkjente verket viktigheten av den etiske og politiske kritikken *Orientalismen* presenterte. Varisco hevdet videre at det ikke kan være noen tvil om at Said bare fikk skrappt i overflaten av all rasisme og etnosentrisme som fantes i litteraturen, kunsten, og vitenskapelig materiale som fantes.⁷³ Said forsvarte seg fra sine kritikere ved å hevde at boka ikke var en «teoretisk maskin», men en «partisanbok», ment for å bygge under kritikken den delte ut.⁷⁴ Det viktigste for Said var nok ikke å skrive en metodisk skuddsikker fagbok, noe det virker som Varisco godtok. For til tross for at Said gikk for hardt ut, og diskrediterte alle som brukte

⁶⁷ Varisco (2007) s. 97

⁶⁸ Varisco (2007) s. 102

⁶⁹ Polemisk: i denne sammenhengen menes det at man er veldig opptatt av å være konfronterende, og å lete etter hva man er uenig med i andres tekster.

⁷⁰ Varisco (2007) s. 8

⁷¹ Varisco (2007) s. 8

⁷² Caschetta, A. J. (2010) Anmeldelse av *Reading Orientalism* av Varisco, *The Middle East Quarterly*, hentet fra: <http://www.meforum.org/2607/reading-orientalism-said-and-the-unsaid> Hentet: 01.11.2017

⁷³ Varisco (2007) s. 5

⁷⁴ Varisco (2007) s. 15

farger eller generaliseringer om orienten, understreker Varisco at hans definisjon av orientalismen for svært mange har blitt den rådende.⁷⁵

Det viktigste for Said var trossalt hans ideologikritikk, noe som var et resultat av måten han leste tekstene på. For ham var angrepsmålet den delen av det vestlige fagmiljøet som var selverklærte arabiske eksperter. Disse fikk monopol på kunnskapen og informasjonsspredninger om arabisktalende land, som ifølge Said førte til overdreven stereotypisering og subjektiv eurosentrisme. Hovedpåstandene hans vil tas med videre inn i denne 350-oppgaven, og prøves opp mot kildene. Først og fremst vil denne oppgaven være på jakt etter overdrivelser av forskjeller, og gruppering/generalisering av det som ikke var vesten, men vil også være på utkikk etter andre åpenlyse orientalske tendenser. Dette inkluderer seksualisering, feminisering, dyriske sammenligninger, og den litt mer diffuse kategorien *tilrettelegging for og/eller oppmuntring til europeisk intervensjon*. Spesielt vil orientalismeoppmerksomheten vies mot de akademiske tekstene til Rasmussen og Høst, da disse er mest sammenlignbare med Suids orientalistiske tekster. Samtidig vil det være interessant å undersøke forekomsten av orientalistiske trekk i tekster utenfor det feltet Said selv lette (selv om dette også blir oppnådd ved å lete i akademiske verker fra Danmark, da litteratureksperten først og fremst analyserte franske og britiske kilder). Dette er for å også undersøke de momentene av orientalismen Said kalte orientalisering av orienten, som handlet om at en stereotyperingsprosess også foregikk utenfor det akademiske feltet.⁷⁶

Kritikken av Said viser tydelig hvilke feller oppgaven skal prøve å unngå å falle i. Eksempelvis må man passe seg for ikke å trekke enkelttekstempler ut av kontekst, eller å isolere tekstene, da dette fort kan gi leseren et feilaktig inntrykk av hvordan kildene egentlig var utformet. Det må være lov å fargelegge, uten at dette skal medføre et orientalistisk stempel. Spekulasjoner og en gjennomgående tolkning i verste hensikt er heller ikke noe mål for denne oppgaven, og feilsiteringer skal selvsagt unngås. Det er samtidig viktig å huske at det å være en orientalist ikke var ensbetydende med at alt man produserte var en negativ gjengivelse av orienten, slik Said gjerne fremstilte det som. I en slik oppgave må man også være bevisst på egen orientalisme, og aktivt arbeide mot den. Når man skriver om nordmenn og dansker i en fjern verden, er det lett å identifisere seg med de som minner mest om oss selv. Det er viktig å huske på at 1700-tallets Danmark-Norge var et helt annet samfunn enn det vi befinner oss i i

⁷⁵ Varisco (2007) s. 10

⁷⁶ Said (1978/2003) s. 69-71

dag. Tvingriket var i likhet med statene i Maghreb et fattig, ruralt, eneveldig samfunn, hvor man var sterkt influert av den rådende religionen.

Tidligere forskningslitteratur om emnet

De viktigste forskerne for denne oppgaven er Ann Thomson og Joachim Östlund. Den svenske historikeren Östlund har arbeidet mye med Sveriges handel med Det osmanske riket på 16- og 1700-tallet. Med det har temaet om svenske slaver i Maghreb på 16- og 1700-tallet blitt sentralt, og han har blant annet forfattet boka *Saltets Pris, Svenska slavar i Nordafrika och handeln i Medelhavet 1650-1770* (2014) samt noen relevante, men kortere artikler om emnet. Östlund tar for seg det svenske perspektivet på slavehandelen i Nord-Afrika, og ønsker å formidle den svenske sjøfartens historie i området. Han har gjennomført en omfattende analyse av diplomatisk korrespondanse, sjømannsviser, kollektutlysninger, eventyrfortellinger, avisartikler, samt aviser og tidsskrifter. For Östlund er likevel de svenske konsulene i Alger den viktigste kildetyper, og oppmerksomheten hans er i stor grad rettet mot hva denne lille gruppen av diplomater skrev. Hans bakgrunn, analyse, og komparative evner har vært en inspirasjonskilde, og den svenske historikeren vil bli videre belyst, og få en sentral plass i oppgavens teoretiske deler.

Ann Thomson, som i 1987 skrev *Barbary and Enlightenment*, får også en sentral rolle i det videre arbeidet. Oppgaven har hentet mye inspirasjon fra verket, blant annet i måten den tematiserte og strukturerte informasjonen og analysen den presenterte. Thomsons prosjekt var å vise hvordan opplysningstidens tenkende elite i Europa beskrev og omtalte maghrebområdet. Hennes funn er at de slet med å definere området innen de kjente kategoriene, da innbyggerne verken var europeere, afrikanere, eller primitive innfødte. Mange av opplysningsverkene bygget på tidligere litteratur om emnet, som beskrev området i et svært negativt lys, men at fremstillingene likevel ikke rettferdiggjorde noen europeisk kolonisering eller intervensjon. Dette medførte at det politiske styret i de europeiske kolonimaktene tilsidesatte opplysningsverkene beskrivelser, til fordel for eldre stereotypiserende tekster som la vekt på kapervirksomheten og despotiske styresett, som understreket *siviliseringsbehovet*. Opplysningstidseksperter hadde et annet utvalgs-kriterier for sine kilder enn min masteroppgave har. Hun baserte sine analyser utelukkende på opplysningstidens tenkere, og utelukket med det informasjon og litteratur skrevet av andre. Det faktum at hun kun konsentrerte seg om et høyere intellektuelt samfunnslag, medførte at slavelitteraturen ble avfeiet som fullstendig uinteressant. Thomson har - i likhet med Östlund - for det meste konsentrert seg om Alger.

Hennes verk differensierer altså fra mitt både i geografisk utspring -og konsentrasjonsområde, samtidig som hun har konsentrert seg om et snevrere utvalg av forfatter typer, men inkluderte forfattere fra flere forskjellige land.

Til tross for at det er skrevet en del om andre europeeres opplevelser i 1700-tallets Maghreb, er det skrevet relativt lite fra de danske og norske borgeres perspektiv, men det finnes noen unntak.

Historikeren Halvor Skurtveit skrev i 2002 artikkelen *Slavar i Barbariet*, utgitt i *Nordmenn i Afrika*. Artikkelen omhandler nordmennene Niels Moss (i Alger 1769-1772), Lars Diderich (i Fes 1749-1754), og Hans Jochum Schram (i Tunis 1747-1750). Disse er som nevnt også sentrale for min oppgave. Skurtveits prosjekt kan minne om mitt eget, men er ikke like omfattende, mangler en diskuterende del, og har tatt for seg langt færre tekster.

Thorbjørn Ødegaard har også arbeidet en del med temaet, men først og fremst drevet med transkribering- og bakgrunnsarbeid. Blant annet ga han i 2012 ut boka *Jeg manglede intet uden Friheden...*, som handler om Hans Jochum Schrams opphold i Tunis (1747-1750).

Per Kristian Rasmussen hadde i 1989 *skandinavere møte med Marokko på 1700-tallet* som tema for sin hovedoppgave ved UiB.⁷⁷ Denne oppgaven baserer seg utelukkende på Georg Høst og Jens Lassen Rasmussen, samt den svenske sjømannen Marcus Berg. Til tross for at dette er en spennende tekst, og at Høst og Rasmussen er to av de mest sentrale figurene i min oppgave, er vinklingen hovedoppgaven fra 1989 annerledes. Den er først og fremst et forsøk på å tilgjengeliggjøre skandinavisk informasjon om området, og den inneholder den ingen komparativ eller analytisk del. Kriteriene for kildeutvalget er uklare, og hvorfor han har valgt å ikke inkludere dansk slavelitteratur kommer ikke tydelig frem.

Den tyske historikeren Martin Rheinheimer har forsket på – og skrevet en del om dansken Harck Olufs, som var slave i Constantine (i dagens Algerie).⁷⁸ Hans oppmerksomhet har først og fremst vært rettet mot Harcks gjeninntredelse i det danske samfunnet, og denne oppgaven vil ta med seg hans funn om at Harck trolig var en konvertitt inn i delen om slavene og religion.

⁷⁷ Rasmussen, P.K., 1989. Morocco, Mawlay Muhammad and Georg Høst : four Scandinavian accounts on Morocco in the reign of sultan Muhammad III c. 1750-1790

⁷⁸ Rheinheimer (2003) 209-233

Kapittel 2 - Bakgrunn

Dette kapittelet er ikke en fullstendig oversikt over situasjonen i Middelhavet eller forholdet mellom de nordafrikanske statene og danskekongen. Det lar seg vanskelig gjøre å gi en grundig nok beskrivelse av et så stort og komplekst geografisk -, politisk -og historisk tema i en slik oppgave. Bakgrunnskapittelet som presenteres skal likevel bidra til å kontekstualisere, og å gi leseren nok informasjon til å kunne forstå hva tekstene som danner grunnlaget for oppgaven handler om. Første del av kapittelet vil plassere Maghreb geografisk, politisk og historisk. Andre del vil ta for seg den geografiske, historiske og politiske situasjonen i og rundt Middelhavet i perioden. Siste del vil diskutere Danmark-Norges forhold til Maghreb, og besvare hvorfor det var interessant for dansknorske innbyggere å vite noe om området i denne perioden.

Statene i Maghreb

Betegnelsen *Maghreb* er arabernes navn på den nordafrikanske regionen, og betyr *der solen går ned*.⁷⁹ Tross noen dialektforskjeller, skiller ikke nordafrikanerne seg fra befolkningen i Midtøsten verken språklig eller religiøst. Dette kan underbygges av at det meste av området lenge også var under Konstantinopels kontroll, som Det osmanske rikets vestligste provins.⁸⁰ I maghrebområdet fantes det mange folkegrupper, og flere av handelsstedene, som Salee og Oran, var kosmopolitiske sentra. I disse byene kunne man finne vesteuropeere, afrikanere, albanere, tyrkere, jøder, berbere og arabere. Likevel var de fleste byene og rurale strøk dominert av et stort flertall arabere og berbere, som igjen ofte tilhørte ulike familier og stammer. På siste halvdel av 1700-tallet kan man forenkle maghrebområdet til å bestå av fire stater; Alger, Tripolitania, Tunis, og det marokkanske keiserdømmet. Marokko var et selvstendig keiserdømme/sultanat, mens Alger, Tunis, og Tripolitania alle i teorien var underlagt den osmanske sultanen, men oppførte seg i stor grad som autonome vasallstater, heller en osmanske provinser. Provinsguvernøren i Alger kaltes *dey*, mens tittelen i Tunis og Tripolitania var *bey*. De fire statene var alle i hovedsak en blanding av by- og territorialstater, heller enn de rene territorielle statene vi er vant med i dag. Styresmaktens kontroll var konsentrert rundt byene, men deres påvirkningskraft strak seg over lange kyst- og innlandsområder hvor de kunne kreve inn skatter og avgifter.⁸¹

⁷⁹ Vikør (2011) s. 12

⁸⁰ Vikør (2011) s. 12-14

⁸¹ Laroui (1977) s. 254-256, Naylor (2009) s. 119-121, Vikør (2011) s. 20-21, Östlund (2014) s. 38-39

I mye av den europeiske 1700-tallslitteraturen vises det bare til fellesbetegnelsen *barbareskkysten* (avledet av det franske navnet på berberne) for hele området langs den nordlige kysten av Afrika, men dette blir svært upresist. Stats- og nasjonssammensetningen var i området kompleks, og differensierte med geografien. Maghreb blir i denne oppgaven som nevnt satt i forbindelse med Marokko, Algier, Tunis, og Tripolitania, men heller ikke dette er en presis definisjon av hvor mange stater det egentlig var i området. Marokko bestod for eksempel i flere perioder av en håndfull bystater som ofte kjempet mot hverandre, og alliansene dem imellom kunne variere fra år til år.⁸²

Av statene i Maghreb, var Alger regnet som sterkest militært og var den staten europeerne fryktet mest.⁸³ Alger hadde flest kapere, de mest effektive kaperfartøyene, og tok flest europeere til fange. Men heller ikke dette området var dominert fullstendig av en hersker. Innad i området deyen hevdet herredømme over, fantes det delvis autonome provinser, som for eksempel Constantine, hvor en av oppgavens kilder stammer fra. I tillegg til den manglende kontrollen internt, bidro europeerne til å stykke opp og minske maghrebstatenes makt. Stater som Portugal, Spania og Frankrike etablerte enklaver og befestede handelssteder langs den afrikanske middelhavskysten på 1500- og 1600-tallet.⁸⁴

Alger, Tunis og Tripolitania

Av de fire statene var de østligste tre - Tripolitania, Tunis, og Algier- offisielt underlagt Det osmanske riket. Dette gjorde at de i teorien kunne defineres som osmanske provinser, men dette var langt fra faktisk praksis. At de var en del av det samme riket hindret dem for eksempel ikke i å krige med hverandre og de forsøkte ofte å erobre hverandres territorium.⁸⁵ Da osmannerne forsøkte å etablere kontrollerbare provinser i Algier, Tunis, og Tripolitania, sendte de ut provinsguvernører, kalt *pashaer*, for å ta seg av områdene på sultanenes vegne. Disse fikk aldri reell makt over områdene, da de ikke klarte å kontrollere de andre sterke herskerklassene; *janitsjarene* og *kaperkapteinene*.⁸⁶

⁸² Naylor (2009) s. 119-129

⁸³ Rogerson (2012) s. 221-227, Östlund (2014), "Europa" betyr i denne oppgaven området som i dag defineres som Vest-Europa. Det er viktig å understreke at man på 1700-tallet også inkluderte Det osmanske riket som en europeisk stormakt. Betegnelsen "Europa" er derfor noe upresis, men blir i oppgaven brukt som en forenklet og plassbesparende sekkepost når det er snakk om vesteuropeiske stater. I tillegg brukes ofte betegnelsen "de kristne" som betegnelse på "europeere".

⁸⁴ Östlund (2014) s. 37-39

⁸⁵ Laroui (1977) s. 255-256, Vikør (2011) s. 21-23

⁸⁶ Rogerson (2012) s. 221, Vikør (2011) s. 21, Östlund (2014)

Janitsjarene var i teorien sultanen av Konstantinopels egne spesialsoldater, men hadde utviklet seg til å bli en svært autonom soldatklasse som valgte sine egne ledere. De organiserte seg stort sett etter eget godtbefinnende, og i Det Osmanske Rikets yttergrenser var ikke sultanens påvirkningskraft spesielt stor. Denne klassen av yrkessoldater hadde kontroll over mer enn det landbaserte militæret. De krevde inn skatter, drev med handel, og utviklet etter hvert relativt store og avanserte administrasjoner. Hvor janitsjarene hadde kontroll på statenes militære makt på land, hadde kaperkapteinene makt over de marine styrkene.

Kapervirksomhet, erobring av fiendtlige skip, var lenge en av de viktigste inntektskildene til de nordafrikanske statene, og da spesielt for Alger.⁸⁷ Det å kapre fiendtlige skip var en anerkjent og vanlig praksis i krig på denne tid - også i Europa. Vanligvis ble skipet og dets last beslaglagt og mannskapet om bord ble tatt som krigsfanger. Ettersom krigsfangene som oftest ble frigjort i bytte med klingende mynt, kunne dette bli en lønnsom geskjeft. Spesielt lønnsomt ble denne virksomheten for maghrebstatene, da de stort sett definerte samtlige ikke-muslimske stater som fiendtlige. Det var sjeldent den øverste politiske ledelsen som stod bak kapring av fiendtlige skip, men de sørget stort sett alltid for at de fikk en god slump av utbyttet kaperne tok med seg til byene.⁸⁸ I tiden før 1700-tallet er det få rapporterte forsøk på at statsoverhodene forsøkte å legge en demper på kapervirksomheten, og enda færre rapporter om vellykkede forsøk. Deyen av Alger skal for eksempel så sent som i 1732 ha uttalt at «(...) algerierne er en gjeng røvere, og jeg er deres kaptein.»⁸⁹ Kaperne som satt høyt oppe i hierarkiet nøyte stor økonomisk og politisk innflytelse i maghrebstatene. Deres innflytelse var derimot ikke alltid stabil.

Mot slutten av 1600-tallet, da handelsvirksomheten ble stadig viktigere, handlet etter hvert flere av Maghrebs stater med hele middelhavsregionen, samt stater tilknyttet Nordsjøen. Økningen i omfanget av denne relativt fredelige virksomheten medførte at relasjonen mellom nordafrikanerne og europeiske stater ble stadig mindre konfliktfull utover på 1700-tallet. Dette gjorde at kaperens økonomiske grunnlag skrumpet inn. Etter hvert som kapervirksomhet spilte en mindre sentral rolle for maghrebstatenes økonomi, minsket også kaperens grep om den politiske makten, og janitsjarsoldatene tok fullstendig kontrollen over det styresettet.⁹⁰

⁸⁷ Naylor (2009) s. 116-117, Vikør (2011) s. 21

⁸⁸ Naylor (2009) s. 130

⁸⁹ Nilsen (2013) s. 39

⁹⁰ Laroui (1977) s. 262, Östlund (2014) s. 38-39

Marokko var - i motsetning til de andre tre statene - et helt uavhengig sultanat / keiserdømme bestående av flere byer, sentrert rundt i Marrakech og Fes.

Det marokkanske keiserdømmet

De lange forsyningslinjene fra Konstantinopel hadde hindret osmannerne i å underlegge seg de vestligste delene av Nord-Afrika. Området var lenge preget av konflikt mellom ulike dynastier, og det fantes ofte en mengde uavhengige bystater som Salé og Fes periodevis var.⁹¹ Uavhengigheten fra Konstantinopel muliggjorde etter hvert etableringen av et selvstendig sultanat, og alawidynastiet, som fremdeles sitter på den marokkanske tronen, kan spores tilbake til midten av 1600-tallet.⁹² Alawiene fremmet først kapervirksomhet, men la etter hvert mer og mer vekt på handel med Europa, og da spesielt England.⁹³ Først utover på 16- og 1700-tallet, begynte området å ligne på dagens Marokko, og det var ikke før sultan Sidi Mohammeds regjeringstid (1757-1790) det store flertallet av bystatene ble samlet under en og samme hersker.⁹⁴ Men heller ikke Mohammed hadde fullstendig kontroll over områdene utenfor bysentrene, og det var stadige sammenstøt med rurale berberstammer som ønsket autonomi.⁹⁵

Maghreb og de vesteuropeiske stormakter

Europas sjøfartsnasjoner hadde siden sent 1400-tall hatt et konfliktfylt forhold til statene langs den Nordafrikanske kystlinjen. Middelhavet var lenge et område preget av at områdets to stormakter, Spania og Det osmanske riket, kjempet om kontrollen over det. Konflikten var preget av strandhugg, semi-statlig kapervirksomhet, og regelrett piratvirksomhet fra begge sider.⁹⁶ På begynnelsen av 1500-tallet var den politiske situasjonen i området svært ustabil, og Portugal, Frankrike og Spania etablerte enklaver langs hele den nordafrikanske kysten.⁹⁷ For å agere på europeernes ekspansjon, støttet sultanen i Konstantinopel de muslimske kaperne i området både militært og økonomisk. Støtten gjorde det mulig for de sterkeste kaperkapteinene å etablere seg permanent, og det er vanlig å hevde at byen Algier har sitt opphav fra nettopp denne virksomheten. Kaperkapteinenes utvidede makt, og Konstantinopels aksept av deres virksomhet førte til en større intern ro innad i de osmanske Maghrebstatene.

⁹¹ Laroui (1977) s. 258-259, Naylor (2009) s. 124-131, Rogerson (2012) s. 240

⁹² Naylor (2009) 130-131, Vikør (2011) s. 14

⁹³ Naylor (2009) s. 131

⁹⁴ Naylor (2009) s. 131, Rogerson (2012) s. 255 Vikør (2010) s. 215, Vikør (2011) s. 12-14

⁹⁵ Rasmussen (1818) s. 152, 216

⁹⁶ Naylor (2009) s. 116-131, Östlund (2018) s. 308

⁹⁷ Rogerson (2012) s. 240-246, Östlund (2014) s. 37-38

For europeerne medførte derimot dette at de møtte sterkere og mer samlet motstand i Middelhavet, og det kommende århundre har i senere år blitt betegnet som *kapervirksomhetens storhetstid*.⁹⁸

Røttene til den nordafrikanske kapervirksomheten kan dras tilbake til middelalderen, men det var først på 1600-tallet den nådde sitt høydepunkt. På begynnelsen av århundret herjet Maghrebs pirater langs nesten hele den europeiske kystlinjen, og i 1627 gjorde de strandhugg så langt nord som på Island.⁹⁹ Maghrebstatene kapret både last, skuter, og mannskap, men ønsket som oftest å fremstille de som ble tatt til fange som krigsfanger. Dette er mildt sagt diskutabelt, og samtlige tilbakevendte fanger kalte sin ufrihet for *slaveriet*. Hva de kalte seg selv burde ikke få stå alene som definisjon på hva de faktisk var, da det er viktig å huske at man også i samtidens Norge kalte fengselsstraff for «slaveriet».¹⁰⁰ Oppgaven vil likevel forholde seg til definisjonen Östlund bruker på slaveri: Om man blir fratrukket sin status som menneske, og blir redusert til en handelsvare, er man per definisjon en slave.¹⁰¹ Dette var noe europeere som ble tvunget i land, definitivt ble, da kapernes hovedmotivasjon var å kunne selge dem tilbake til moderlandet.

Hvilke strategier de europeiske stormaktene møtte kapervirksomheten med varierte med tiden og fra stat til stat. På den tidligste delen av 1600-tallet holdt for eksempel England og Frankrike seg stort sett passive til at deres undersåtter ble tatt som slaver, mens det i Nederland var opp til handelshusene å forhandle om friheten til sine ansatte.¹⁰² Sjømenn som ble tatt til slaver klamret seg til håpet om at slektninger, venner, kolleger, eller staten skulle kjøpe dem fri. Til dette formålet fantes det forskjellige typer frikjøpsordninger i privat, statlig, og geistlig regi.¹⁰³ Disse ordningene støttet seg på donasjoner. Donasjoner kom ikke uten givervilje, en vilje som ble forsøkt økt ved å fortelle slavenes historier. Fortellingene ble formidlet for forsamlinger, men ikke minst skrevet ned, trykket og distribuert til et større publikum.

Europeiske stater, anført av England og Frankrike gjorde noen sporadiske forsøk på å begrense kapernes aktiviteter på 1600-tallet, men disse fikk ingen langvarige konsekvenser. Europeerne maktet ikke å etablere en felles front, og kapringen, frikjøpelse og tributter i form av våpen og ammunisjon bidro til å opprettholde kaperflåtenes styrke. Ordningene med tributter i form av

⁹⁸ Östlund (2014) s. 37-39, 42

⁹⁹ Östlund (2014) 42-44

¹⁰⁰ Nilsen (2013)

¹⁰¹ Östlund (2014) s. 308

¹⁰² Östlund (2014) s. 309

¹⁰³ Östlund (2014) s. 140-141, 313

kuler og krutt bidro på den måten til at de nordafrikanske statene kunne slå tilbake mot militære forsøk på å avskaffe kapervirksomheten.¹⁰⁴

Kaperne i Maghreb ble i løpet av 1600-tallet svært mektige og styresmaktene i Konstantinopel ønsket å minske deres makt. Hovedstrategien var å satse på handel for å minske kaperens økonomiske grunnlag. Selv om osmannerne ikke lyktes i å øke sin innflytelse i område, medførte handelen at forholdet mellom Maghreb og europeiske stater ble mindre konfliktfylt.¹⁰⁵ I perioden ble også flere konsulater etablert i de viktigste byene langs Middelhavets sørlige kyst. Mot slutten av århundret ble handelen stadig viktigere, og flere stater i Maghreb begynte å etablere seg som knutepunkter for handelen mellom Europa, Afrika, og Det osmanske riket. Trettiårskrigen avslutning i 1648 markerte slutten på Spanias storhetstid. Maktvakuemet til sjøs ble overtatt av England, Nederland, og Frankrike, som på 1660-tallet og utover begynte å bevæpne sine handelsskip. Bevæpningen medførte at de økte sin kontroll og innflytelse på Middelhavet, samtidig som de fikk bedre kort på hånden i forhandlinger om handels- og fredsavtaler.¹⁰⁶ Da 1600-tallet gikk mot slutten ble også de første fredsavtalene mellom Algier og de ledende europeiske nasjonene signert.

På 1700-tallet fortsatte generelt sett relasjonene mellom europeiske og nordafrikanske stater å bedre seg.¹⁰⁷ Ved frembruddet av opplysningstiden, godt hjulpet av den industrielle revolusjon brøt flere stater med den merkantilistiske, monopolistiske handelspolitikken, og fri handel ble stadig viktigere. Med oppblomstringen av en kapitalistisk verdensøkonomi, begynte mange å innse at krig og kapring var en mindre innbringende geskjeft enn handelsvirksomhet.¹⁰⁸ Den økende globaliseringen påvirket også middelhavsområdet, og kapringene minsket i antall og frekvens. På siste halvdel av århundret endret maktstillingen i Middelhavet seg igjen etter utfallet av Syvårskrigen (1756-1763) og Den Russo-tyrkiske krig (1768-1774). Osmannerne kom svekket ut av disse konfliktene, og mistet mye av sin makt og status, men de nordafrikanske statene klarte likevel å beholde det meste av sin egen makt ved å utnytte England og Frankrikes rivalisering.¹⁰⁹ Verken britene eller franskmennene ønsket at motparten skulle få en ny alliert, og de forsøkte derfor stort sett å holde seg på godfot med

¹⁰⁴ Östlund (2014) s. 45-46

¹⁰⁵ Östlund (2014) s. 38

¹⁰⁶ Östlund (2014) s. 100-101

¹⁰⁷ Thomson (1987) s. 145

¹⁰⁸ Marks (2007) s. 113-148

¹⁰⁹ Östlund (2014) s. 242-245

kaperstatene.¹¹⁰ Denne balansegangen ble opprettholdt frem til Frankrikes erobring, og påfølgende kolonisering av Algerie i 1830.

Danmark-Norge og Maghreb

I Danmark-Norge hersket eneveldet, som i teorien delegerte all makt til kongen. På siste halvdel av 1700-tallet kan man legge ekstra trykk på ordene *i teorien*. Både Frederik V (regjeringstid 1746-1766) og Christian VII (regjeringstid 1766-1808) viste liten vilje og/eller evne til å regjere aktivt, noe som overførte det meste av den reelle makten til en liten gruppering av adelige statsmenn kalt geheimekonseilet (1670-1770) / geheimestatsrådet (1772-1848). Disse fungerte i praksis som en slags regjering, og stod for det meste av Danmark-Norges politiske virksomhet. Et viktig moment for oppgaven er at det under eneveldet var svært begrenset ytringsfrihet, og det hersket i perioden en lovfestet trykksensur.¹¹¹

1700-tallet var hva den norske økonomen, og senere politikeren, Anton Martin Schweigaard i 1840 kalte «(...) det heldigste og mest innflytelsesrike århundre for Norsk skipsfart (...)».¹¹² Selv om han kanskje ikke ville brukt de samme ordene hadde han blitt født 150 år senere, forteller dette oss om en tid hvor handelen blomstret etter mange år med nedgangstider.¹¹³ Det er flere faktorer som kan tildeles æren for sjøfartens fremgang; styresmaktens vilje til å satse på den, billig trevirke, høy kompetanse innen skipsbygging, økonomiske faktorer, og nøytraliteten under de store europeiske krigene.¹¹⁴ Under Christian VI (1699 -1746) og Frederik Vs (1723-1766) regjeringsperioder ble det satset hardt på utvidelse av handel og sjøfart. Dette medførte at Danmark-Norges interessesfære utvidet seg til også å gjelde utover nordlige deler av Europa, og sjøfart i Middelhavet ble vanligere.¹¹⁵ Danskenes nøytralitet under syvårskrigen (1763-1770) og den amerikanske revolusjonen (1765-1783) gjorde også at kongerikets skip fikk en fordelaktig posisjon innen handelen. Virksomheten medførte en økning i dansk-norsk skipsfart og derfor også økning i antallet dansk-norske statsborgere involvert i den. Dette gjenspeiles i det norske skipsregisteret: fra starten av 1600-tallet til

¹¹⁰ Östlund (2014) s. 243

¹¹¹ Krefthing, Nøding, Ringvej (2014)

¹¹² Schweigaard (1840) s. 130

¹¹³ Andersen og Voth (2000), Hammer (1915) s. 57-59

¹¹⁴ Andersen og Voth (2000) s. 7-8, Gøbel (2011) s. 139, 149, Hammer (1915) s. 58

¹¹⁵ Hammer (1915) s. 58, Schweigaard (1840) s. 125-131

slutten av 1700-tallet økte antallet større handelsskip registrert i norske havner fra 50 til 860.¹¹⁶

Maghreb, og da spesielt Marokko, lå svært strategisk plassert for å kontrollere ruten mellom Danmark-Norge og to viktige handelsdestinasjoner; middelhavsområdet og Vest-Afrika. I Middelhavet hadde man blant annet tilgang til italienske, spanske, og osmanske markeder. Her fikk man tilgang til en rekke viktige varer, som for eksempel salt, olivenolje og elfenben.¹¹⁷ Flere av markedene i Maghreb, som Tunis og Salé, hadde også en viss interesse for Danmark-Norge, da de var endestasjon for ørkenkaravanene. I Vest-Afrika hadde danskekongen opprettet en håndfull handels/slavefort, som sørget for at danske og norske sjømenn kunne delta i den svært lukrative (og minst like moralsk forkastelige) slavehandelen. I løpet av 1600- og 1700-tallet førte Danmark-Norge mellom 100 000 og 120 000 slaver over Atlanteren, og skipene involvert måtte på sin tur sørover forbi den marokkanske kysten.¹¹⁸

På reisen mot markedene i Afrika og Middelhavet ble flere skip kapret, og i perioden 1716-1754 ble minst 208 dansk-norske sjøfolk ble tatt som slaver av Maghrebs kapere.¹¹⁹ For å frigjøre dem fantes det institusjonaliserte frikjøpsordninger som ble opprettet allerede på 1600-tallet. Frikjøpsmidlene fikk man inn gjennom private innsamlinger, kirkekollekt, sjømannsskatt, eller fra statlige midler. Den danske kongemakten forsøkte også å sette en endelig stopper for denne trusselen for dansknorsk skipsfart, og fikk på midten av 1700-tallet i stand fredsavtaler med Alger (1746), Tripolis (1751), Tunis (1752), og Marokko (1753).¹²⁰ Disse avtalene ble stort sett overholdt, med noen få unntaksperioder, som konflikten med Alger 1769-1772, da en dansknorsk krigsflåte på 10 skip ble sendt for å bombardere byen.¹²¹

En av de vanligste måtene informasjon om de nordafrikanske statene nådde den gemene befolkning, var nettopp gjennom frikjøpsordningene. Frikjøpsordningene ønsket å samle inn mest mulig penger til deres formål ved å skape sympati for de tilfangetatte. Dette ble først og fremst oppnådd ved å formidle hvilke grusomheter de uheldige hadde opplevd i fangenskap. Selv om slavekassene og andre innsamlere ikke nødvendigvis strebet etter å være de mest presise informasjonskildene, var de likevel kanskje de viktigste formidlerne. Ved å spre

¹¹⁶ Schweigaard (1840) s. 130, 127, 131

¹¹⁷ Rasmussen (1818) s. 2-3

¹¹⁸ Gøbel (2011) s. 136-138, 148

¹¹⁹ Nilsen (2014) s. 41-42, Det er mulig at flere av de dansknorske slavetatte selv var på oppdrag for å redusere menneskeliv til en handelsvare, men her trengs det mer forskning.

¹²⁰ Nilsen (2004, s. 15)

¹²¹ En konflikt danskekongen forøvrig ikke kom spesielt heldig ut av.

informasjon via kirkemøter og oppslagstavler, sørget de for å ofte være tilstede i datidens nyhetsbilde.¹²² Man skal heller ikke undervurdere hvordan muntlige historier spredte seg videre via rykter, sladder, og fargerike historier.

«Erfaring er den beste læremester. Derfor giver historien den sikreste veiledning til at bedømme theoriens, maritimers eller fremgangsmaaders værd. Kun skabe, at dens lærdomme i almindelighed komme nationerne saa lidet tilgode.» skrev Laurits Engelstoft i Rasmussen (1818).¹²³ Det han skrev er en tydelig pekepinn mot å forstå hvorfor samtidens dansker skulle finne det interessant å tilegne seg kunnskaper om Maghreb; det var rett og slett i nasjonens interesse. Dersom man skal ta Rasmussen og Engelstoft som representanter for datidens intellektuelle, så var handelshistorien kanskje det viktigste man kunne tilegne seg av historisk lærdom. Kunnskap om Danmark-Norges forhold til alle handelspartnere burde derfor være svært interessant for enhver som ville kalle seg opplyst. Maghrebstatene spilte en sentral rolle i handelen med både middelhavsområdet og Afrika og det var i så henseende et svært interessant område å tilegne seg kunnskap om.

1700-tallet som epoke blir ofte kalt *opplysningstiden*, og informasjon og kunnskap om fjerne land og riker ble i løpet av perioden mer ettertraktet. Her er maghrebområdet intet unntak. Det ble på sent 1600-tall og tidlig 1700-tall forfattet en del kunnskapsverker om Nord-Afrika i Europa, men disse var stort sett utgitt på andre språk, og derfor ikke tilgjengelig for de utdannede nordmenn og dansker. Først på midten av 1700-tallet begynte det å dukke opp trykte tekster omhandlende området på dansk, som da økte tilgjengeligheten for tvillingrikets befolkning.

Utenom den rent kunnskapsbaserte eller praktiske (som for handels, sjøfarts, politisk, og militærstrategisk interesse) fantes det enda en viktig grunn til at den samtidige dansk-norske befolkningen fant maghrebregionen interessant; underholdningsverdien. Innbyggerne leste, da som nå, for å underholde seg selv. Maghreb var for skandinaver en region som lå langt borte, ikke bare i fysisk avstand. Regionen var svært fremmed for den allmenne innbygger i Norden. De hadde et fremmed språk, en fremmed kultur, en fremmed religion, og lå på et fremmed kontinent. Annerledesheten gjorde det ikke-vestlige til spennende og interessant lesning. Ofte kunne interessen for en historie øke parallelt med annertledesheten. Flere av tekstforfatterne oppga som vist i kapittel 1 at interessen for deres historie var så stor at de tilslutt bestemte seg

¹²² Skurtveit (2002) s. 27-28, Östlund (2014) s. 139-149, Östlund (2018) s. 310-311, Ødegaard (2012) s. 26-31

¹²³ Rasmussen (1818) s. v

for å utgi den i bokformat. I tillegg var det på 1700-tallet også en ganske vanlig oppfatning i Europa at folkegruppen vandalene var av nordisk avstamning. Denne folkegruppen hadde i årene 435 - 534 e.kr. etablert et kongerike i Nord-Afrika, noe som medførte at skandinaver følte at man hadde en historisk tilknytning til området. Tanken var derfor at flere av innbyggerne i landområdet delte stamfedre med skandinaverne, noe som kan ha vært med på å øke interessen for å vite mer om området.

Dette bakgrunnskapittelet har forsøkt å hjelpe leseren med å forstå konteksten rundt situasjonen og området kildene springer ut fra. Maghrebs samfunn var på 1700-tallet i likhet med de europeiske, i endring. Overgangen fra fiendtlighet til økt handelssamarbeid medførte en rekke forandringer både på det politiske, akademiske og kulturelle plan. Det samme kan sies for europeiske maktens begynnende snusing på kolonialistisk virksomhet. For informasjonens del medførte dette en overgang fra at informasjonen nesten utelukkende stammet fra tidligere slaver, til handelsrelaterte erfaringer, samt oppblomstringen av et akademisk interessefelt. Den nye samhandlingen og de medfølgende nye interessefeltene, vil oppgaven ta med seg videre, for å belyse utviklingen av dansk tekstlig informasjonen om området.

Kapittel 3: Slaveriet

«Vi forestilte os et slaverie hvor toe Personer lænkes sammen, og altid maa følge hindanden (...) Vi tænkte ligesaa at blive spendt for Ploven, just fordi saadant var os fortalt i Barndommen (...)»¹²⁴

Året er 1747 og bergensskipet *Fru Alida* har nettopp blitt erobret av tunisiske kapere utenfor Sardinia. Om bord er 19 dansknorske borgere, og sitatet over er hentet fra en av dem, bergenseren Hans Jochum Schram. Han skrev, i likhet med fem andre tilbakevendte slaver, om deres opplevelser og erfaringer i nordafrikansk fangenskap. Deres tekster danner grunnstammen for dette kapittelet, som vil omhandle fremstillingen av slaveriet i maghrebområdet. I tillegg vil kapittelet ta for seg litteraturen som stammer fra forfatterne uten slaveribakgrunn, og søke etter forskjeller og likheter i de ulike fremstillingene. Den røde tråden for kapittelet er hva slaveriet i maghrebområdet var for 1700-tallsforfatterne. Hvordan definerte de slaveriet? Hvordan ble de tilfangetatte behandlet? Hvordan formidlet de deres faktiske opplevelser i det nordafrikanske slaveriet? Reflekterte eller moraliserte de om slaveriet? Dette kapittelet er viktig både fordi det er interessant informasjon, men også for bedre å forstå de ulike forfatternes bakgrunn. Kapittelet vil også undersøke om tidligere forskningslitteratur stemmer overens med de dansknorske fremstillingene.

Tidligere forskningslitteratur

Det finnes noe forskning på interesseområdet for dette kapittelet fra før, men jeg vil i denne oppgaven i hovedsak lene meg teoretisk på resultatene til Östlund og Thomson, da deres prosjekter minner mest om mitt eget. Som oppgaven tidligere har vist, finnes det en viss uenighet rundt definisjonen av de tilfangetattes status –enten som krigsfange eller slave. Definisjonen jeg lener meg på er fremdeles på Östlunds; de tilfangetatte var redusert fra mennesker til handelsvarer, og blir dermed i oppgaven definert som slaver.

Det å være en europeisk slave i en av de nordafrikanske statene var for de fleste en lite hyggelig affære. Livet i ufrihet varierte derimot fra plass til plass og fra slave til slave. Levestandardene varierte utfra om man var en husholderslave med enkle arbeidsoppgaver, eller om man var en statlig slave som bar stein eller rodde galeier. Det store flertallet ble tvunget til å drive med hardt manuelt arbeid, som å ro galeiene, arbeide i steinbrudd, eller med

¹²⁴ Schram (1791) s. 14, Östlund (2014) s. 61-67

jordbruk.¹²⁵ Om slavene ikke gjorde som slaveeierne ønsket, kunne det medføre harde fysiske avstraffelser, som pisking, stokkeslag, eller dødsstraff. Det er likevel nødvendig å nevne at dette ikke gjaldt for alle slavene, da flere også endte opp som husslaver hos rike og mektige (en gruppe som også etter hvert inkluderte europeiske konsuler). Husslaver kunne ofte oppleve å få både lønn og pengegaver dersom de vant eierens gunst.

Svært mange argumenterer for at slavene i europeisk fangenskap hadde det langt verre enn de i det nordafrikanske slaveriet, mye takket være frikjøpingssystemet.¹²⁶ De hvites liv og helse ble verdsatt i mye større grad enn de svarte slavenes. Dette var først og fremst på grunn av den økonomiske motivasjonen som var håpet om å få byttet slavene i større pengesummer, og dødeligheten blant hvite slaver var derfor mye lavere enn den var for slavene i trekanthandelen.¹²⁷ Det fantes også andre viktige grunner, som for eksempel at slavene i Maghreb fikk en fridag i uka, hvor man hadde mulighet til å tjene penger på si. Opptjente midler kunne man for eksempel bruke på å kjøpe seg enda flere fridager, eller om man tjente nok, kjøpe seg helt fri fra slaveriet. En vanlig, og relativt lukrativ måte å arbeide seg til frihet på, var å brygge og selge vin. Det ble rapportert om flere tidligere slaver som slo seg opp som rike kjøpmenn og ble værende på det afrikanske kontinentet frivillig i stedet for å dra hjem etter frigjørelsen.¹²⁸

En tredje forskjell på slavesystemene var at man i Nord-Afrika ofte kunne finne frie europeere som kunne hjelpe en. Enten det var landsmenn eller andre europeere, fantes det stort sett alltid konsuler eller kjøpmenn som syntes synd på de uheldige slavene. Disse hjalp ofte med både med kommunikasjon, forhandlinger og med økonomisk støtte (for eksempel ved å gi dem dagpenger til mat). Danmark-Norge og Sverige hadde lenge en avtale som fungerte slik at man hjalp hverandres landsmenn i byer hvor den andre staten ikke hadde konsulater, og flere tidligere slaver rapporterte om hvor godt de hadde blitt behandlet av andre lands konsuler. I tillegg hadde de hvite slavene mulighet til å kommunisere med sine eiere i mye større grad enn de afrikanske slavene hadde. Kommunikasjonen bidro til økt forståelse og empati, noe som igjen førte til at de hvite slavene i større grad ble behandlet som mennesker.¹²⁹ Slavene ble derfor ofte behandlet mer human, og i enkelttilfeller ble de stående på svært god fot med ens herre. I noen tilfeller kom slavene og slaveeierne så godt overens at de fortsatte å holde

¹²⁵ En galei er et skip som baserte seg på årekraft for fremdrift.

¹²⁶ Östlund (2018) s. 320, Östlund (2014) s. 61, 64

¹²⁷ Östlund (2014) s. 25-28

¹²⁸ Östlund (2014) s. 251

¹²⁹ Östlund (2014) s. 25-28

kontakten via brev lenge etter at slavene var blitt frikjøpt.¹³⁰ Vanligvis var også slaveeierne i Maghreb på tilbudssiden og ønsket å selge slavene, men individer med spesielle egenskaper/kunnskaper ble ofte satt stor pris på, og var vanskelige å kjøpe tilbake.¹³¹ En siste viktig forskjell var at det i Middelhavets slavesystem sjeldent ble tatt kvinner, mens dette var svært vanlig i Atlanterhavets handel.

Thomson finner i likhet med Östlund at slavene i Maghreb generelt sett hadde det ganske bra, og gjengir den ungarske 1700-tallsdiplomaten Francois Baron de Tott, som mente at det kun var europeerne som behandlet slavene sine dårlig.¹³²

Ettersom kapittelet i stor grad baserer seg på tekstene skrevet av tilbakevendte slaver er det viktig å undersøke denne litteraturens troverdighet, noe både Thomson og Östlund har gjort vurderinger rundt. Sitatet som innleder dette kapittelet er i overensstemmelse med hva den svenske historikeren Östlund mener var en vanlig løgn de returnerte slavene tok med seg hjem.¹³³ Östlunds undersøkelser viser at svært få slaver ble satt i jern eller lenket sammen, da dette var en straff som nesten utelukkende tilfalt kriminelle. Han hevder at de aller fleste slavene i maghrebområdet hadde mer frihet, og ble behandlet mye bedre enn de straffedømte i regionen. Mens Östlund mener at slavene ofte overdrev deres opplevde lidelser, påstår Thomson at tekstene deres for det meste er ubrukelige.¹³⁴ Hennes hovedargument for denne påstanden er at slavenes tekster som oftest var svært «romantiserte». Dette er et interessant moment, som denne oppgaven vil ta med seg videre, og undersøke om også gjelder for den dansknorske litteraturen.

Forfatternes forskjellige bakgrunner

Av de ti tekstene denne oppgaven omhandler, er seks av dem forfattet av danske subjekter som ble tatt av nordafrikanere, og ufrivillig satt i fangenskap i maghrebområdet. Av disse, skiller Eigelssons tekst seg ut. Ikke bare fordi hans tekst originalt er minst 120 år eldre enn de andres, men også fordi han kun oppholdt seg i Maghreb i noen dager før han ble sendt tilbake.¹³⁵ Det finnes derfor gode argumenter for at Eigelsson kunne blitt presentert som sin egen kategori, men han blir i denne oppgaven behandlet i samme bolk som de andre tidligere slavene. Dette

¹³⁰ Östlund (2018) s. 319

¹³¹ Östlund (2018) s. 318

¹³² Thomson (1987) s. 25-28

¹³³ Östlund (2018) s. 319

¹³⁴ Thomson (1987) s. 6

¹³⁵ Eigelsson (1741)

er fordi hans tekst ble trykket i samme tidsperiode som flere av de andre tekstene (midt på 1700-tallet), og fordi oppbygningen og fortellingen ikke markant skiller seg fra resten. De fem andre tekstene er forfattet av tidligere slaver, som levde flere år i fangenskap på det nordafrikanske kontinent. Disse presenterte alle ganske omfattende beskrivelser av deres opplevelser som tvangsarbeidere i et fremmed land. Inntrykkene, arbeidsoppgavene, opplevelsene, og fortellingene deres både varierte og samsvarte med hverandre. Ansvarsområdene de ble påtvunget kunne være enkle arbeidsoppgaver ved herskernes hoff, (Schram, Harck, og Ravn), eller mer fysisk krevende oppgaver (Diderich og Moss). Det er deres fortellinger som vil utgjøre hovedtyngden i dette kapittelet.

Forfatterne uten bakgrunn som slaver hadde også forskjellige synspunkt og tilhørighet til slavevirksomheten, som er viktig å ta med seg når man leser tekstene. Jeg vil da spesielt trekke frem Høst, som etter sitt opphold i Marokko (fra 1760 til 1768), fikk en offisiell stilling på den danske atlantehavskolonien St. Thomas.¹³⁶ De danske vestindiske øyer, hvor han fra 1769 til 1776 oppholdt seg, baserte seg i stor grad på slavedrift. I perioden Danmark-Norge var aktive i slavehandelen, mottok øyene omtrent 50 000 av de 100 000-120 000 slavene som ble ført ut av dansk-norske skip. Det må være rimelig å anta at Høst var delaktig – direkte eller indirekte – i denne handelen, som naturligvis må ha påvirket hans holdninger. Selv om Danmark-Norge avskaffet slaveriet i 1792, var virksomheten fortsatt lovlig på de vestindiske koloniene frem til 1848, og mange i det danske borgerskapet fortsatte å ha interesser i virksomheten. Dette kan også hatt innvirkning på skriveriene til Meyer og Rasmussen, som definitivt må regnes å ha vært en del av samfunnets elite.

De dansk-norske forfatterne skrev om slavenes arbeid, måten de ble behandlet på, hvilke klær de gikk i, boforholdene, og matrasjonene. De skrev om slavesystemet, rømmingsforsøk, religiøse omvendelsesforsøk, og frikjøpsordningene. Slavene la ut om hva de savnet fra hjemlandet, men nevnte også hva de drev med utenom arbeidstiden. Hva de skrev om de ulike emnene vil tematisk bli tatt for seg i dette kapittelet. Avslutningsvis vil det bli presentert en del som tar for seg forskjellene på hvordan de tidligere slavene, og de tre forfatterne uten bakgrunn som slaver (Høst, Rasmussen, og Meyer) presenterte slaveriet. Det vil være svært interessant å undersøke hvilke likheter og ulikheter som fremkommer i de forskjellige

¹³⁶ St. Thomas er i dag en del av de amerikanske Jomfruøyene.

forfatterens presentasjoner. Kapittelet vil også undersøke kildene opp mot tidligere forskningslitteratur om emnet.

Fanget, solgt og fordelt

Av alle slavene, var det kun Ravn som ikke nevnte noe om fordeling og salg av slaver, noe som kanskje er naturlig, ettersom hans følge aldri ble fanget, solgt eller fordelt, men snarere satt i en slags arrest hos den marokkanske prins.¹³⁷ Harck, Diderich, Schram, og Moss ble alle tatt av kaperne ikke langt fra den nordafrikanske kystlinjen, mens Eigelsson ble kidnappet fra sitt hjem på Island. Både Diderich, Schram, Eigelsson, og Moss beskrev at de ble paradert gjennom gatene til allmenn spott og spe etter å ha blitt tatt til fange.¹³⁸ De fortalte om å ha blitt pisket, hetset, samt spyttet i ansiktet, og Diderich beskrev det hele som en «barbarisk triumf».¹³⁹ Eigelsson sammenlignet prosessen og budrunden med kjøp og salg av dyr, og videre ble det foralt av islendingen hvordan oppdelingen av slavene mellom mannskapet og staten ble gjennomført: «(...) da bliver Deelingen saaledes, at Ober-Captainen maa have 2 Fanger, hvilke han vil, derefter tager Kongen hver ottende Mand og hver ottende Kone og hver ottende Barn af hvert Slags, og naar dette er skeet, saa deeles de øfrige i 2 Parter, hvoraf Skibs-Rederne tage den eene Part og Søe-Folkene den anden.»¹⁴⁰

Verken Schram eller Diderich opplevde å bli solgt på torget, men ble ført direkte til styresmaktene, og endte opp med å tilhøre hoffene i hhv. Tunis og Marokko.¹⁴¹ Harck, som knapt nevnte hvordan han ble tatt til fange, forklarte at han ble solgt hele tre ganger. Først til en privatperson på torget i Alger, før han ble videresolgt dagen etter. Etter å ha arbeidet i hagen til en rik familie de neste to ukene, ble han videresolgt til beyen av Constantine, hvor han ble værende i 13 år.¹⁴²

Høst forklarte også han hvordan slavene ble paradert rundt i gatene til spott og spe, «(...) i Triumph ledsagede af et barbarisk Pøbel under Quindernes Frydeskrig lu-lu-lu-lu.»¹⁴³ Videre fikk leserne hans innblikk i hvordan fordeling av slavene og utbyttet som ble tatt av kaperne foregikk i områdene underlagt den marokkanske keiseren. Hele 60% av alt utbyttet gikk til direkte til keiseren, og han fikk også samtlige slaver, men måtte betale en fastpris for

¹³⁷ Ravn (1754)

¹³⁸ Diderich (1756) s. 13-15, Eigelsson (1741) s. 25, Moss (1773/1936) s. 18, Schram (1791) s. 11-12

¹³⁹ Diderich (1756) s. 15, Schram (1791) s. 11-12

¹⁴⁰ Eigelsson (1741) s. 26

¹⁴¹ Diderich (1756) s. 20-21, Schram (1791) s. 12

¹⁴² Harck (1747) s. 4

¹⁴³ Høst (1779) s. 153-154

halvparten av dem.¹⁴⁴ Videre sammenlignet Høst det marokkanske området og Alger. Vi blir fortalt at hovedforskjellen på salgsprosessen lå i at de algeriske slavene kunne bli solgt til alle og enhver, mens slavene i Marokko alltid ble keiserens eiendom.¹⁴⁵

Arbeidsoppgaver

Som tidligere nevnt, varierte arbeidsoppgavene til de dansknorske slavene. Moss, som oppholdt seg i Alger, arbeidet ved marinaen. Arbeidsoppgavene hans ser ut til å ha variert, men for det meste bestått av å drasse med seg treverk og stein til moloene og andre bygninger, samt lossing av skuter ved havnen.¹⁴⁶ Han fortalte at slavene med disse arbeidsoppgavene ble spottet og sett ned på i landet.¹⁴⁷ I Tunis hadde derimot Schram en mindre fysisk krevende jobb, som også medførte en viss status. Som hofftjener hos en tunisisk prins, innehadde han en stilling som var høyt aktet i byen, og han fortalte stolt om at folk ofte gikk til side for ham når de møtte ham på gata.¹⁴⁸ I tillegg fikk han til stadighet gaver i form av verdisaker og småpenger fra sin herre, noe som gjorde at han ikke var spesielt fattig i sin slavestand.¹⁴⁹ Arbeidsoppgavene gikk ut på å utføre hva den tunisiske prinsen måtte ønske at han til enhver tid gjorde, noe Schram - om vi skal ta ham på ordet - utførte på en tilfredsstillende måte. Han fortalte at han til slutt endte opp i stillingen som kleskammervokter, som var den nest høyeste stillingen i prinsens slavekrets.¹⁵⁰

Ravn, og hans medfanger i Marokko endte også opp med arbeidsoppgaver på et hoff. Deres første arbeidsoppgaver var at de fikk anvist hver sin post på slottet som de skulle vokte, og Ravn fikk vaktansvar for noe som minnet om et lagerrom.¹⁵¹ Senere ble han omplassert til å være portner ved en hageport, en oppgave han sa seg tålig fornøyd med, og understreket at det kunne vært langt verre.¹⁵² Det mest varierende arbeidet utført av de tidligere slavene, må være av Harck. Hans første uker i Maghreb ble gjennomført som en slags husslave i Alger, hvor han etter eget sigende for det meste drev med lett hagearbeid.¹⁵³ Da han ble kjøpt av den constantinske beyen, får vi vite at han arbeidet 3,5 år som lakei (en slags tjener), før han etter

¹⁴⁴ Høst (1779) s. 122, 153, 180, 288

¹⁴⁵ Høst (1779) s. 153

¹⁴⁶ Moss (1773/1936) s. 22, 24, 29, 55

¹⁴⁷ Moss (1773/1936) s. 18, 27, 32, 46

¹⁴⁸ Schram (1791) s. 62

¹⁴⁹ Schram (1791) s. 63

¹⁵⁰ Schram (1791) s. 22-23

¹⁵¹ Ravn (1754) s. 30, 38

¹⁵² Ravn (1754) s. 71

¹⁵³ Harck (1747) s. 4

hvert fikk mer ansvar som over-kasserer (en slags finansminister), som han forble i 4 år.¹⁵⁴ Beyen gav ham etter en stund kommandoen over 500 ryttersoldater, som han påstod var beyens personlige livgarde. Danskens evner som kavalerileder gjorde at han ble forfremmet til oberst for hele Constantines kavaleri, og han beskrev seg selv som en flink undersått og en fantastisk tjener, som fikk mye ansvar og alle stolte på. Videre la han til at han var elsket av beyen, og fikk god lønn for arbeidet han utførte.¹⁵⁵ Foruten om de vanlige arbeidsoppgavene som kom med stillingen som finansminister og oberst i kavaleriet, nevnte også Harck at han hadde drept en del folk under sitt slaveopphold, både på befaling og på eget initiativ.¹⁵⁶

En annen som også ble tvunget til å utføre drapshandlinger, var Diderich, som formidlet at de kristne slavene ved noen anledninger måtte tilvirke som keiserens bødler.¹⁵⁷ Han ser ut til å ha hatt en del forskjellige arbeidsoppgaver, og fortalte blant annet om dyrepass, ofte for livsfarlige dyr som løver og tigre. Andre ganger måtte slavene underholde keiseren da monarken kjedet seg.¹⁵⁸ Likevel får vi inntrykk av at disse arbeidsoppgavene tilhørte sjeldenhetene under hans opphold. Tvangsarbeidet later til for det meste å ha vært i tilknytning til keiserens hage, og han forklarte at de pløyde og gravde i jorden hver dag, inkludert helligdager, helt uten hvile.¹⁵⁹ Noen arbeidet ifølge Diderich så hardt at de døde av utmattelse, og de som arbeidet i hønsehusene måtte sove sammen med hønene, som medførte at flere av slavene døde av stanken.¹⁶⁰

Til tross for de svært varierende arbeidsstillingene, hadde de dansk-norske slavene til felles at de ikke hadde noen form for frihet. Ingen hadde reisefrihet, ingen kunne gjøre hva de ville, og alle risikerte livet om de ikke utførte arbeidet slik det sømmet seg for deres eier. Deres primærmotivasjon var å ikke miste hodet, og ingen av dem visste hvor lenge deres arbeidsopphold skulle komme til å vare. Til tross for at alle som skrev om sine opplevelser overlevde, er det viktig å huske på at flere av deres medfanger falt om og døde, som en direkte eller indirekte følge av arbeidsoppgavene.

Rasmussen, som stort sett forholdt seg til de danske fangene i Marokko forklarte at deres fangenskap var preget av lett og lønnet arbeid, hvor de fikk kost og losji av forholdsvis høy

¹⁵⁴ Harck (1747) s. 10, Rheinheimer (2003) s. 211

¹⁵⁵ Harck (1747) s. 10-12, 17

¹⁵⁶ Harck (1747) s. 22-23

¹⁵⁷ Diderich (1756) s. 32

¹⁵⁸ Diderich (1756) s. 28-31, 34

¹⁵⁹ Diderich (1756) s. 26

¹⁶⁰ Diderich (1756) s. 27-28

standard. Sjøfolkene ble ifølge ham satt til lett hagestell i prinsens hage, og de fikk utbetalt lommepenger hver dag. Historikeren formidlet at de ble behandlet mildt, og «(...) ikke som, Slaver ellers behandles».¹⁶¹ Høst forsøkte derimot å forklare hvordan slavene i det marokkanske riket hadde det generelt, og beskrev slavenes arbeidsoppgaver som varierende. Slavene, som var keiserens eiendom, ble satt til å gjøre hva enn han ønsket at skulle bli gjort. Ofte innbefattet dette arbeid i hans hager, dyrepass, eller bygningsarbeid. Vi blir også fortalt at den marokkanske herskeren kunne leie slavene ut til rike innbyggere (inkludert europeiske konsuler), hvor arbeidsoppgavene ble bestemt av leietakerne.¹⁶² Høst formidlet at det ikke var alle slavene i Marokko som ble satt til tvangsarbeid; personer med titler, passasjerer, og kvinner slapp for det meste unna arbeid.¹⁶³ Da han skrev at kvinnene ikke trengte å arbeide, motsa han seg selv, for Høst nevnte at det også fantes kvinnelige slaver, men at disse alltid arbeidet inni husene.¹⁶⁴ Kvinnelige slaver var for øvrig også noe Ravn fortalte at han hadde observert i Marokko.¹⁶⁵

Behandling

Som tidligere nevnt mente Thomson og Östlund at fangene i maghrebområdet relativt sett ble behandlet godt, men dette gjaldt ikke for alle slavene. For Diderich fortalte at den marokkanske keiseren Abdallah elsket å pine sine slaver, og ofte tvang dem til å arbeide ekstra hardt, på unødvendig tungvinte måter.¹⁶⁶ Uten at det eksplisitt trekkes paralleller til behandlingen, nevnte også Diderich at hele syv av ti av de danske i Fes døde av sykdom i løpet av oppholdet.¹⁶⁷ Moss skrøt heller ikke av behandlingen han og hans medfanger fikk i Alger. De frøs, opplevde hugg og slag, og arbeidet tæret på dem.¹⁶⁸ Han formidlet at han og hans medfanger hadde en jernbøyle rundt foten under hele sitt opphold byen Alger, hvor det kunne bli festet større og tyngre lenker om nødvendig. Dette hendte også en gang, da Danmark-Norges flåte bombarderte byen.¹⁶⁹ Trønderen formidlet for øvrig óg at en av straffene slavene kunne få var å bli lenket to og to sammen hele dagen.¹⁷⁰ Av alle slavene var

¹⁶¹ Rasmussen (1818) s. 17, 38

¹⁶² Høst (1779) s. 154, 157

¹⁶³ Høst (1779) s. 154

¹⁶⁴ Høst (1779) s. 114

¹⁶⁵ Ravn (1754) s. 73

¹⁶⁶ Diderich (1756) s. 27

¹⁶⁷ Diderich (1756) s. 142-144

¹⁶⁸ Moss (1773/1936) s. 16, 21-23, 29

¹⁶⁹ Moss (1773/1936) s. 21, 26-27

¹⁷⁰ Moss (1773/1936) s. 21

han den eneste som nevnte det å bli lenket sammen, og det virker derfor ikke som om noen av de andre opplevde denne formen for behandling.

En annen som ikke var spesielt fornøyd med sitt opphold i Alger, var Eigelsson. I løpet av sitt korte opphold nevnte han at han ble fraskilt sin kone og sine barn, og bare så vidt fikk lov til å se dem da han var syk.¹⁷¹ Da han ble frisk, fikk han knapt sagt farvel til dem, før han på en «tyrannisk måte» ble ført bort med hugg og slag, og sendt tilbake til danskekongens rike.¹⁷² Det var derimot ikke selve oppholdet i Alger som får mest spalteplass i hans beskrivelser av slaveriet. Eigelsson beskrev i sitt verk kapernes plyndringer og overfall i grotesk detalj. De første 20 sidene av hans verk er fult av voldsbeskrivelser, voldtekter, tortur, og massedrap utført av de algeriske piratene på Island. Eksempelvis beskrives en episode hvor et jentebarn ble voldtatt: «(...) en av disse Skielmer fik fat paa en Pige paa Veyen, hvilken han strax tog med Vold og belaae (...).»¹⁷³

Schram, som oppholdt seg i Tunis, hadde det på langt nær like ille. Der var det i motsetning til hva Moss fortalte om Alger, ikke vanlig å sette kristne slaver i jern, med mindre de hadde gjort hva Schram kalte en «misgjerning».¹⁷⁴ Terskelen for hva som var en misgjerning virket for ham å være høy, da Schram blant annet fortalte om en episode hvor han kalte en muslimsk mann for en «vantro», men slapp unna straff fordi han ikke kunne språket godt nok.¹⁷⁵ Det kan derimot tyde på at han var et unntakstilfelle, da han skrev at både tjenere og slaver i hoffet kunne få utdelt flere hundre piskeslag for veldig små forseelser. Schram formidlet gjennomgående om et opphold hvor han ble behandlet svært godt, noe som understrekes av sitatet «Jeg manglede intet, uden Friheten.»¹⁷⁶

En annen som ikke klagde over sitt slaveopphold, var Harck som ble behandlet svært godt i sin tjeneste hos den constantinske bey. Han fortalte selv at han ble en yndling hos beyen, som alltid «bar sin godhet for ham». Godene han fikk inkluderte solid lønn og eiendom. Han hadde to sekretærer ansatte hos seg pluss et snes tjenere som han lønnet av egen lomme.¹⁷⁷ Videre fortalte han at mange misunte ham hans lykke, men påpekte at han fremdeles var en slave, og bare en liten forseelse kunne snu livet hans på hodet, eller til og med få ham drept.¹⁷⁸

¹⁷¹ Eigelsson (1741) s. 33-34

¹⁷² Eigelsson (1741) s. 35

¹⁷³ Eigelsson (1741) s. 12

¹⁷⁴ Schram (1791) s. 52

¹⁷⁵ Schram (1791) s. 56

¹⁷⁶ Schram (1791) s. 27-28

¹⁷⁷ Harck (1747) s. 10

¹⁷⁸ Harck (1747) s. 11

Opplevelsene han tilegnet seg virket han også godt fornøyd med, og han fortalte at han under sitt opphold fikk dratt en tur til Mekka.¹⁷⁹ Ravn skriver at han og de andre fangene i Marokko heller ikke led noen nød, men kalte likevel oppholdet for en sur og lang slavetid.¹⁸⁰ I Ravns tekst nevnes det at danskene fikk en del penger av Sidi Mohammed til livets opphold generelt, og at de ved en anledning også fikk midler til å anskaffe seg nye uniformer.¹⁸¹

Høst, som den eneste, sammenlignet slavenes behandling med andre befolkningsgrupper i det marokkanske området. Han skrev blant annet at straffene slavene fikk var mildere enn dem som ble tildelt muslimer eller jøder for tilsvarende forseelser.¹⁸² Videre la han til at de hvite fangene i den marokkanske herskerens varetekt ikke hadde det så verst. Områdeeksperten sammenlignet også slaveriet i Alger med det i Marokko, og konkluderte med at marokkanerne behandlet slavene sine langt mer humant.¹⁸³ Meyer skrev derimot at det som ble gjort mot danskene i Marokko var å anse som onde handlinger.¹⁸⁴ Rasmussen, som stort sett bagatelliserte slavenes opplevelser, inkluderte noen av Æreboes skriverier i et anhang, som blant annet inkluderte beskrivelser av hva som skjedde med de danske som ble tatt til fange etter at skipet Falster sank utenfor den marokkanske kyst. Der ble det fortalt at de ble tvunget til å marsjere fra Saffy til Marrakech i brennende hete, hvor de på veien ble slått og hugget av fangevokterne.¹⁸⁵ De ble derimot raskt satt fri igjen.

Boforhold, bekledning, og oppvarming

Slavenes komfort varierte i like stor grad som deres status og arbeidsoppgaver. Noen bodde i flotte palass og gikk med prektige uniformer, mens andre, som Niels Moss, måtte nøye seg med mindre storslagne forhold i et av Algers fangehus. Det kan virke som om danskene i Alger fikk sitt eget dedikerte rom på deling i et av dem, uten at dette virket spesielt fasjonabelt. I det ene fangehuset påstod Moss at det også ble holdt 30 løver og tigre sammen med fangene. Disse ble riktignok holdt i andre rom i bygget, men de hadde ifølge trønderen flere ganger klart å rømme fra dem, noe som medførte at slavene måtte løpe opp i høyden.¹⁸⁶ Moss brukte også en del spalteplass på å beskrive slavenes klær, som var tynne og slitte, noe

¹⁷⁹ Harck (1747) s. 25

¹⁸⁰ Ravn (1754) s. 43, 69, 75, 91

¹⁸¹ Ravn (1754) s. 71, 78

¹⁸² Høst (1779) s. 155

¹⁸³ Høst (1779) s. 153

¹⁸⁴ Meyer (1784) s. 72

¹⁸⁵ Rasmussen (1818) s. 228

¹⁸⁶ Moss (1773/1936) s. 21

som medførte at de ikke varmet nok om vinteren.¹⁸⁷ I tillegg bestod sengetøyet bare av to tynne lakener, som verken varmet eller gjorde søvnen komfortabel. Til å spise fikk slavene i Alger kun brød med oliven og eddik til alle måltider, men hans følge var derimot heldige, og fikk hjelp av en fransk kjøpmann, som gav dem litt småpenger slik at de kunne skaffe seg mer mat og bedre klær.¹⁸⁸

Ravn og hans 44 medfanger fikk ikke like kummerlige boforhold som Moss og slavene i Alger. I sin første tid i Marokko fikk de utdelt et værelse i prinsens slott. Etter hvert ble de innlosjert i en av de fineste husene i «jøderiet», et hus danskene for øvrig ikke synes er særlig fint. De leverte en klage på bostedet, som medførte at de fikk kastet ut en annen jødisk familie fra sitt hjem, slik at danskene fikk innlosjere der.¹⁸⁹ Ravns følge hadde få klager på klesdrakten, men var tvert imot stolte av at de hadde skaffet seg fine nye uniformer.¹⁹⁰ Føden fikk derimot ikke like positiv omtale, og til tross for at danskene later til å få det beste marokkanerne hadde å by på, kalte Ravn det de fikk servert for «(...) ringe Mad og Vand.»¹⁹¹

Verken Diderich eller Harck skrev noe særlig om boforhold, oppvartning eller klesdrakt. Harck, som skrøt av sine betydelige inntekter, og fortalte at han eide både «(...) Land, Cameler, Faar og deslige.», later ikke til å ha hatt så mye å klage på.¹⁹² Diderich, som sjeldent anstrengte seg for å holde tilbake på de negative omtalene av sine omgivelser, er på dette området forbausende taus. Det er trolig lov å anta at hans oppvartning, boforhold, samt klesdrakt minnet om den Ravn og de andre danske fangene i Marokko hadde på samme tid. Den som derimot skrøt mest av sin komfort, var Schram. Bergensmatrosen fortalte at han, og de andre slavene ved det tunisiske hoff hadde «smukke Klæder besatte med Guld-Træsser», og beskrev klesdrakten videre i svært positive ordelag.¹⁹³ Maten fikk også skryt, og han fortalte om mange forskjellige typer kjøtt, fisk, og frukter.¹⁹⁴ De tunisiske hoffslavene later til å ha bodd sammen på et værelse i slottet, men beskrivelsene av boforholdene er ellers svært sparsommelige.¹⁹⁵ Husrom eller klær var heller ikke noe Eigilsson klagde over. Den islandske familien hans ble innlosjert i et hus (utenom eldste sønn på 11, som ble kjøpt av deyen), hvor

¹⁸⁷ Moss (1773/1936) s. 16, 21-23

¹⁸⁸ Moss (1773/1936) s. 21-23

¹⁸⁹ Ravn (1754) s. 29, 34-35

¹⁹⁰ Ravn (1754) s. 71, 78

¹⁹¹ Ravn (1754) s. 43, 86

¹⁹² Harck (1747) s. 10

¹⁹³ Schram (1791) s. 14, 16-17, 24-26

¹⁹⁴ Schram (1791) s. 13-16

¹⁹⁵ Schram (1791) s. 14-15

de fikk mer enn nok mat, og kleder til barna. Han beklaget seg i vesentlig grad mer over at han etter hvert måtte bo fraskilt fra kone og barn, enn selve kvaliteten på boforholdene.¹⁹⁶

Det bekreftes av Høst at de hvite slavene i det marokkanske området først og fremst ble innlosjert i jødekvartalet. De fikk ifølge ham kun noen skilling til dagen å leve på, men de organiserte seg ofte i noe som best kan beskrives som slavekollektiver, som gjorde at mange ofte klarte seg forholdsvis bra.¹⁹⁷ Heller ikke Rasmussen eller Meyer nevnte noe negativt om de danske slavenes oppvartning, og Rasmussens beskrivelser baserte seg i stor grad på nettopp det Høst bemerket.

Savn

Ravn og Schram viet en del plass til å skrive hva de *ikke* hadde i sitt slaveopphold. Danskene som ble holdt fanget i Marokko savnet Danmark, og da spesielt hjemlig mat og vin.¹⁹⁸ Til tross for at de fikk fri i juletidene skrev Ravn at de savnet julemat og julegrøt. Det nevnes også at de savnet epler, og i påsken var det heller ingen fastelavensboller å oppdrive.¹⁹⁹ For Schrams del, var det verste savnet av sin familie og sine venner. Heldigvis fikk han lov til å skrive brev til dem, og det hjalp også på savnet med et par flasker vin som slavene fikk tak i, men måtte drikke i skjul.²⁰⁰ Eigelssons beretning fant plass til å beskrive hva de fikk av mat og drikke i overfarten til Alger. Han nevnte at fangene fikk samme føde som mannskapet, og i tillegg fikk de drikke mjød og øl. Likevel skrev han at de islandske slavene savnet å få mer brennevin: «(...) men af Brændevinet gave de os det eneste om Morgen; thi Tyrkerne drikke aldrig andet end Vand.»²⁰¹

Religionspraksis og omvendelse

Kaperne fra maghrebstatene blir i moderne litteratur ofte fremstilt som delvis motivert av religion.²⁰² Vi blir av den amerikanske historikeren Robert C. Davis (2003) fortalt at slaver som gikk over til islam ble behandlet bedre og ofte kunne bli sluppet fri. Man skulle dermed tro at mange av slavene i de nordafrikanske statene endte opp med å konvertere til islam.

¹⁹⁶ Eigelsson (1741) s. 28-30

¹⁹⁷ Høst (1779) s. 153-154

¹⁹⁸ Ravn (1754) s. 43

¹⁹⁹ Ravn (1754) s. 74, 78-79

²⁰⁰ Schram (1791) s. 27-28

²⁰¹ Eigelsson (1741) s. 22

²⁰² Davis (2003) s. xxv-xxvi, 21, Leiner (2006) s. 2, 13

Thomson skriver derimot at Maghrebs stater ikke hadde noen ønske om å omvende de kristne slavene, da dette medførte at de ikke lenger kunne skaffe seg løsepenger for dem.²⁰³

De hvite slavene i Maghreb var for det meste kristne, noe som medførte at det ble drevet en hel del kirker hvor de kunne gå for å be og delta i gudstjenester.²⁰⁴ Det er likevel bare Niels Moss i Alger som skrev noe særlig om dette. Han forklarte blant annet at spanjolene drev et hospital med en tilhørende kirke hvor alle kristne fanger kunne gå når de ble syke eller skadd. I følge trønderen ble den finansiert ved at alle skip som tilhørte et kristent land la igjen donasjoner når de lå ved havn i Alger.²⁰⁵ I tillegg til hospitalkirken, hadde alle de tre fangehusene i byen en tilhørende kirke, og det lå også et kloster med et tilhørende gudshus i byen. Likevel beklaget lutheraneren Moss seg over at de holdt messene på katolsk.²⁰⁶ Danskene i Alger hadde ifølge Moss klart å holde seg til kristendommen, til tross for at både tyrkere, hedninger, og andre kristne hadde forsøkt å omvende dem: «(...) strøket vor Afmagt i alle Fristelser, og ladet os vedblive i den Christelige og sande Troes Bekiendelse, enddog vi som Fanger, maatte oppholde os blandt Tyrker, Hedninger, og mange slette og forføriske Christne».²⁰⁷

Diderich fortalte at det også i Fes var vanlig å forsøke på å omvende de kristne til islam, og de ble blant annet fristet med å bli satt fri. I følge ham hadde det ikke lyktes marokkanerne i å omvende noen av den lutherske tro, men hevdet derimot at det var mange katolikker som hadde blitt renegater.²⁰⁸ Diderich skrev også om at det fantes noen katolske misjonærer i landet, men at de grunnet keiserens «grovhet» og «tyrannie» ikke turte gjøre som de skulle, og i stedet konsentrerte seg om å omvende andre kristne til å bli katolikker. Videre kritiserte han de katolske misjonærene for å være mest opptatt av å få «skjønne attester» med seg hjem, og for ikke å bry seg om fattige og trengende.²⁰⁹ Harck var heller ikke særlig begeistret for den katolske tro, og beskrev en samtale med en muslimsk dronning hvor de begge konkluderte med at katolikkene var overtroiske.²¹⁰ Flere av forfatterne uttalete seg nesten mer kritisk til katolikkene i landet, enn til muslimene, men fortellingene er ikke utelukkende negative.

²⁰³ Thomson (1987) s. 28

²⁰⁴ Östlund (2014) s. 63

²⁰⁵ Moss (1773/1936) s. 39-40, Dette bekrefte i Östlunds «Saltets Pris», som skriver at det det var enighet blant de europeiske konsulere om en fastsatt skatt for alle europeiske skip som lå til havns ved byen, Östlund (2014) s. 63

²⁰⁶ Moss (1773/1936) s. 40

²⁰⁷ Moss (1773/1936) s. 34

²⁰⁸ Diderich (1756) s. 23-24

²⁰⁹ Diderich (1756) s. 92

²¹⁰ Harck (1747) s. 14

Eksempelvis fortalte Schram om en vennlig italiener, som utviste ham barmhjertighet Tunis, til tross for at han var katolikk: «Denne Person var en Catholiker, dog var hans Hierte ømt og barmhiertig, og derhos var han en god Christen af det Slag (...)».²¹¹

Det er verdt å merke seg at Harck, som til tross for at han nektet for det i ettertid, trolig ble en renegat mens han var i Constantine. Historikeren Rheinheimer hevder at hans viktige stilling i beyens hoff, og det faktum at han fikk være med på pilegrimsreisen til Mekka tyder på dette.²¹² Betrodde kristne i herskernes hoff ser derimot ikke ut til å være en umulighet, da også Moss nevnte kristne i det algeriske hoff; «(...) en Christen, som var Beiliks fornemste (...)».²¹³ Harck ble derimot mistenkeliggjort som overløper da han kom hjem til øya Amrum, og med bakgrunn i den kunnskapen, er det ikke overraskende at hans tekst ikke inkluderte islamsk konvertering og omvendelse. Han er derimot ikke den eneste av de hjemvendte som unnlot å skrive særlig mye om muslimsk omvendelse.

Hva Høst skrev om konvertering er med på å underbygge det Thomson påstod at var vanlig i regionen. I følge dansken, var ikke keiseren Sidi Mohammed så interessert i å overtale kristne slaver til å konvertere til islam. Høst fant derimot frem til en annen motivasjonsfaktor enn pengejag (som Thomson mener var hovedårsaken), nemlig den at keiseren var av den oppfatning at overløpere stort sett var hyklere.²¹⁴ Moss, som mente at heller ikke deyen av Alger likte «tørnere», kan derimot fremstilles som mer enig med Thomson. Deyen var nemlig kun interessert i overløpere dersom ikke-muslimen hadde nyttige egenskaper eller spesielle kunnskaper. Da kunne deyen, ifølge Moss, være svært insisterende på at den «vantro» skulle gå over til islam. Trønderen fant også litt plass til å moralisere ovenfor en renegat som døde ung, og hevdet dette var «guds vilje», ettersom denne personen elsket rikdom over Gud.²¹⁵

Rømningsforsøk

Selv om ingen av de dansknorske slavene nevnte at de hadde forsøkt seg på noen rømningsforsøk, fortalte både Moss og Schram om andre som hadde forsøkt. Moss forklarte at mange slaver hadde forsøkt å lagt beina på nakken, men at ingen hadde lyktes i hans tid i Alger. Noen hadde klart å ta seg til «rebellene i fjellene», men disse hadde etter en tid blitt

²¹¹ Schram (1791) s. 15

²¹² Harck (1747) s. 25, Rheinheimer (2003) s. 212

²¹³ Moss (1773/1936) s. 19

²¹⁴ Høst (1779) s. 140, Thomson (1987) s. 28

²¹⁵ Moss (1773/1936) s. 50-53

sendt tilbake til byen og blitt straffet der.²¹⁶ I Tunis ble man ifølge Schram stort sett straffet ved døden dersom man forsøkte å rømme fra slaveriet. Det var derimot noen unntak, og han beskrev en episode hvor en spansk -og fire italienske slaver forsøkte å rømme, hvor spanjolen ble pardonert fordi han ikke hadde stjålet med seg noe. De fire andre ble for øvrig skilt fra sitt hode med sverd.²¹⁷

Utenom arbeid

Det var, etter hva Östlund skriver, vanlig at slavene fikk fri både etter arbeidsdagens ende og på helligdager. Denne tiden kunne de nesten fritt bruke til hva de ville, men flere endte opp med å arbeide for å tjene litt ekstra. Noen klarte etter hvert å skaffe seg en bigeskjeft, som små butikker eller taverner og kroer.²¹⁸

De fleste dansk-norske slavene later også til å ha hatt en del tid de kunne bruke på andre aktiviteter enn arbeid. Moss og hans medfanger fikk, i tillegg til en fridag i uka, fri om kveldene, men de statlige slavene fikk aldri lov til å forlate byen.²¹⁹ Han fortalte at de i Alger også fikk tre dager fri i påskehøytiden.²²⁰ Dette får vi vite at Schram og de kristne slavene i Tunis også fikk, i tillegg til at de fikk fri i juletidene.²²¹ Andre friheter man hadde i Tunis, var at slavene fikk lov å ta fri en dag for å dra til byen nesten hver gang de spurte om det. I utgangspunktet måtte dette skje med følge av en vakt, men om man gav vakten tilstrekkelig bestiktelser, fikk man gå alene rundt i byen, og gjøre hva man ville.²²² Også Ravn forklarte at de fikk fri ved de kristne høytider, men i tillegg fikk han og de andre danskene være med på marokkanernes feiringer. Under sine egne høytider fikk de til og med servert brennevin av keiserens tjenere.²²³ Han nevnte også at de danske slavene fikk være med på keiserens fritidsaktiviteter, og beskrev en gang de fikk være med Sidi Mohammed på jakt.²²⁴

Diderich, som tidlig i teksten nevnte at Abdallahs slaver aldri fikk fri, motsa etter hvert seg selv og forklarte at de danske hadde fri tre dager i påsken, fikk fri når de var syke, og kunne få permisjon når de skulle skrive og levere brev i byen Fes.²²⁵ Videre får vi vite av ham at de

²¹⁶ Moss (1773/1936) s. 57, Rebellene det er her snakk om, er trolig berbere styresmaktene i Alger ikke hadde kontroll over.

²¹⁷ Schram (1791) s. 47

²¹⁸ Östlund (2014) s. 63-64

²¹⁹ Moss (1773/1936) s. 22

²²⁰ Moss (1773/1936) s. 53

²²¹ Schram (1791) s. 48

²²² Schram (1791) s. 60-61

²²³ Ravn (1754) s. 39-40

²²⁴ Ravn (1754) s. 43

²²⁵ Diderich (1756) s. 35

«vanlige» slavene, som ikke jobbet ved hoffet, fikk en time fri hver dag, i tillegg til en fridag hver eneste uke.²²⁶ Harck nevnte ikke fritid i sin tekst om hans *Besynderlige AVANTURES*, men det bør være rimelig å anta at han fikk en del fri, ettersom han aldri klagde over sin behandling i Constantine.

Flere av forfatterne, Høst inkludert, beskrev at det var vanlig for en del slaver å arbeide ekstra de timene og dagene man ikke hadde tvunget arbeid.²²⁷ Dette var for å tjene seg opp litt ekstra midler, og enkelte klarte gjennom dette å anskaffe seg betydelige verdier, som vil bli beskrevet nærmere i neste delkapittel.

Frigjørelse og løskjøping

Forskningslitteraturen nevner en del om løskjøping og frigjørelse, og forteller om flere måter dette kunne bli gjennomført på. Man kunne bli frikjøpt av utenforstående, som stater, selskap, eller enkeltpersoner, men man kunne også frikjøpe seg selv om man klarte å samle tilstrekkelig med midler. Det var flere måter å få til dette på, men Östlund nevner at den vanligste måten var produksjon og salg av alkohol. Slavene hadde blant annet monopol på å drive kroer i Alger, fordi muslimene av religiøse grunner ikke fikk lov til dette.²²⁸

Samlet skrev 1700-tallsforfatterne om alle disse metodene, selv om ingen av dem nevnte samtlige. Av Schram får vi vite en hel del om frikjøpsordningen og den danske slavekassen. Selv håpte han og hans medfanger i Tunis at de ville bli kjøpt fri av slavekassen i løpet av fem til seks måneder, men det tok over et år før slavene i det hele tatt hørte noe fra dette hold. Da forhandlingene først ble satt i gang, klagde Schram over at han som ledet forhandlingene på vegne av danskekongen var en pysete og dårlig likt jøde; «Han var, til vor Ulykke, en Jøde, som der til Lands er kun ringe agtet, og ikke tør, om end han bedre veed, tale dem imod, (Beyen og Prindserne,) men kuns tale dem efter Munden.»²²⁹ Beyen og prinsene krevde ifølge ham urimelig høye utbetalingssummer, og det var først da en ny forhandlingsleder ble valgt, en hollender, at det ble fart i sakene. Etter nesten tre år i fangenskap, var til slutt alle de dansk-norske subjektene i Tunis blitt frikjøpt ved hjelp av den danske slavekassen.²³⁰

²²⁶ Diderich (1756) s. 39

²²⁷ Høst (1779) s. 154-155

²²⁸ Östlund (2014) s. 64

²²⁹ Schram (1791) s. 28

²³⁰ Schram (1791) s. 28-33

Harck derimot, fikk ifølge ham selv ikke hjelp av noen, og påstod at han vant sin frihet helt på egenhånd. Han forklarte at han ved å gjennomføre en av flere heltemodige, slu og livsfarlige handlinger, til slutt fikk sin frihet tildelt av beyen som belønning for lang og tro tjeneste.²³¹ Man kan få inntrykk av at det ikke var helt uvanlig for kristne fanger å komme seg ut av slaveriet på egenhånd. Dette får man ikke bare vite av Harck, men også av Schram som forklarte at man som en helt vanlig slave enkelt kunne gjøre seg selv fri. Bergenseren fremstilte det som om det ikke var noen problem å få til, dersom man bare var arbeidsom og sparsommelig. Man kunne arbeide på de ukentlige fridagene pluss andre helligdager, og dermed samle seg litt penger. Med disse pengene kunne man kjøpe vindruer, og bearbeide dem til vin, som man igjen kunne selge på det svarte markedet. På denne måten kunne man etter hvert samle seg nok kapital til å kjøpe seg fri.²³² Schram forklarte at han selv ikke kunne gjøre dette, fordi det ikke var mulig å produsere vin på hoffet hvor han var tilsatt. Selv om dette nok er en forenkling, bidrar Östlunds forskning delvis til å understøtte matrosens fortelling, i det han skriver at det nettopp i Tunis var svært vanlig for slavene å drive taverner.²³³

Niels Moss i Alger nevnte noen interessante momenter rundt aspektet frikjøping, og påstod blant annet at den portugisiske stat ikke hadde kjøpt fri en eneste av sine statsborgere på 18 år. Likevel hadde enkelte av dem som hadde rike familier eller solide nettverk blitt kjøpt fri av privatpersoner. Han forklarte også ganske kort hvordan prosessen av løskjøpelse av kristne slaver foregikk i den nordafrikanske staten.²³⁴ Selv ble han og de dansknorske statsborgerne frikjøpt etter at Danmark-Norge og Alger signerte en ny fredsavtale, hvor en av klausulene var frikjøping av de statlige slavene for en fast sum. Frikjøp av fangene som var blitt solgt til privatpersoner måtte derimot bli fremforhandlet enkeltvis med eierne. Av de originalt 41 dansknorske statsborgerne, vendte 39 tilbake med livet i behold. De to som gikk bort i løpet av nesten tre år i fangenskap, døde ifølge Moss i forbindelse med fallulykker.²³⁵ Verre gikk det for de dansknorske slavene i Fes, som i utgangspunktet var ti stykker. Hele syv av dem døde i løpet av oppholdet, etter Diderichs sigende som følge av sykdom. De tre gjenværende danske slavene klarte tilslutt å forhandle frem sin frihet på egenhånd, via diverse lovnader og diplomatisk spill.²³⁶ Dette skjedde først en stund etter at Ravn og de andre fangene i

²³¹ Harck (1747) s. 18-20

²³² Schram (1791) s. 138-140

²³³ Östlund (2014) s. 63

²³⁴ Moss (1773/1936) s. 40

²³⁵ Moss (1773/1936) s. 32

²³⁶ Diderich (1756) s. 64-66

Marrakech hadde blitt sluppet fri etter en handelstraktat var skrevet med de marokkanske styresmaktene.²³⁷

Rasmussen, som i hovedsak konsentrerte seg om Ravn og de danske utsendingene i prins Sidi Muhammeds varetekt, nevnte kun kort at de tre slavene i Fes skulle løskjøpes.²³⁸ Meyer gikk heller ikke i detalj på løskjøpelsesprosessen, men nevnte at danskekongen hadde instruert kommandørkaptein Holst om at han skulle hente hjem fangene i Marokko.²³⁹ Han fortalte videre kort om at fangene i Marokko ble «(...) strax sadt på fri Fod.» etter at fredstraktaten ble skrevet i 1758.²⁴⁰ Det ble også formidlet en del om tverrstatlig samarbeid om frikjøp av slaver. Det virker for eksempel som om de skandinaviske landene samarbeidet for å kjøpe fri slaver og Rasmussen forklarte at danskene kjøpte fri svenske slaver i Marokko, da svenskene ikke hadde noen konsul der.²⁴¹ Dette er på linje med hva Schram og Moss formidlet om Tunis og Alger, hvor det var svenskene som var behjelpelige på de dansk-norskes vegne.²⁴² At de skandinaviske landene samarbeidet er også noe Östlund har sett i svensk litteratur.²⁴³ 1800-tallshistorikeren Rasmussen formidlet også om en episode hvor Høst forsøkte å kjøpe fri noen portugisere som hadde vært om bord på et dansk skip (uten at han lyktes med dette), noe som kan tyde på at det ofte kunne forekomme tverrnasjonale frikjøpssamarbeid.²⁴⁴

Høst selv formidlet, som Schram, om slavenes mulighet til å kjøpe seg fri gjennom å slå seg opp som vinselgere. Han forklarte at de som lyktes med denne virksomheten ofte kunne bli svært bemidlede, og ende opp med å leve et rikere liv enn de ellers ville gjort i hjemlandet. Spesielt var de franske flinke til å bygge seg opp rikdom på denne måten.²⁴⁵ Videre gjenga han et langt brev fra den marokkanske keiseren, hvor monarken uoppfordret hadde lagd etiske retningslinjer for sin egen utenrikspolitikk.²⁴⁶ Her stod det blant annet at «En Slave kan ikke forblive i Slaverie længere end eet Aar.», og det ble satt en fastpris på løskjøping av slaver.²⁴⁷ Denne traktaten overrasker tydeligvis Høst, som skrev; «Man havde ikke ventet saadan en af

²³⁷ Ravn (1754) s. 91

²³⁸ Rasmussen (1818) s. 51

²³⁹ Meyer (1784) s. 71-73

²⁴⁰ Meyer (1784) s. 75

²⁴¹ Rasmussen (1818) s. 56-57, 156

²⁴² Moss (1773/1936) s. 48, Schram (1791) s. 140-142

²⁴³ Östlund (2010) s. 161

²⁴⁴ Rasmussen (1818) s. 165-166

²⁴⁵ Høst (1779) s. 154-155

²⁴⁶ Høst (1791) s. 188-194

²⁴⁷ Høst (1791) s. 189, 192

en maurisk Fyrste; men man maae ikke heller troe, at det var hans hensigt at holde den længere, end han derved fandt sin Regning.».²⁴⁸

Oppsummering av oppholdet

«(...) vi tildeels have utstaaet meget Ont og haarde Behandlinger (...)».²⁴⁹ Slik oppsummerte Moss sitt opphold i algerisk slaveri, og fortsatte med å forklare at de hadde overlevd spot og spe, kulde og hunger, og av og til hugg og slag.²⁵⁰ Diderich fulgte opp og beskrev sitt opphold som seks år med «store Jammer», hvor de i de i «(...) grove Barbarers hænder (...) gaae daglig i haardt Slaverie iblant de groveste Slaver (...)».²⁵¹ Han hevdet at hans frihet ble tatt «plutselig og uskyldig» og beskrev oppholdet som en «tyrannisk trældom».²⁵² Ravn har en mer avmålt beskrivelse av sin tid i Marokko, men da han tilslutt ble satt fri etter 20 måneder, kalte han opplevelsen for en sur og lang «trældom».²⁵³ Schram og Harck hadde få klager, og de danske undersåttene hadde forventet å bli behandlet mye verre enn de ble. De hadde begge vært tilsatt ved et hoff, og kom begge godt overens med sine herrer som hadde gitt dem gaver og tildelt dem arbeidstitler med status og ansvar.²⁵⁴ Schram beskrev det selv best med ordene «Jeg manglede intet, uden Friheden.».²⁵⁵

Diskusjon - avkreftelse av fordommer, og finpussing av situasjonen

Gjennom kildene får man vite en hel del om samfunnet forfatterne endte opp i, men vi kan også trekke ut lærdom om det dansknorske samfunnet. Man lærer om hva de så på som selvfølgeligheter i deres eget samfunn, som gjerne ikke er til stede i andre tekster fra perioden. Dette kommer eksempelvis tydelig frem når fangene skrev om hva de savnet mest fra hjemlandet, enten det var lussekatter eller daglige rasjoner av brennevin. Oppsummeringene av deres slaveopphold er også avslørende for hvordan de sammenlignet sin tilværelse i deres hjemland med hva de opplevde i de nordafrikanske statene.

Den mest innlysende forskjellen mellom de tidligere slavene, og de med andre bakgrunner, er oppmerksomheten som ble viet slaveriet. Verken Høst, Meyer, eller Rasmussen skrev for eksempel noe om slavenes savn eller deres rømningsforsøk. De forsøkte heller ikke å formidle

²⁴⁸ Høst (1791) s. 194

²⁴⁹ Moss (1773/1936) s. 34

²⁵⁰ Moss (1773/1936) s. 32

²⁵¹ Diderich (1756) s. 7, 10

²⁵² Diderich (1756) s. 36-37

²⁵³ Ravn (1754) s. 91

²⁵⁴ Harck (1747), Schram (1791) s. 20, 22-23

²⁵⁵ Schram (1791) s. 27-28

noen oppsummering av hvordan livet som slave i maghrebområdet opplevdes for slaven selv. Likevel nevnte både Høst og Rasmussen en del av aspektene ved å være i nordafrikansk fangenskap. Både behandlingen, frikjøpsordningene, og arbeidsoppgavene var områder som ble dekket av de to danske forfatterne.

En annen viktig forskjell er at de uten bakgrunn fra slaveriet hadde en tendens til å bagatellisere slavenes opplevelser og strabaser. Der de tidligere slaven selv stort sett beskrev sitt opphold som svært krevende, avfeide Rasmussen de danske slavenes lidelser i Marokko. Han hevdet at de ikke hadde det så verst, og ble behandlet ganske bra til fanger å være. Mens Rasmussen og Høst i hvert fall anerkjente at de danske tilfangetatte kunne defineres som slaver, brukte ikke engang Meyer ordet *slave* en eneste gang. Han omtalte slaven konsekvent som *fanger*, og tok med det et indirekte standpunkt om at danskene var krigsfanger. Høst, som viet de europeiske slaven fem siders oppmerksomhet, nevnte at det å miste sin frihet var «forskrekkelig», men at de stort sett ikke hadde det så verst i Marokko.²⁵⁶ Hvorfor disse dysset ned slavenes lidelser er vanskelig å si, men kanskje kan det ha en sammenheng med et ønske om å «finpusse» situasjonen, for å ikke skade handelen.

Det er også interessant å lete etter hva forfatterne *ikke* skrev om. Ingen av dem definerte eksplisitt hva slaveriet var, eller diskuterte dette spørsmålet i noen grad. Hva slaveriet var for slaven selv er derfor vanskelig å definere, ettersom ingen av dem eksplisitt gjorde noe forsøk på å forklare dette selv. Det varierte fra person til person, og var situasjonsbestemt. Noen mente andre slavers situasjon var bedre enn deres egen, men enkelte, som Schram og Harck innrømmet at de ikke hadde så mye å klage på i deres slavetilværelse. Det gjennomgående for alle slaven, var at alle hadde svært begrenset frihet, og var en annen persons eiendom. Et brudd med deres eiere kunne medføre svært strenge straffer – i verste fall dødsstraff.

Tekstene inneholder også forsvinnende få refleksjoner eller sammenligninger av slaveriet de europeiske fangene var en del av og slaverivirksomheten i tilknytning til trekanthandelen. Det er for eksempel ingen av tekstene som nevnte at Danmark-Norge var en aktiv deltaker i denne virksomheten, og det forekom også svært sjeldent moraliseringer ovenfor slaveriet generelt. Det nærmeste man kommer er kanskje da Niels Moss skrev «Min Siæl isner endnu ved at betænke mine Følelser, at en Fribaaren skulle hensælges til en ævig Slave, uden at have udviist allermindeste Aarsag dertil.».²⁵⁷ Men urettferdigheten han nevnte, ser ut til kun å gjelde for de

²⁵⁶ Høst (1779) s. 153-154

²⁵⁷ Moss (1773/1936) s. 20

hvite slavene, for de svarte slavene som befant seg i maghrebområdet er nesten helt utelatt fra tekstene. Det virker rett og slett ikke som om forfatterne tenkte at det var noen sammenlignbare momenter mellom de svarte og hvite slavene. Det kan være mange grunner til fraværet av refleksjon og moralisering, men den mest åpenlyse er nettopp det faktum at Danmark-Norge selv var særdeles aktive i slavehandelen på 1700-tallet (og Danmark helt frem til midten av 1800-tallet). Samtlige forfattere hadde en tilknytning til handelsvirksomheten, og det er nærliggende å tro at flere av dem var direkte eller indirekte involvert i handel med menneskeliv. Spesielt gjelder dette for Georg Høst, som tidligere nevnt hadde vært sysselsatt ved den danske kolonien St. Thomas.

Ingen av de tidligere slavene nevnte heller at også europeiske konsuler leide inn slaver, og på den måten bidro til økt etterspørsel av dem. Den tidligere visekonsulen Høst nevnte derimot at dette var en vanlig praksis og i forbifarten formidlet han at også den danske admiralen Kaas tok inn slaver i sin husholdning.²⁵⁸ Likevel tok heller ikke han seg bryet med å reflektere over denne kontradiksjonen.

Fraværet av beskrivelser av de afrikanske slavene er ikke et orientalistisk trekk, men det er vanskelig å være fremmed for at det innehar en sterk eim av etnosentrisme. Det er lett å få inntrykk av at forfatterne ikke mente de svarte slavene var urettferdig behandlet i sin slavetilværelse, men at det å sette europeere i slaveriet var ondt. Dette er ikke nødvendigvis bare et produkt av forfatterne, men kan ses i sammenheng med den sterke trykksensuren som rådet i eneveldstiden. Den danske statsmakt, som selv var aktivt inne i slavehandelen, tolererte trolig ikke unødvendig mye oppmerksomhet rettet mot de umenneskelige aspektene ved virksomheten. Mangelen på kritikk av eller sammenligning med hjemlandet er generelt ganske gjennomgående ellers i tekstene, og av alle de ti tekstene som er analysert er også hele syv av dem dedikert til et sentralt medlem av det kongelige hoff. De eneste unntakene er Moss, Harck, og Meyer, men også disse er svært opptatt av å smiske og skryte av kongen og hans dømmekraft. I det eneveldige Danmark-Norge hadde man en svært begrenset ytringsfrihet, og enhver ytring som kunne tolkes som negativ til kongemakten eller andre embedsmenn, ble undertrykt.²⁵⁹ Det rådet en sensur av trykket materiale, og denne satte klare grenser for hva som kunne bli skrevet. Man kan derfor være tilbøyelig til å komme til den konklusjonen at den totale mangelen på kritikk og refleksjon rundt hjemlig politikk kan ha med den fraværende trykkefriheten å gjøre. Det som i hvert fall er sikkert er at Ann Thomsons funn, som tyder på

²⁵⁸ Høst (1779) s. 72, 157

²⁵⁹ Krefting, Nøding, Ringvej (2014)

opplysningstenkere kunne bruke islamsk slaveri som kritikk av den europeiske slavehandel, ikke er tilstede i de danske kildene.²⁶⁰

Løy slavene om deres opphold, eller overdrev de sine lidelser, som Östlund påstår var vanlig? Det er vanskelig å vite helt sikkert hva som var sant og hva som var overdrivelser, men om man bruker enkeltksempelen om lenker om føttene, tyder det ikke på at hans tese kan overføres til alle de dansk-norske forfatterne. Dette kapittelet startet med et sitat fra den bergenske matrosen Schram, men det tok ikke med siste del av setningen. Det fullstendige sitatet er: «Vi forestilte os et slaverie hvor toe Personer lænkes sammen, og alltid maa følge hindanden (...) Vi tænkte ligesaa at blive spendt for Ploven, just fordi saadant var os fortalt i Barndommen; *men vi befandt langt annerledes, Gud være Lov!*».²⁶¹ Her avkreftet Schram at slavens lidelser var i nærheten av de som ble forestilt seg i hjemlandet, snarere enn å overdrive dem. Dette virker også gjennomgående for de tidligere tilfangetatte. Av alle de 6 hjemvendte slavene, var det kun Niels Moss som påstod at han hadde hatt en lenke om foten, og han klagde kun over dens vekt da Alger var under beleiring.

Jeg stiller meg også sterkt kritisk til Ann Thomsons påstand om at slavelitteraturen stort sett er ubrukelig som kilde til fremstillingen av Maghreb. Hennes eksempler på «ubrukelig» slavelitteratur viser kun til to fortellinger, som ikke er representative for de dansknorske verkene. Det som står i de dansknorske slavens skrifter er ikke nødvendigvis hundre prosent korrekt eller blottet for overdrivelser, men man kan med et kritisk blikk få mye interessant ut av kildene. Ikke bare får vi vite hva slavene så og opplevde i deres tid i Maghreb, men man får også vite mye om deres tanker og følelser om oppholdet, folket de møtte, behandlingen de fikk, og relasjonen dem imellom.

Östlund og Thomson påstod at slavene etter forholdene stort sett ble behandlet ganske bra, men om dette skal stemme overens med kildene for oppgaven, må man legge ekstra vekt på ordene *stort sett*. For til tross for at enkelte av de tilbakevendte slavene skrev at de ble behandlet ganske godt, får man av både Moss, Eigelsson, og Diderich et annet inntrykk.²⁶² De beskrev ikke deres opphold i spesielt positive ordelag, og det at flere av deres samtidige slaver døde, er med på å understreke nettopp dette. De forfatterne som *ikke* hadde direkteerfaring som slave, ser derimot ut til å male et mye mer positivt bilde av deres situasjon. Høst, Meyer,

²⁶⁰ Thomson (1987) s. 24-28

²⁶¹ Schram (1791) s. 14

²⁶² Eigelsson kan man unnskyldte Östlund for, da han faller utenfor tidsperioden svensken beskrev.

og Rasmussen minner også i mye større grad om den typen forfattere Östlund og Thomson for det meste har basert sine konklusjoner på, og man kan undres om historikerne muligens har overvurdert konsulenes og opplysningstenkeres tekster, og samtidig undervurdert slavelitteraturens troverdighet. Her må man også huske på at de slavene som faktisk døde under sitt fangenskap, ikke fikk videreformidlet sine historier, og derfor er svært underrepresentert i kildene om emnet.

Forfatterne beskrev ofte sine voktere, og tilskuerne som heiet frem piratene og spottet europeerne med nedsettende bemerkninger. Disse kan ofte minne om de orientalistiske trekkene man er på leten etter i denne oppgaven, men her er det viktig å kontekstualisere situasjonen som beskrives. Dersom hvem som helst, i hvilket som helst landområde, med hvilken som helst befolkning hadde opplevd noe lignende, er det tvilsomt at beskrivelsene hadde differensiert særlig. Selv en 1700-tallsleser forstod sannsynligvis konteksten, og det kan vanskelig tenkes at mange tolket bespottelsen som den generelle beskrivelsen av Maghrebs befolkning.

Det er generelt sett vanskelig – og ikke minst urettferdig - å anvende Saids orientalisme på en tekst som beskriver egne lidelser. Lettere er det å anvende orientalsimeverktøyet på de topografiske delene, som blir utført i kapittel 4, 5, og 6.

Kapittel 4: Hvordan fremstilles området?

Det nordafrikanske området var på 1700-tallet et relativt ukjent sted for de fleste skandinaver. Mange hadde nok sett området på et kart, og hørt om piratene i Middelhavet, men forfatterne av de trykte tekstene fikk nok en ganske omfattende definisjonsmakt av hvordan leserens inntrykk av området endte opp. Det er derfor interessant å vise hvordan tekstene fremstilte området, både naturgeografisk, arkitektonisk, plasseringsmessig, og geopolitisk. Momenter som spesielt vil bli sett etter i dette underkapittelet er hvordan området ble fremstilt i en orientalistisk kontekst. Det vil si at jeg vil se etter tegn til at området defineres som en del av den *orientalske* verdenen. Forsøker forfatterne å skille områdene fra hverandre? Beskrives de individuelle områdene som stater og nasjoner, eller er benevnelsen *barbareskkysten* altomfattende? Blir området beskrevet som en del av det Osmanske riket? Blir naturen beskrevet som vill, farlig, annerledes og eventyrlig? Ble det skrevet om noe som kunne legitimere eller oppfordre til europeisk intervensjon eller kolonisering?

Dette kapittelet vil først ta for seg hva som faktisk stod om området i kildene. Herunder går den generelle geografiske benevnelsen, naturgeografien, geopolitiske beskrivelser, byene, fasilitetene, samt de eventyrlige og fantastiske fremstillingene. Avslutningsvis vil kapittelet inneholde en oppsummering som svarer på hva som kan regnes som orientalistisk og ikke i fremstillingene.

De geografiske betegnelsene

Maghreb-området ble på 1700-tallet i Norden ofte definert og omtalt som én enhet. Dette er noe som går igjen i flere av de omhandlende tekstene og både Moss, Ravn, Diderich, Schram og Høst nevnte at området de oppholdt seg i var en eller annen form av Den barbariske kyst.²⁶³ Alminneligheten av denne betegnelsen blir også styrket ved at offisielle brev fra den danske regjeringsmakt brukte uttrykket «barbariske nationer», og beskrev området som «(...) de Farvanne der bestrynges af Søerøverne.»²⁶⁴ Rasmussens tekst introduseres med at den skal handle om «Handelsforetagender i det fierne(...)» og henviser med det området han faktisk skriver om, Marokko, til samlebetegnelsen *fjerne land*.²⁶⁵ Han skrev også om handelsskipene som hadde gått til «Barbariet», og om skip som gikk til og fra «Afrika», uten videre spesifisering på lokasjon.²⁶⁶ Tekstene til både Harck, Schram, Eigilsson, Moss, Meyer,

²⁶³ Diderich (1756), Høst (1779) s. 272, Høst (1791) s. 226, 275, Moss (1773/1936) s. 42, Ravn (1754) s. 70

²⁶⁴ Rasmussen (1818) s. 24, 26-27

²⁶⁵ Rasmussen (1818) s. xiv-xv (forordet er skrevet av Laurits Engelstoft)

²⁶⁶ Rasmussen (1818) s. 135

Diderich og den ene teksten til Høst har allerede i verkets tittel nevnt den geografiske plasseringen skriftene tok utgangspunkt i. Av disse plasserte forfatterne Meyer, Moss, Høst, Eigelsson seg selv spesifikt i en by/byer. Schram og Diderich derimot, plasserte seg i «barbariet», mens Harck hevdet hans beskrivelser omfattet Constantine og «(...) andre Steder i Africa (...)». Dette uten at verken Schram, Diderich, eller Harck lar leseren få vite noe vesentlig om områdene utenfor byene de oppholder seg i.

Gjennom tekstene får vi derimot alltid vite mer spesifikt hvor forfatterne befant seg, da samtlige opptil flere ganger forklarte leseren dette (unntaket her er selvsagt Rasmussen og Meyer, som baserte sine verker på andres fortellinger). Til tross for at alle plasserte seg mer spesifikt geografisk, og fortalte om forskjellige byer og landområder, var det ikke alltid lett å få et inntrykk av om statene var autonome enheter eller ei. Den gjennomgående plasseringen av området de beskrev som i «barbariet» gjør at man kan få et sterkt inntrykk av at Maghreb ble sett på som en enhetlig geografisk region. Det er likevel ingen av forfatterne som forsøkte å strekke tilhørigheten til resten av den arabiske verden, som en del av en større orient. Ordet *orienten* ble heller aldri tatt i bruk, og ingen av tekstene forteller spesifikt om sterke avhengighetsforhold maghrebstatene imellom.

Naturgeografi

Diderich, Eigelsson, Harck, Høst, Moss, og Schram beskriver alle en meget fruktbar, svært varm og «klippeaktig» region.²⁶⁷ Spesielt la forfatterne vekt på landområdets fruktbarhet, noe som ble understreket av Eigelsson, som hevdet at det kunne høstes to ganger i året.²⁶⁸ Han later derimot til å ha blitt litt ivrig da han i samme sekvens hevdet at landet var så fruktbart at sauene fikk lam to ganger i året (!): «(...) Faarene bære der to gange om Aaret, og ere store og fede (...)».²⁶⁹ I alle tekstene utenom Meyers ble det nevnt hvilke matvarer som ble produsert, og matrettene fikk alt fra svært positive til svært negative omtaler, eller mer balanserte, som Harcks beskrivelse: «I mad og drikke leve de Tyrker, som jeg har seet tarveligen, der frembæres ikke mange Retter, men mange slags Frugter, Serveres ved Maal-tidet.»²⁷⁰ Flere var også påpasselige med å nevne at man stort sett bare drakk vann i området.²⁷¹ Av

²⁶⁷ Diderich (1756) s. 138-140, Eigelsson (1741) s. 31-32, 34, Harck (1747) s. 5, Høst (1779) s. 268-269, Moss (1773/1936) s. 42, Schram (1791) s. 128-134,

²⁶⁸ Eigelsson (1741) s. 31-32

²⁶⁹ Eigelsson (1741) s. 32

²⁷⁰ Harck (1747) s. 9

²⁷¹ Diderich (1756) s. 113, Eigelsson (1741) s. 28-29, Harck (1747) s. 5, 9, Høst (1779) s. 101, Moss (1773/1936) s. 42, Ravn (1754) s. 86-87, Schram (1791) s. 125, 128-134

landbruksvarer som ble dyrket i denne fruktbare regionen, ble det nevnt mange slags korn, druer, mandler, dadler, fiken, oliven, granatepler, vannmeloner og flere andre frukter.²⁷²

Fruktbarheten ser derimot ut til å ha begrenset seg til kystområdene, da innlandet ble beskrevet som lite landbruksvennlig.²⁷³ Schram brukte en del spalteplass på å beskrive naturen lenger inne i landet, og da spesielt et området han kalte Sierid. Dette området bestod ifølge ham bare av sand. Med unntak av daddeltrær kunne svært lite gro i området, og han fortalte at «Landets Folk lever ikke af andet end Dadler, med Cameel og Gedemelk. (...) Brød veed de ikke af at sige (...)».²⁷⁴ Schram la for øvrig senere til i teksten sin at han syntes dadler smakte særdeles godt, noe Diderich og Høst også sa seg enig i.²⁷⁵

Det spesielle dyrelivet i Maghreb fikk svært mye oppmerksomhet, og vi kan lese om flere spesielle og annerledes dyr. Det ble skrevet om skorpioner, esler, løver, tigre, kameler, struts, samt dyr med magiske egenskaper som Harck kalte for «dyp».²⁷⁶ Moss brukte mye plass på å beskrive den merkverdige fuglen struts, som var «(...) meget tunge og ubeqvemme til at flyve, førend de kan komme sig op i Luften, da de siden skal flyve stærkt, men meget tungt.»²⁷⁷ En beskrivelse av strutsen som forteller oss at han enten diktet fritt, eller egentlig beskrev en helt annen fugl. Høst, som brukte nesten 14 sider på å beskrive forskjellige dyr i Marokko, er igjen den man får vite mest fra. Han fortalte om kameler som var trent opp til å drepe mennesker «Kongen har nogle onde Kameler, som ere afrettede til at dræbe Folk, og tage saadant ulykkelig Menneske med Tænderne, kaster det høit i Veiret, og siden knuser det med sine Knæer.». I tillegg fortalte han at det fantes tigre i «barbariet», som han beskrev som «(...) mere vilde og bange end løverne(...)».²⁷⁸ Også dette er nesten nødt til å være eksempler på diktning eller misforståelser. Det ble også skrevet en del om merkelige værphenomen, som Diderich og Harck nevnte at var svært vanlige i regionen. Av det som ble beskrevet, var kraftige haglstormer, tordenvær, samt jordskjelv dominerende.²⁷⁹

²⁷² Diderich (1756) s. 113, Eigelsson (1741) s. 28-29, Harck (1747) s. 5, 9, Høst (1779) s. 268, 283-289, Moss (1773/1936) s. 42, 128-134, Ravn (1754) s. 87, Schram (1791) s. 77-78

²⁷³ Høst (1779), Schram (1791) s. 77-78

²⁷⁴ Schram (1791) s. 77-78

²⁷⁵ Diderich (1756) s. 113, Høst (1779) s. 268, Schram (1791) s. 125

²⁷⁶ Diderich (1756) s. 30-31, Eigelsson (1741) s. 30-31, Harck (1747) s. 6, 29, 97, Høst (1779) 269-283, Moss (1773/1936) s. 21, Schram (1791) s. 134-137, **Dyp**: Jeg er ikke sikker på hvilket dyr dette er, men det kan tenkes at det er snakk om honninggrevling.

²⁷⁷ Moss (1773/1936) s. 43

²⁷⁸ Høst (1779) s. 270, 272

²⁷⁹ Diderich (1756) s. 143, Harck (1747) s. 6, Rasmussen (1818) s. 239-240

Høst og Rasmussen hevdet at de marokkanske områdene var svært rike på mineraler, som gull, sølv, tinn, bly, og kobber men at innbyggerne likevel ikke drev med gruvedrift. Forklaringen på at de ikke utnyttet disse ressursene var ifølge de to danskene at de marokkanske styresmaktene var redde for at en slik rikdom skulle medføre at europeerne ville bli motiverte til å erobre landet: «Det er i Almindelighed de Marokkanske Sultaners Politik, at de Kristne ei maae vide, hvor rigt deres Land er; derfor drive de sielden Biergværkerne, som ere i Landet, og aldrig Guld- og Sølvminene, for at ei de Vantroe derved skulle faae lyst til at erobre et saa rigt Land.»²⁸⁰ Høst spekulerte i om grunnen var at keiseren Sidi Mohammed heller ikke ønsket at andre marokkanere skulle få tilgang til rikdom, og derfor bli en trussel for hans makt. Områdeeksperten nevnte også at marokkanerne hadde mangel på treverk til bygninger, men at befolkningen ignorerte at det fantes store skoger i området mellom Essaouira og Agadir.²⁸¹

Området i en geopolitisk sammenheng

1700-tallet var en tid da den internasjonale handelen blomstret og alle forfatterne kan tilknyttes handelen i en eller annen form eller funksjon. Mens Rasmussen skrev *om* handelen, var alle de andre involvert i virksomheten. Hele seks av tekstene har sin bakgrunn fra nettopp opprettelse og drift av handel med de marokkanske områdene.²⁸² Man får gjennom noen av disse vite forholdsvis mye om hvordan internasjonal diplomati og handel fungerte og hang sammen med europeisk stor-politikk, spesielt gjennom verkene til Høst og Rasmussen.

De fleste tekstene gir oss ikke et helhetlig geopolitisk bilde av situasjonen, men heller små drypp og hint. Eksemplifisert med at Eigelsson nevnte at de fleste piratene som gjorde strandhugg på Island i 1627 var engelskmenn; «(...) de fleeste vare Engelske af dem (...)», eller da Rasmussen forklarte at Danmark-Norges bedre forhold med Marokko medførte at danskernes forhold til Spania surnet.²⁸³ Høst kom i motsetning til de fleste andre med flere geopolitiske vurderinger og analyser, spesielt i sitt verk om Sidi Mohammed. Det meste av denne biografiske teksten omhandler europeeres samhandling med keiseren, og man får vite hva både keiseren og de europeiske konsulene mente, sa, gjorde, og tenkte, ofte knyttet opp mot europeisk stor-politikk.²⁸⁴

²⁸⁰ Høst (1779) s. 289, Rasmussen (1818) s. 97

²⁸¹ Høst (1779) s. 248

²⁸² Høst (1779 og 1791), Meyer (1784), Ravn (1754), Rasmussen (1818)

²⁸³ Eigelsson (1741) s. 6, Rasmussen (1818) s. 45

²⁸⁴ Høst (1791)

Moss serverte leseren en overraskende grundig analyse av Algers politiske forhold til Konstantinopel og omliggende områder. Han var den eneste av forfatterne som gikk inn på forskjellen mellom de forskjellige herskertitlene i Maghreb, og ga publikum et (forholdsvis) grundig innblikk i hierarkiet mellom dem. I tillegg diskuterte han kort hvilket forhold Konstantinopel hadde til Alger, og hvordan maktsutvekslingen mellom *Den høye port* og deyen i Alger foregikk: «[Deyen er] for saavidt under den tyrkiske Sultan, men kan dog gjøre hvad han vil udi Regieringen med de høje Herrers Vidende (...)».²⁸⁵

Forfatterne ga inntrykk av -både eksplisitt og implisitt- at områdene de befant seg i var autonome enheter, skilt fra de andre statene i nærheten, og uavhengige det Osmanske Riket.²⁸⁶ Det ble skrevet om kriger, stridigheter, og allianser med naboer, og om hvilke områder som dominerte de andre.²⁸⁷ Til tross for autonomien som rådet i Maghreb, nevnes ofte at de støttet Det osmanske riket både i ord og handling.²⁸⁸ Høst fortalte blant annet om at den Marokkanske keiseren uttalte at «hele verden» burde vite at «Maurerne» hadde samme religion, og derfor ville være sannsynlige allierte i en krig.²⁸⁹ En uttalelse som ikke samsvarer med deres faktisk førte politikk, ettersom Alger og marokkanerne (som også hadde samme religion), til stadighet var i større og mindre stridigheter med hverandre.²⁹⁰

Byene - arkitektur og fasiliteter

Det ble viet en del oppmerksomhet til Maghrebs byer, og leseren ble fortalt om alt fra hvordan bygningene så ut, til hvor skittent det var i gatene.²⁹¹ Tekstene fortalte om byenes størrelse, utstrekning, og hvordan området rundt så ut. Noen av disse beskrivelsene fremstår nokså nøytrale og objektive, men det er unntaket heller enn regelen.²⁹² De fleste forfatterne fortalte leseren sine subjektive meninger om byene de hadde vært i, hvor beskrivelsene varierte fra «tarvelig», «meget fæl» og «styg», til mer positive beskrivelser, som «smuk».²⁹³

²⁸⁵ Moss (1773/1936) s. 37, 40-42, 58, "Den Høye Port" er en betegnelse for regjeringen i Konstantinopel. Mer om Moss samfunnsbeskrivelser i kapittel 6, om Maghrebs samfunn.

²⁸⁶ Diderich (1756) s. 106, Harck (1747) s. 4, Høst (1779) s.63, Høst (1791), Moss (1773/1936) s. 37, Rasmussen (1818) s. 46, Schram (1791) s. 78-88

²⁸⁷ Harck (1747) s. 11, Høst (1791) s. 135-136, Moss (1773/1936) s. 41,

²⁸⁸ Høst (1791) s. 101, Moss (1773/1936) s. 27

²⁸⁹ Høst (1791) s. 110, 256, 287-290

²⁹⁰ Høst (1791) s. 155-158, 265

²⁹¹ Høst (1779) s. 69-84

²⁹² Diderich (1756) s. 134-135, Eigelsson (1741) s. 31

²⁹³ Høst (1779) s. 66-84, Moss (1773/1936) s. 35, Ravn (1754) s. 24, Schram (1791) s. 112

Vi får i nesten alle tekstene vite at det var svært skittent i Maghrebs gater, og Høst påstod at de ofte var fulle av døde dyr.²⁹⁴ Heldigvis kunne man, som de fleste tekstene nevnte, ta seg frem på byggenes flate overbygg, fra tak til tak.²⁹⁵ De klossaktige bygningene hadde heller ikke vindusruter, men metallgitter, noe forfatterne mente gjorde at husene så ut som fengselsbygninger.²⁹⁶ Høst kåret byen Fes til «(...) den beste Stad i Barbariet (...)», tett fulgt av byen Tetuan. Han begrunnet dette med at disse byene var mer siviliserte enn de fleste andre, fordi det her bodde mange europeere.²⁹⁷

De fleste forfatterne nevnte slottene og palassene i området de befant seg i, og også her varierer beskrivelsene. Mens Diderich nevnte at keiseren hadde mange flotte palass i Fes, påstod Ravn at slottet i Marrakech var overraskende lite imponerende, og kalte det et «usselt slott».²⁹⁸ Ravn virket lite imponert over noe som helst han så eller opplevde i de marokkanske områdene, og syntes heller ikke de hygieniske forholdene og vannkvaliteten holdt en høy nok standard.²⁹⁹ Moss var tvert om veldig imponert over vannkvaliteten og vanntilførselen i Alger.³⁰⁰ Noe av det som imponerte Høst mest var de flotte mønstrene på de marokkanske gulvene, og at flisene hadde en avkjølende effekt.³⁰¹ Områdeeksperten fortalte at byggene som ble bygget var av en elendig kvalitet, men at deres smak hadde bedret seg kraftig etter at danskene sendte ned en steinbruker og en byggmester til keiseren.³⁰²

Ekstotiske fortellinger og svunne tider

Man skulle kanskje tro at så bemerkelsesverdige fortellinger som flere av tekstene kan regnes som, var proppfulle av ekstotiske fortellinger om fantastiske hendelser og svunne tider. Det finnes noen eksempler her og der, men det er likevel ikke gjennomgående i noen av tekstene. Enkelteksempler, som forekom nå-og-da, fikk ikke dominere tekstene. Et eksempel på en eventyrlig fortelling er da Moss gjenga en myte om at det var en veldig stor skatt gjemt i byen, og hevdet at Alger var «(...) en af de rigeste Stæder i verden (...)». Et annet var da Harck nevnte at befolkningen i Constantine levde i 100-120 år og konkluderte med at dette måtte

²⁹⁴ Høst (1779) s. 71

²⁹⁵ Diderich (1756) s. 134-135, Høst (1779) s. 69-70, 247, Moss (1773/1936) s. 35, Ravn (1754) s. 24, Schram (1791) s. 112, 116

²⁹⁶ Diderich (1756) s. 114, Eigelsson (1741) s. 31-32, Schram (1791) s. 112

²⁹⁷ Høst (1779) s. 79, 84

²⁹⁸ Diderich (1756) s. 117, Ravn (1754) s. 27

²⁹⁹ Ravn (1754) s. 25

³⁰⁰ Moss (1773/1936) s. 35

³⁰¹ Høst (1779) s. 248

³⁰² Høst (1779) s. 246-247, 249

være fordi luften var så god.³⁰³ Det at Eigelsson fortalte om at han så massevis av «dverger og dverginder» under sitt opphold i Alger kan også oppfattes som en spesiell bemerkning.³⁰⁴

Ellers forekom det også noen bi-fortellinger som kan fremstå som oppsiktsvekkende.³⁰⁵

Diderich fortalte for eksempel en historie om at slavene fikk i ordre å fange løver uten å drepe dem. Disse skulle leveres til den marokkanske keiseren som selv hadde et ønske om å jakte på dem. Dette viste det seg at han ikke turte, og da han slapp løs løvene (i alt fem stykker), mottok keiseren klager på at løvene hadde gått løs på bybefolkningen i Fes.³⁰⁶ Høst fortalte også over flere sider om en mystisk europeer kalt Reis Omar (som Høst trodde var en omvendt jøde). Etter kort tid i Marokko klarte Omar å prate seg til å få kontrollen over deler av det marokkanske sjøvesenet. Denne fantastiske historien endte med at Omar viste seg udugelig, og flyktet fra sin første væpnede trefning. Som straff ble han fengslet en kort tid, før han ble degradert til løytnant, og hans familie tvangsflyttet.³⁰⁷

De store linjene, historiseringen, og fortellingen om en svunnen tid fikk bare sjeldent plass i tekstene, og da de først fikk plass, dominerte bibelhistorien. Det var egentlig bare Høsts verk fra 1779 som i det hele tatt tok med en definert historisk del i teksten. Han rettet et par ganger oppmerksomhet mot at marokkanerne før var kristne, og gav sarasenerne skylden for at de ikke var det lenger, da de på voldelig vis omvendte marokkanerne med «Mohammeds sverd».³⁰⁸ Det at maghrebområdet før var kristent nevnes også kort i Moss sin fortelling. Moss «beviser» at algerierne tidligere var kristne ved å nevne et funn av en stein med inskripsjoner, hvor noe av det som står kunne tydes som «Cristus».³⁰⁹ I seksjonen av sitt topografiske verk hvor Høst oppsummerer byenes folketall, beskriver han at det tidligere bodde mange flere i Fes (opp mot 300 000, mot de 70 000 som bodde der på hans tid).³¹⁰ Høsts historiske del inkluderer også en del rykter og mystiske hendelser, eksempelvis en hersker som skal ha spist sine fiender, og en annen som skal ha hatt tusen koner.³¹¹ Ellers nevnte også Høst at Marokkanerne pleide å bygge flotte bygg, men dette var en praksis de ikke lenger holdt på med.³¹²

³⁰³ Harck (1747) s. 6, Moss (1773/1936) s. 35

³⁰⁴ Eigelsson (1741) s. 31

³⁰⁵ Diderich (1756) s. 30-31, Eigelsson (1741) s. 31, Høst (1779) s. 63-67

³⁰⁶ Diderich (1756) s. 30-31

³⁰⁷ Høst (1779) s. 63-67

³⁰⁸ Høst (1779) s. 1-10, 184-185

³⁰⁹ Moss (1773/1936) s. 55

³¹⁰ Høst (1779) s. 80

³¹¹ Høst (1779) s. 14-15, 38

³¹² Høst (1779) s. 246-247

Diskusjon – differensiering og nødvendig intervensjon

Dette kapitlet har beskrevet en del interessante aspekter som ble beskrevet i kildene om det geografiske maghrebområdet på 1700-tallet. Det har vært interessant å se hva forfatterne oppfattet som annerledes og interessant, og dermed fant relevant å videreformidle. Vi kan både gjennom prioriteringene de gjorde, og gjennom de subjektive bedømmelsene forfatterne formidlet i sine tekster lære en hel del om deres egne samfunn og bakgrunner. Eksempelvis forteller det at flere forfattere beskriver skitten i gatene, mangelen på vinduer, og de flate takene, oss implisitt at gatene i hjemlige trakter var renere, og at byggene hadde vindusglass og skrående tak. Maghreb ble med det i stor grad det hjemstedet *ikke* var. For enkelte av forfatterne kan hvor de kom fra også ha påvirket de subjektive meningsytringene deres, som for bygningers utseende. Eksempelvis var Diderich fra den slottløse byen Bergen imponert av slottene i Fes, mens Ravn fra Danmark, som trolig hadde sett slott før, syntes slottet i Marrakech var «usselt».³¹³

Hva som *ikke* blir nevnt av forfatterne, har ikke blitt viet oppmerksomhet i kapitlet, men det savnes en forklaring på hvorfor forfatterne skrev akkurat hva de skrev. Ingen nevnte hvorfor de valgte å beskrive akkurat det de gjorde, eller hvorfor områdebeskrivelsene var av interesse for Danmark-Norge. Det er for eksempel interessant at flere av kildene skriver om geopolitiske forhold, og hvilke allianser og konfliktsituasjoner som fantes i området. Dette kan tenkes å ha med forfatterens ønske om å bygge opp eget etos og dermed troverdighet. En annen mulighet er at informasjon om nettopp dette var ønsket av styresmaktene til politisk eller militærstrategisk bruk. Flere av momentene som har blitt omtalt i kapitlet kan tenkes å falle inn under orientalistiske fremstillinger, og under vil det bli presentert en vurdering av hvilke deler av denne informasjonen som kan oppfattes som orientalistisk, og hva som ikke gjør det. I en slik analyse er det naturlig at forfatterne tilknyttet det orientalistiske miljøet, Høst og Rasmussen, blir viet mest eksplisitt oppmerksomhet, uten at dette betyr at jeg har utelatt den resterende litteraturen.

En av de mest åpenbare orientalistiske trekkene Said understreker er tendensen til å gruppere orienten som én sammenhengende enhet. Orientalistene er ifølge ham på jakt etter likhetstrekk områdene imellom, som gjør at man lettere kan snakke om et *dem*, som dermed kan skilles markant fra *oss* i oksidenten. Det er derfor relevant å undersøke om forfatterne fremstilte området som en generalisert masse under en enhetlig benevnelse. Svaret på dette er komplekst

³¹³ Diderich (1756) s. 117, Ravn (1754) s. 27

og ikke helt entydig. I en større sammenheng- det å definere Maghreb som en del av en universell orient - finner man få tegn til. Ingen av forfatterne bygget opp under en nær tilknytning mellom maghrebstatene og resten av den arabiske verden. De som nevnte geopolitiske sammenhenger, var snarere opptatt av å beskrive bystatenes uavhengighet fra Konstantinopel, og ulikhetene fra den arabiske halvøy, slik Niels Moss og Georg Høst gjorde.³¹⁴ Man kan i tekstene lese om både kriger, konflikter, og handel statene imellom, og ingenting tyder noen gang på at dette er noe annet enn handlinger utført av autonome stater.

I en mindre, regional sammenheng - å gruppere statene i landområdet i Nord-Afrika sammen - kan man derimot finne eksempler på i tekstene. Samtlige tekster brukte i varierende grad en eller annen form for fellesbetegnelsen *barbariet* for området. Likevel bør vi være forsiktige med å utelukkende bruke dette som definisjon på om tekstene bidro til å skape en sammenhengende orient. Verkene må ses i sammenheng med sin tid, og det er mye som tyder på at allmennheten fra før av oppfattet området som ett. Dette kan eksemplifiseres gjennom et kongelig dekret som kritiserte tilfangetakingen av danskene i Marokko: «(...) det er aabenbart at gjøre Skaar i de helligste Retter, som endog af barbariske Nationer holdes i Ære.»³¹⁵ Til tross for at det i dette tilfellet bare var den marokkanske keiserens handlinger som lå til grunn for uttalelsen, valgte den danske regjeringen her å utvide sin betegnelse til å omfatte hele regionen.

Dersom generalitets oppfattelse allerede var såpass fastsatt, vil det også falle naturlig for en som skriver om området å bruke samme benevnelse for å gjøre seg forstått. Det virker tydelig at forfatterne spilte på denne allmenne oppfatningen, snarere enn å bygge opp om -og konstruere et inntrykk av at Maghreb var et sammenhengende område. Man får inntrykk av at det svært sjeldent ble gjort forsøk på å gjøre området mer sammensydd og likt enn hva den gjengse oppfatning i Danmark-Norge allerede var. Snarere tvert imot kan det argumenteres for at flertallet av tekstene arbeidet i retning av å differensiere og belyse forskjellene mellom områdene. Forfatterne forsøkte ofte å fortelle leserne hva som var spesielt med hvilket område, og av og til får man også innblikk i relasjonene mellom de statslignende enhetene.

I eksemplene over må tekstene sies å falle utenfor det Said beskrev typiske orientalistiske tekster som, men om man leter etter andre kjennetegn, er det mulig å finne frem til noen. Eksempelvis er det et klart orientalistisk trekk at Høst definerte byer som sivilisere og ikke-

³¹⁴ Høst (1791), Moss (1773/1936) s. 37, 40-42, 58

³¹⁵ Rasmussen (1818) s. 26

siviliserte.³¹⁶ Den tidligere visekonsulens grunnlag for å definere byene som siviliserte, ser ut til å korrelere med hvor mange europeere som bodde i dem. Dette faller ikke bare innenfor Edward Saids sivilisasjons-orientalisme, men også innenfor tankegangen oss vs. dem, eksemplifisert i at vi, europeerne er siviliserte, mens *de andre*, -orientalerne- ikke er det.

Orientalistene ble også ofte beskyldt for å legitimere kolonisering og intervensjon nettopp med argumentet om at orientalerne trengte å bli siviliserte. Et av trekkene til usiviliserte stater var at de ikke utnyttet naturressursene sine. Dette er et moment som blir lagt vekt på av både Høst og Rasmussen, som skrev om store uutnyttede mineralressurser i de marokkanske Atlasfjellene.³¹⁷ Høst var heller ikke nådig i kritikken av det uutnyttede treverk- og jordbrukspotensialet han påstod fantes i landet, og syntes det var smått utrolig at de ikke hadde større produksjon.³¹⁸ Et annet tydelig orientalistisk trekk som kommer frem i enkelte av tekstene - og da igjen spesielt hos Høst - var fremstillingen av området som tidligere storhet, nåværende i forfall. Ikke bare ble det fortalt at området tidligere var kristent, og (som Høst hevdet) hadde blitt muslimsk gjennom tvang, men også folketall og ingeniørkunsten ble trukket frem. Flere av forfatterne nevnte at folketallet tidligere var mye høyere, og byene ble ofte i Høsts topografiske verk beskrevet som nesten folketomme. Blant annet hevdet han at det tidligere bodde ca. 300 000 i byen Fes, men at det da han befant seg i området, bare bodde ca. 70 000 der.³¹⁹ Videre påstod Høst at marokkanerne tidligere hadde tradisjon for å bygge flotte bygg, men at dette var noe de hadde sluttet med. Han ga derimot uttrykk for at det var lys i enden av tunnelen for marokkansk byggekunst, da det var ankommet noen danske byggmestere som kunne vise dem hvordan man anla bedre byggverk.³²⁰

Det er åpenbart at det finnes mange eksempler på trekk ved byene og området forfatterne ikke likte, som de omtalte svært nedlatende. For eksempel var flere av forfatterne kritiske til mangelen på glass i vinduene, og skitten i gatene. Til tross for nedlatenheten, er ikke dette nødvendigvis et orientalistisk trekk, da lignende beskrivelser også kunne tilfalt europeiske byer og områder. Forfatterne sammenlignet sjeldent sine beskrivelser med vestlige byer og områder, noe som ikke skaper et åpenlyst «vi er bedre enn *dem*»-inntrykk, slik Saids orientalist gjerne ville gjort. Fremstillinger av fremmede områder -og natur som eventyrlige, farlige, og annerledes er også et sentral orientalistisk trekk, som kunne styrket argumentet for

³¹⁶ Høst (1779) s. 79, 84

³¹⁷ Høst (1779) s. 289, Rasmussen (1818) s. 97

³¹⁸ Høst (1779) s. 248, 268

³¹⁹ Høst (1779) s. 80

³²⁰ Høst (1779) s. 246-247

at tekstene var nettopp orientalistiske. Dette forekommer derimot bare unntaksvis, og er ikke på noen måte gjennomgående i materialet som er analysert. Det er også viktig å understreke at ingen av tekstene eksplisitt bruker ordet *orienten* om verken Maghreb eller andre områder.

Hvordan de som levde i dette området ble beskrevet og om disse var såkalte «orientalere», vil bli belyst i det neste kapitlet.

Kapittel 5: Hva skrives det om folket?

«Nu vil jeg melde noget om, hvorledes disse onde Mennisker saae ud, saa vel i Ansigter som Klæde Dragt, nemlig, at de vare ligesom andre Mennisker, u-lige af Vert, nogle hvide, nogle meere brune i Ansigterne (...)»

Slik starter Eigilsson sine beskrivelser av Algerierne, og fortsetter med å beskrive deres klesdrakt, og skjeggvekst. Samtlige tidligere slaver inkluderte lignende passasjer i sine tekster, og både Eigilsson, Harck, Høst, Moss og Schram skisserte et bilde av et hardført folk, som gikk uten sokker, og prydet ansiktene sine med store knebelsbarter.³²¹ «Ingen Tyrk eller Mohr rager sine knebelsbarter, dem mange have saa lange at de naae dem op ad Ørene, og jo længere de ere jo smukkere synes de for dem.» fortalte Niels Moss.³²² Slike, og mange andre generelle observasjoner er interessante i seg selv, men vil ikke bli viet for stor plass i denne oppgaven.

Det blir gjennom tekstene fortalt ganske mye -både implisitt og eksplisitt- om folket i Maghreb, men ettersom jeg er på leten etter orientalistiske trekk vil de subjektive observasjonene få mest oppmerksomhet. Her er det viktig å understreke at jeg setter meg selv i en situasjon hvor jeg trekker ut enkeltteksempler og konkluderer på grunnlag av dem - nettopp hva Varisco kritiserte Said for å gjøre. Dette håper jeg å motvirke ved å også formidle de positive og vennlige bemerkningene som ble tildelt befolkningen. I tillegg støter jeg på problemet med at jeg ofte er nødt til å være like generaliserende som flere av tekstene, da dette er eneste strukturerte måten å formidle deres fremstillinger på.

Kapittelet vil først og fremst være på jakt etter inntrykket 1700-tallets lesere satt igjen med av Maghrebs befolkningen etter å ha lest tekstene. Hvem var de for forfatterne? Var befolkningen sammenlignbar med resten av den arabiske verden? Registrerte forfatterne at det fantes flere befolkningsgrupper i området? Ble de beskrevet som onde og aggressive, dumme og late, eller godhjertede og intelligente? Det blir i dette delkapittelet interessant å se etter tegn på oppdelende -eller generaliserende beskrivelser, og om befolkningen ble fremstilt på en fordelaktig eller ufordelaktig måte. Hva var spesielt og annerledes? Hvordan presenteres gruppene i samfunnet? Hva fortelles det om kvinner, kjønnsrollemønsteret og seksualitet?

³²¹ Eigilsson (1741) s. 19-20, Harck (1741) s. 19-20, Høst (1779), Moss (1773/1936) s. 44, 46, Schram (1791) s.

64

³²² Moss (1773/1936) s. 44

Generelle bemerkninger og annerledesheter

Det var mye som var annerledes og merkelig for tekstforfatterne, og dette fikk også prege store deler av tekstene. Oppgaven vil ikke rette for mye oppmerksomhet mot disse, men ta med noen av dem, for å gi et inntrykk av hva forfatterne fant interessant og annerledes med de nordafrikanske kyststatene. En av de mest selvsagte annerledeshetene var at de hadde et annet språk i Maghreb. Vi blir i tekstene fortalt hvilke språk som ble talt hvor (i Tunis snakket de for eksempel et språk Schram kalte «bedervet italiensk»), og noen av tekstene forsøkte seg også på å forklare oss enkelte ordlyder.³²³ I gruppen av forfattere som påstod at de lærte seg språket å kjenne (en eller flere av dem), finner vi Rasmussen, Høst, Schram, og Harck.

Det ble også hyppig nevnt at det ikke var vanlig å bruke bestikk når man spiste.³²⁴ Hvorfor de ikke gjorde det, var det ingen som spekulerte noe særlig i, men Diderich nevnte at da marokkanerne så at de kristne brukte kniv til maten, kalte de dem «tyranner og mordere».³²⁵ Noen av forfatterne så ned på denne bordskikken, noe Ravn viste tydelig; «Det stikkes ey med Skee, som det sømmer sig at gjøre, Men begge hænderne de udi Smørret kiøre».³²⁶ Høst plundret litt på denne merkverdigheten, men bemerket at heller ikke Jesus brukte bestikk, så da var det ikke nødvendigvis negativt.³²⁷ En annen finurlighet Høst bemerket ved måltidene, var at det visstnok ikke var lov å blåse på suppen.³²⁸

Selv om de fleste nevnte at det stort sett bare ble drukket vann, ble det også bemerket at innbyggerne i Alger og Constantine drakk en del kaffe.³²⁹ Høst merket seg derimot at det ikke var mange kaffe- eller tedrikkende i Marokko.³³⁰ Ellers ble det også ofte formidlet at det var forbudt for muslimer å drikke alkohol. Til tross for forbudet, nevnte både Høst, Schram, og Diderich at det var mange muslimer som drakk i skjul.³³¹ Alkohol kunne man få tak i på det svarte markedet, ofte via jøder og europeiske slaver. Et annet alternativ var å produsere vin selv i hagene utenfor byene.³³² I følge Høst var det var ingen maurere som brukte tobakk.³³³ Derimot benyttet svært mange seg av rusmidlene hasjissj og opium, noe Høst forklarer leseren

³²³ Schram (1791) s. 14, Høst (1779)

³²⁴ Diderich (1756) s. 134, Eigelsson (1741) s. 34, Schram (1791) s. 97

³²⁵ Diderich (1756) s. 110

³²⁶ Ravn (1754) s. 25

³²⁷ Høst (1779) s. 102

³²⁸ Høst (1779) s. 101

³²⁹ Harck (1747) s. 9, Moss (1773/1936) s. 38

³³⁰ Høst (1779) s. 104

³³¹ Diderich (1756) s. 134, Høst (1779) s. 103, Schram (1791) s. 142-144

³³² Høst (1779) s. 103, Schram (1791) s. 138-140

³³³ Høst (1779) s. 104

hvordan de inntok, og hvilken innvirkning rusen fikk; «Haschischa (...) gjør dem drukne eller halv forrykte, saa dem synes, at de ere de lykkeligste Mennesker på Jord (...) Samme Virkning har ogsaa Opium hos dem (...)».³³⁴ Schram skrev også om at mange tygget opium, og at dette påvirker dem på omtrent samme måte som om man har drukket en flaske vin; de ble først muntre, så drukne, og dernest døsig. Han forklarer oss at fornemme tyrkere alltid bar med seg en dåse med opium.³³⁵

Homogen eller heterogen befolkning?

Nesten alle forfatterne fortalte om en -i hvert fall delvis- kosmopolitisk sammensetning i byene, hvor minoritetsgrupperingene *jødene* og *europene* blir nevnt i samtlige tekster. Enkelte av forfatterne, som Moss, Harck, Rasmussen, og Høst, delte også inn de lokale muslimene i folkegrupper, mens Schram, Ravn, Meyer Eigelsson, og Diderich omtalte dem som én enhet.³³⁶ I de enhetlige benevnelsene, var «morene» den mest brukte, mens Moss for eksempel skilte mellom «morene» og «tyrkerne» som grupper.³³⁷ Av alle forfatterne som delte inn befolkningen i folkegrupper, var det Høst som utviste størst forståelse og interesse for sammensetningen. Han brukte et helt kapittel av sitt topografiske verk på å beskrive grupperingene han hevdet fantes. Han delte den marokkanske befolkning opp i hele syv befolkningsgrupper; araberne, berberne, maurerne, afrikanerne, renegater, de kristne, og jødene.³³⁸ Høst benyttet seg hovedsakelig av språklige og religiøse skillelinjer, men da det kom til forskjellen på araberne og maurerne, var det først og fremst geografisk plassering som blir benyttet (araberne var bønder fra rurale strøk, mens maurerne var bybefolkningen). Familiesammensetninger og stammeinndelinger blir for det meste ignorert i tekstene, men i Høsts verk om keiseren nevnte han (som den eneste av forfatterne) så vidt at det fantes stammer.³³⁹

³³⁴ Høst (1779) s. 104-105

³³⁵ Schram (1791) s. 136

³³⁶ Diderich (1756) s. 126-133, 138-140, Eigelsson (1741), Harck (1747) s. 6, Høst (1779), Høst (1791) s. 6, s. 114, Meyer (1747), Moss (1773/1936) s. 18, Rasmussen (1818) s. 152, 216, Ravn (1754) s. 83, Schram (1791) s. 97

³³⁷ Moss (1773/1936) s. 18,

³³⁸ Høst (1779) s. 96-115

³³⁹ Høst (1791) s. 102

«Onde mennesker»

«[Maurere] ere stærke, utrættelige og vittige, men uartige, skindsyge, løsaktige, løgnere, overtroiske, hyklere, bedragere, grumme, troløse, (...) dovne, stolte, mistroiske, gjerrige og hevngjerrige»³⁴⁰

Det er naturlig at slaver ikke nødvendigvis portretterte sine slavetakere på en positiv måte, og i de fleste av tekstene skrevet av tidligere slaver, får vi nettopp et særdeles negativt og fiendtlig inntrykk av dem (med unntak av tekstene til Schram, og Harck). Et sterkere inntrykk gjør det derfor at mer nøytrale forfattere, som Høst og Rasmussen, også lot sine beskrivelser domineres av svært lite fordelaktige beskrivelser.

Jeg har innledet dette delkapittelet med hva som i Høsts topografiske verk blir stående som selve konklusjonen på hva han mener om folkegruppen «maurerne». Det stoppet imidlertid ikke der. Høst mente den marokkanske befolkningen hadde en fundamentalistisk religionsiver, og levde i fattigdom og uvitenhet.³⁴¹ Han hevdet maurerne var «mistroiske», late, seksuelt løsslupne og utsatt for kjønnssykdommer.³⁴² De var dårlige til å planlegge, og hadde en «tarvelig levemaade».³⁴³ Høst påstod at selv marokkanernes keiser hadde større tiltro til europeeres ærlighet og dugelighet enn til maurernes.³⁴⁴ Araberne, hevdet han, var *enda mer* mistroiske og tyvaktige enn maurerne, og skrev at deres kvinner «(...) i anminnelighed ser heslige ud, som foresages av deres skittenhed og slette klædedragt.»³⁴⁵

Rasmussen var ikke dårligere, og kalte marokkanere for barbarer, slyngler, grådige ulver, lettroende og mistenksomme.³⁴⁶ Historikeren hevdet også flere ganger at de var griske; «Da intet med et saa gierrigt Folk kunde udrettes uden Penge (...)».³⁴⁷ Flere av de tilfangetatte ga i likhet med Rasmussen sine fangetakere dyriske egenskaper, og kalte dem blant annet «glubske løver», «glupske ulver», og «blodshunde».³⁴⁸ Flere av innbyggerne fremstiltes også av forfatterne som både ugudelige, og med samlebetegnelsen «røverfolk».³⁴⁹ Andre kreative stempel som ble tildelt folket inkluderte blant annet «bussemænd», «småa geister»,

³⁴⁰ Høst (1779) s. 116

³⁴¹ Høst (1791) s. a3-a4

³⁴² Høst (1779) s. 99, 65, 115

³⁴³ Høst (1779) s. 96

³⁴⁴ Høst (1791) s. 318

³⁴⁵ Høst (1779) s. 124

³⁴⁶ Rasmussen (1818) s. 15

³⁴⁷ Rasmussen (1818) s. xii-xiii (forordet er skrevet av Laurits Engelstoft), 7-8, 35

³⁴⁸ Moss (1773/1936) s. 14, Schram (1791) s. 5, Eigilsson (1741) s. 5-6

³⁴⁹ Diderich (1756) s. 11, 38, 69-71, Eigilsson (1741) s. 24, Moss (1773/1936) s. 27, 31-32, Ravn (1754) s. 9, 30, Schram (1791) s. 11-12

«udstoppede Creature og Narre», djevler, og «ond barbarisk mand».³⁵⁰ «Mohrene», som Moss forklarte at var den største folkegruppen i Alger, var ifølge ham for det meste tiggere og slaver under tyrkerne. Av utseende skrev han at de «(...) see meget fæle ud.», og vi får vite at de var «(...)meget falske, utroe, og hevngierrige, de fleste av dem.».³⁵¹ Det ble også sett ned på befolkningens manerer, som blant annet ble kalt «motbydelige».³⁵²

Eigilsson hadde en litt annen inngang til slaveriet enn resten av slavelitteraturens representanter. Hans opplevelser kan vektes som et ytterpunkt i hvor voldsomme overtramp som ble utført mot ham og hans folk. Fortellingen er i dens innledning en parademarsj i onde handlinger utført av kaperne, og inkluderer blant annet, vold, gudsbespottelse, tortur, voldtekt, og massedrap.³⁵³ Naturlig nok beskriver han sine fangetakere med ganske lite fordelaktige superlativer. «Disse djevles folk», «Engelske hunder», og «disse blodshunde» er bare noen av beskrivelsene han gir kaperne.³⁵⁴ Islendingen konkluderer med at det algerierne gjorde var det skammeligste som noensinne er gjort mot mennesker; «(...) aldrig er det hørt hverken uden- eller indenlands saa skammelig at handle med u-skyldige Folk, ja neppe i Jerusalems Forstyrning.».³⁵⁵ Selv om han konsekvent brukte betegnelsen «onde mennesker» i det han fortalte om algerierne, sluttet de voldsomste overtrampene mot islendingene idet de gikk om bord i skipet som fraktet dem mot Alger.³⁵⁶

Det blir også nevnt at muslimene ofte var svært overtroiske og gammeldagse, noe som ifølge Høst medførte at Marokkos keiser ikke stolte på sine egne leger. Sidi Mohammed hadde derfor, får vi forklart, ansatt en europeisk kirurg som sin livlege.³⁵⁷ Områdeeksperten skrev at de heller ikke hadde noen kurer for de spedalske, men at disse ble jagd ut av byportene. De spedalske kalte Høst for «usle mennesker», og hevdet det var lov å skyte dem i hodet om de nærmet seg byen; «(...) dersom de kendelig anstukne maatte nærme sig til Byen, saa har enhver Lov, at skyde dem for Panden.».³⁵⁸

³⁵⁰ Diderich (1756) s. 16, Moss (1773/1936) s. 16-17, Ravn (1754) s. 8, 79, Schram (1791) s. 6, "Geist" betyr etter hva undertegnede forstår "ånd", eller "spøkelse".

³⁵¹ Moss (1773/1936) s. 43-44

³⁵² Ravn (1754) s. 25, Schram (1791) s. 7

³⁵³ Eigilsson (1741) s. 6-18

³⁵⁴ Eigilsson (1741) s. 5-6

³⁵⁵ Eigilsson (1741) s. 14

³⁵⁶ Eigilsson (1741) s. 19-20

³⁵⁷ Høst (1779) s. 231-232

³⁵⁸ Høst (1779) s. 232

Vennlige bemerkninger

Til tross for ofte til dels særdeles negative og fiendtlige beskrivelser av maghrebområdets innbyggere, kan man finne både positive og vennlige bemerkninger i nesten samtlige tekster. Vi blir fortalt historier om hjelpsomme og uegoistiske innbyggere, som i Rasmussens verk da konsul Æreboe hadde skadd hodet sitt og fikk hjelp av en tilfeldig «morisk» kjøpmann.³⁵⁹ Et annet eksempel er da kaperkapteinen, som hadde tatt Schram og hans mannskap til fange, kjøpte tilbake en del av deres klær for å verne dem mot sola.³⁶⁰ Diderich, Moss, og Schram formidlet også at det var flere «barbarer» som viste sympati med de hvite slavene, og ba for deres frifinnelse.³⁶¹

Av Diderich kan vi lese at de lagde veldig stilige geværer i Fes, og at han aldri hadde sett noen bedre. Han understreket videre at selv om uretter, skinnhelligheter og synder regjerte, hadde han også møtt en del skikkelige og ærlige folk.³⁶² Ærlige folk nevnte også Harck, som fortalte at «tyrkerne» var like ærlige som de kristne.³⁶³ Vennlighet ble også beskrevet av Meyer, som fortalte at Hynnemør ble «æret og yndet» av innbyggerne etter å ha besøkt prinsen i Salé.³⁶⁴ I Alger beskrev Moss at innbyggerne óg kunne utvise glede og vennlighet: «På disse Fæster var en almindelig Glæde blandt dem, og hilsede de hindanden paa Gaden paa det venligste, og med saadanne Tegn, som de ikke ellers gjorde.»³⁶⁵

Til og med Eigilsson, hvis opplevelser ikke kan beskrives som noe annet enn grusomme, kom med vennlige observasjoner. Han beskrev underveis på reisen til Alger, at de etter forholdene ble behandlet nokså godt. Det ble lagd mat til dem hver kveld, og de fikk det samme å spise som offiserene. De fikk også drikke øl og mjød fra tønnene som piratene hadde stjålet (men til deres besvær fikk de brennevin kun om morgenen).³⁶⁶ Da hans kone fødte om bord på skipet, gav også «disse onde mennesker» (som han skrev) dem gamle skjorter til å kle barnet inn i.

Utseendemessig var heller ikke alle beskrivelsene negativt ladd. Høst skrev blant annet; «Maurerne er ved alminnelighet velskapte og har sterke lemmer, mange er faktisk smukke», mens Moss fortalte oss at tyrkere var «for det meste skjønnne af Anseelse, undtagen at de see

³⁵⁹ Rasmussen (1818) s. 239-240

³⁶⁰ Schram (1791) s. 8

³⁶¹ Diderich (1756) s. 17-18, Moss (1773/1936) s. 23, Schram (1791) s. 7

³⁶² Diderich (1756) s. 136

³⁶³ Harck (1747) s. 7

³⁶⁴ Meyer (1784) s. 35

³⁶⁵ Moss (1773/1936) s. 54

³⁶⁶ Eigilsson (1741) s. 22

noget barske ud.»³⁶⁷ Som en generell bemerkning nevnte for øvrig Høst et par ganger at muslimene var svært renslige av seg og Schram skjøt inn at han hadde observert en del fine klesdrakter i landet.³⁶⁸

Gode og vennlige egenskaper tilknyttet også enkeltpersoner, og da spesielt i Høsts omtale av den marokkanske keiseren Sidi Mohammed. Han ble av Høst fremstilt som en mann av fred og handel, noe også Meyer og Rasmussen nevnte.³⁶⁹ Mohammed ble beskrevet som en regent med god forstand, som var svært fornuftig, barmhjertig (for regent å være), samt villig til å innrømme egne feil.³⁷⁰ Noe som kom svært tydelig frem av Høsts tekster, var at keiseren satt vennskapet til danskene svært høyt, noe man kan finne utallige eksempler på.³⁷¹ Rasmussen var derimot litt mer kjølig til denne fremstillingen, og hevdet det egentlig bare var pengegevarene han brydde seg om.³⁷² Høst delte også ut positive bemerkninger til andre marokkanere som for eksempel Kaid Muktar, som han hevdet var en flink og «hurtig» mann.³⁷³ En annen person som ble tilskrevet positive egenskaper, var Schrams slaveholder i Tunis. Det ble eksempelvis formidlet at han hadde et godt sinnelag, og var veldig snill mot både slavene og tjenerne sine.³⁷⁴

Kvinner, kjønnsroller og seksualitet

«Gull forblir gull, samme hvaslags pung man legger det i.»³⁷⁵

Det er særdeles sjeldent kvinner får en plass i historiene som fortelles om Maghreb. Når forfatterne skrev om befolkningen, var det alltid mennene som ble omtalt og beskrevet, mens kvinner - i beste fall - fikk en birolle. Dette forsterkes nok gjennom det faktum av at samtlige tekster er forfattet av menn. Kvinner ville nok sett - og sett etter - andre ting enn hva mennene gjorde, og dette er viktig å ta med seg inn i oppgaven når tekstene analyseres.

Av det lille vi får vite, er det mest gjennomgående at alle kvinnene hadde tildekkede ansikter når de var utenfor hjemmene sine.³⁷⁶ Til tross for at han ikke fikk sett deres ansikter,

³⁶⁷ Høst (1779) s. 115, Moss (1773/1936) s. 43, 45

³⁶⁸ Høst (1779) s. 114, 192, Schram (1791) s. 108

³⁶⁹ Høst (1791) s. 300-303, 306-309, 322, Meyer (1784) s. 33, Rasmussen (1818) s. 71, 113, 128, 218

³⁷⁰ Høst (1791) s. 2, 3, 9, 12, 33, 270-271

³⁷¹ Høst (1791) s. 28, 92, 131, 171-173, 186, 316, Rasmussen (1818) s. 69, 71, 236

³⁷² Rasmussen (1818) s. 67, 109, 141, 149, 158, 164, 169

³⁷³ Høst (1791) s. 242

³⁷⁴ Schram (1791) s. 21

³⁷⁵ Høst (1791) s. 74

³⁷⁶ Eigelsson (1741) s. 32-33, Høst (1779) s. 99, Moss (1773/1936) s. 45, Ravn (1754) s. 26, Schram (1791) s. 124

konkluderte likevel Moss med at flere av Algers kvinner måtte være vakre, noe han begrunnet med at det fantes mange vakre menn i byen.³⁷⁷ Bergenseren Lars Diderich bidro til denne konklusjonen da han skrev at mange av damene var «(...) af en meget deylig skikkelse (...)».³⁷⁸ Høst beskrev også han kvinnene i området på en overfladisk måte, og som en generalisert gruppe, men av han fikk vi også enkelte beskrivelser av individuelle kvinner. Om et par av konene til Sidi Mohammed, fikk vi blant annet vite at en var «(...) meget brun og feed, og saae godt ud (...)», mens en annen var «(...) meget hvid, ung og smuk af ansigt, høi og velskabt.».³⁷⁹ Kvinnene i Alger gikk ifølge Eigelsson med veldig fine klær utendørs, uten å kommentere deres utseende videre.³⁸⁰ Lite ble nevnt om deres intellekt, men Diderich formidlet at jenter ikke fikk lov til å lære seg å lese og skrive, og sammenlignet dem deretter med «ufornuftige Dyr».³⁸¹

Praksisen med å tildekke ansiktene, hadde ifølge Høst til hensikt å beskytte deres uskyld, men han påstod at man endte opp med å oppnå det stikk motsatte; det gjorde det lettere for kvinner å snike mannlige elskere inn i hjemmet, forkledd som kvinner.³⁸² Høst viet generelt ganske mye plass til å beskrive utroskap, eller «unaturlig kjærlighed» som han kalte det. Han mente at det spesielt var kvinnene som hadde tendens til utroskap. Høst konkluderte med at denne tendensen medførte at det florerte av kjønnsykdommer blant den marokkanske befolkningen, som igjen var en medvirkende faktor til kvinnenes lave fertilitet.³⁸³ Andre årsaker til kvinners infertilitet finner Høst i at kvinnene var usedvanlig tykke (da dette ifølge ham ble sett på som vakkert), og at de giftet seg svært unge.³⁸⁴ Han forklarte at den unge alderen man giftet seg i, ikke bare medførte at kvinner hadde vanskeligheter med å få barn, men også medførte at menn svekket sin maskulinitet og ble impotente.³⁸⁵ Her trakk for øvrig Høst også inn det høye antallet koner som en faktor. På uforklarlig vis visste også Høst at de marokkanske kvinnenes fødsler ikke var særlig smertefulle, og formidlet at de kom seg raskt på beina etter fødselen.³⁸⁶ Både Schram og Hærck formidlet at det også i Tunis og Constantine var vanlig med tidlige

³⁷⁷ Moss (1773/1936) s. 45

³⁷⁸ Diderich (1756) s. 115

³⁷⁹ Høst (1791) s. 187

³⁸⁰ Eigelsson (1741) s. 32-33

³⁸¹ Diderich (1756) s. 94

³⁸² Høst (1779) s. 99

³⁸³ Høst (1779) s. 99-100, 115-116

³⁸⁴ Høst (1779) s. 96, 115, 233

³⁸⁵ Høst (1779) s. 233

³⁸⁶ Høst (1779) s. 95

giftemål, uten at de nevnte verken kjønns sykdommer, infertilitet, eller impotens av den grunn.³⁸⁷

Moss, Harck, og Schram nevnte óg at det ikke var uvanlig for menn å ta 3-4 koner, men la til at rike menn ofte hadde en del elskerinner i tillegg.³⁸⁸ Det var (nesten utelukkende) alltid menn som arrangerte giftemålene, og kvinnen måtte taust godta.³⁸⁹ Moss og Høst formidlet at det var lett for en mann å kvitte seg med en kone, dersom dette var noe mannen måtte ønske, mens det nesten var umulig for en kvinne å gå fra en mann.³⁹⁰ Det å *ikke* gifte seg virket heller ikke som særlig forlokkende, da Moss formidlet at single kvinner i Alger stort sett endte opp som statlige prostituerte for hæren.³⁹¹ Deyen hadde ifølge ham til enhver tid 6-800 slike prostituerte i ansettelse for sine soldaters velferd. En annen fiffig løsning man ifølge Moss hadde der, var at menn kunne leie seg koner på månedlig basis.³⁹²

Vi får skildret svært mannsdominerte samfunn, eksemplifisert gjennom at det i Marokko måtte to kvinnelige vitner til for å veie like mye som en manns vitnesbyrd.³⁹³ Av Moss får vi dessuten vite at kvinner ikke kunne be på samme steder som menn i Alger.³⁹⁴ Et annet eksempel på det patriarkale samfunnet er det innledende sitatet for dette delkapittelet. Det er hentet fra Høsts tekst, og var ifølge ham beskrivende for hvordan marokkanerne så på arverekkefølgen. Man arvet gjennom den mannlige linjen, og det var ikke så viktig hvilke kvinner som fødte mannens arvinger.³⁹⁵ Ofte ble kvinner fremstilt som mannens eiendom, og da spesielt i fortellingen fra Diderichs tid i tjeneste hos den marokkanske keiser Abdallah på 1750-tallet.³⁹⁶ Der formidles det at keiseren kunne gi bort kvinner som gaver til sine tjenere, og at han selv hadde flere hundre kvinner hos seg.³⁹⁷ Høst underbygget dette med en historie om at Sidi Mohammed gav bort en av sine haremskvinner som en belønning til en av offiserene i sjøforsvaret.³⁹⁸ Videre forklarte den tidligere visekonsulen om keiserens harem, og skrev at når «nymphene» begynte å dra på årene, ble de sendt bort.³⁹⁹

³⁸⁷ Harck (1747) s. 9, Schram (1791) s. 122

³⁸⁸ Harck (1747) s. 5, Moss (1773/1936) s. 45, Schram (1791) s. 123

³⁸⁹ Høst (1779) s. 96

³⁹⁰ Høst (1779) s. 100, Moss (1773/1936) s. 45

³⁹¹ Moss (1773/1936) s. 45

³⁹² Moss (1773/1936) s. 45

³⁹³ Høst (1779) s. 229

³⁹⁴ Moss (1773/1936) s. 45

³⁹⁵ Høst (1791) s. 74

³⁹⁶ Diderich (1756) s. 102

³⁹⁷ Diderich (1756) s. 102, 112

³⁹⁸ Høst (1791) s. 65

³⁹⁹ Høst (1779) s. 165-166

Man skulle tro at de dansknorske sjømennene som befant seg i maghrebområdet selv lengtet etter det motsatte kjønn, men dette var i området forbudt ved lov. Dersom en muslimsk kvinne ble tatt for å ha hatt seg med en kristen i Alger, var det ifølge Niels Moss vanlig praksis at hun ble lagt i en sekk med steiner og druknet i sjøen. Dette skjedde etter hans sigende to ganger mens han var der.⁴⁰⁰ De kristne ble også straffet, men kunne, ifølge Ravn og Eigilsson, unngå dødsstraff dersom man gikk med på å konvertere til islam.⁴⁰¹

Flere av forfatterne var opptatt av seksualitetsspørsmålet og tre av dem fortalte om maurernes hengivenhet til seksuell handling mellom personer av samme kjønn. Både Moss og Diderich henter til at herskerne likte menn bedre enn kvinner, mens Ravn hevdet at marokkanerne generelt var svært glade i «horeri», og «sodomi», som de visstnok var «afskyelig hengiven» til.⁴⁰² Høst, som generelt var ganske opptatt av at marokkanerne hadde seg hyppig, påstod at de også trodde at seksualakten var en god kur mot skorpionstikk.⁴⁰³ Dette var derimot ikke den verste beskyldningen mot Maghrebs innbyggere, for innbyggerne i Alger drev ifølge Moss med «bestialske handlinger», som vil si seksuelle handlinger med dyr. ⁴⁰⁴

Det forekom sjeldent at en enkelt kvinne ble beskrevet, men Høst nevnte dronningen Lella Kebiras, da hun døde i 1781: «Hendes store Forstand og retskafne Tænkemaade havde forhvervet hende [keiserens] fuldkomne Fortrolighet, og han fulgte hendes Raad i de allerbetydeligste Ting; hans Ærbødighed for hende og Frygt for hendes Bebrejdelser afholdte ham fra mange Ting, som hans Gjerrighed ellers havde forledet ham til.»⁴⁰⁵ Dette viser at de mannlige forfatterne også kunne anerkjenne kvinner som kapable til å ha fordelaktige egenskaper, men dette var helt klart unntaket heller enn regelen. I Harcks fortelling ble for eksempel kvinnene fremstilt som svikerske og slu i det han videreformidler tipset: «(...) tag dig i agt for sterk Drik, For Qvindfolk og for Jøderne i Algier, at de ikke lure dig dine Penge fra.»⁴⁰⁶ Som vist ble kvinnene i maghrebområdet sjeldent fremstilt spesielt fordelaktig, men for jødene var den negative oppmerksomheten enda mer gjennomgående.

⁴⁰⁰ Moss (1773/1936) s. 46

⁴⁰¹ Eigilsson (1741) s. 34, Ravn (1754) s. 87

⁴⁰² Diderich (1756) s. 109, Moss (1773/1936) s. 20, Ravn (1754) s. 33

⁴⁰³ Høst (1779) s. 282

⁴⁰⁴ Moss (1773/1936) s. 46

⁴⁰⁵ Høst (1791) s. 233

⁴⁰⁶ Harck (1747) s. 32

Jødene

«Jødene er meget forhadet i Algier baade av Tyrker og av Mohrer.»⁴⁰⁷

Etter at jødene ble kastet ut av Spania på 1400- og 1500-tallet, endte svært mange av dem opp i maghrebområdet, og bosatte seg stort sett i nær tilknytning av byene.⁴⁰⁸ Daniel Schröter (2002) finner at det på 1700-tallet ikke var uvanlig for arabiske herskere å plassere jøder i viktige maktposisjoner i sitt hoff, og muligens ingen steder ble de viktigere enn i Marokko.⁴⁰⁹ Det var mange fordeler å ha jøder ved hoffet fremfor en religionsfrende: De var lette å skifte ut, og stod i et ensidig avhengighetsforhold til herskeren, som igjen sørget for deres lojalitet. Samtidig var de ofte flerspråklige, og gikk ting skeis, var de enkle å utpeke som syndebukker.⁴¹⁰ Jødene var alltid en minoritet, og hadde derfor ikke den potensielle maktbasen som skulle til for å utfordre en muslimsk hersker. Flere jøder fikk viktige og sentrale oppgaver i tilknytning hoffet, handelen, og diplomatiet, som medførte at mange av forfatterne later til å ha hatt en del med dem å gjøre.⁴¹¹

Danskekongens subjekter gav dem generaliserende karakterbeskrivelser som «uærlige», «svikerske», «slu», og «griske».⁴¹² Det blir videre, av Diderich, Høst, Moss, Rasmussen, Ravn, og Schram, fortalt at jøder ble forhatt og sett ned på i Maghreb.⁴¹³ Eksempelvis ble jødene straffet hardere juridisk enn andre folkegrupper, og dersom man gjennomførte en straffbar handling mot en jøde, ble man mildere straffet enn om man hadde utført handlingen mot en annen folkegruppe.⁴¹⁴ Den dårlige behandlingen gikk også ut over jødiske barn, som ifølge Høst, kunne bli kidnappet av maurere fulle av «religions-iver», som ønsket å gjøre dem til muslimer.⁴¹⁵

Høst, som er den som skrev klart mest om jødene, hevdet at det var vanlig at de ble pålagt mange byrder og skatter andre innbyggere slapp unna. Blant annet hadde de i Fes ansvaret for å levere all mat til slottet og dets hoff, uten at de fikk noen form for kompensasjon.⁴¹⁶ Jødene kunne ifølge ham også blitt lynsjet helt uten videre, og den eneste grunnen til at de fikk noe

⁴⁰⁷ Moss (1773/1936) s. 48

⁴⁰⁸ I Vikør (2007) s. 13 står det 1500- og 1600-tallet, men dette må være en feil.

⁴⁰⁹ Schroeter (2002) s. 2

⁴¹⁰ Schroeter (2002) s. 1-2, 22, 25

⁴¹¹ Schroeter (2002) s. 1-25

⁴¹² Harck (1747) s. 32, Rasmussen (1818) s. 52, 65, 140, 160, 190, Ravn (1754) s. 12, 65

⁴¹³ Diderich (1756) s. 32, Høst (1791) s. 34, 66, 77, Moss (1773/1936) s. 48, Rasmussen (1818) s. 4-5, 65, Ravn (1754) s. 53, Schram (1791) s. 27-28

⁴¹⁴ Diderich (1756) s. 34, Høst (1791) s. 34, Moss (1773/1936) s. 38, 57, Ravn (1754) s. 53,

⁴¹⁵ Høst (1779) s. 136

⁴¹⁶ Høst (1779) s. 61

som helst beskyttelse fra kongen, var at de gav ham store kvanta av beskyttelsespenger. Andre rettigheter, som å eie våpen, eller ri på hester, var fratatt den jødiske befolkning.⁴¹⁷

I flere av tekstene har jøder en sentral rolle i fortellingen, ofte som litt mystiske og svikerske mellommenn.⁴¹⁸ Rasmussen argumenterte for at det å bruke en jøde som mellommann var en av de største feilene man kunne gjøre, da jødene var svært «foragtede» i Marokko.⁴¹⁹ Schram nevnte en lignende hendelse, da han som skulle forhandle om de dansknorskes frigjørelse i Tunis «(...) var, til vor ulykke en Jøde, som der til lands kun ringe agtet (...)».⁴²⁰ Likevel blir det beskrevet at det var jøder ved hoffene som ofte hadde ofte viktige og betrodde roller.⁴²¹ Den mest omtalte jødiske enkeltpersonen, Samuel Sumbel, var en slik person.⁴²²

Av Schröter (2002) får man vite at Samuel Sumbel, som hadde utdanning fra Marseille, i lange perioder ble sett på som en av keiserens mest betrodde rådgivere, og hadde ansvaret for svært mye av Marokkos handelsforetagende.⁴²³ Ifølge Høst var han full av både «vittighet og forstand», og Sidi Mohammed stolte på ham til ikke å ta noens parti, foruten om pengenes.⁴²⁴ I Rasmussens verk blir han fremstilt som en figur som gis skylden for nesten alt ondt. Det påstås blant annet at Sumbel konspirerte og ødela for de danske. Historikeren mente at han var slu og ondskapsfull, og det var farlig å ha ham til fiende. Den eneste måten å erverve hans vennskap på var å betale ham godt, og han solgte seg alltid til høystbydende.⁴²⁵ Høst nevnte likevel at den marokkanske keiseren var glad i Sumbel, og da han døde sørget monarken.⁴²⁶ Videre skrev han at keiseren ikke fant noen som kunne gjennomføre Sumbels arbeidsoppgaver med samme «(...) snilhed og Færdighed som denne Jøde.»⁴²⁷ Sumbel ser ut til å ha vært en såpass sentral personlighet, at Rasmussen fant plass til å diskutere hans sønn i et vedlegg.⁴²⁸

Georg Høst påstod også at jødene var dårlige i stort sett alt de foretok seg; «Guldsmedene ere alle Jøder, der skakre i dette som alt andet, og gjøre slet Arbeide.»⁴²⁹ Videre nevnte han at de

⁴¹⁷ Høst (1779) s. 135-136

⁴¹⁸ Høst (1779) s. 135, Rasmussen (1818) s. 1, 19-20, 190, Ravn (1754) s. 65, Schram (1791) s. 27-28, Meyer (1784) s. 21-22, 70

⁴¹⁹ Rasmussen (1818) s. 4-5

⁴²⁰ Schram (1791) s. 27-28

⁴²¹ Høst (1779) s. 135, Høst (1791) s. 71

⁴²² Høst (1779) s. 137

⁴²³ Schroeter (2002) s. 23

⁴²⁴ Høst (1779) s. 137

⁴²⁵ Rasmussen (1818) s. 135-140

⁴²⁶ Verdt å nevne er at Høst skriver at Sumbel døde av feilmedisinering av en "spansk kvakksalver". Dette står i kontrast til Schroeter (2002, s.24), som hevder han ble forgiftet.

⁴²⁷ Høst (1791) s. 242

⁴²⁸ Rasmussen (1818) s. 247-252

⁴²⁹ Høst (1779) s. 251

fleste prostituerte også var av jødisk avstamning, noe som kom av at «(...)deres Omgang ikke er saa forbuden som Maurerindernes (...)».⁴³⁰ Til sist oppsummerer han sitt inntrykk av de marokkanske jøder med at, som alle vet, er de like overalt hvor man finner dem i verden, og refererte til bibelen.⁴³¹ Den moraliserende, og bibelbaserte delen av Diderichs verk sørget også for å nevne - nesten helt uten sammenheng for øvrig - at jødene drepte Jesus.⁴³²

Noen av de svært få fordelaktige karakteristikkene vi får servert, var da Høst skrev at «(...)de seer i Alminnelighed godt ud» og nevnte at de stort sett var flerspråklige.⁴³³ Dansken hevdet også at jødene drev med pengeforfalskning, og var spesielt gode til å forfalske kobbermynter, men om dette var en positiv eller negativ egenskap kan diskuteres.⁴³⁴ Jødiske enkeltpersoner kan også sporadisk få positiv omtale, som Samuel Sumbel (nevnt over) og Ben Gualid, som ifølge Høst var en flink og «hurtig» mann.⁴³⁵

Europeerne

Europeerne, eller «de kristne» var i 1700-tallstekstene synonymt med hvite vesteuropeere, og denne gruppen ble nevnt i samtlige tekster. Forfatterne serverte leseren en del beskrivelser av hva de gjorde, og hvordan disse oppførte seg. Også her varierte beskrivelsene fra vennlige fremstillinger til mer fiendtlige, og vi kan lese om hjelpsomme franskmenn, svensker og engelskmenn, men også konspirerende kjøpmenn og «engelske hunde».

I noen av tekstene får vi også servert eksplisitt kritikk mot katolikker, som deres gudstro og tendens til overløping, nevnt i kapittel 3.⁴³⁶ Diderich beskrev ikke sine kristne medfanger med veldig fordelaktige karakteristikk og hevdet at de var «(...) meget hengivne til Løgn, Tyverie, Drukkenskab, hæslige Eeder og Bander og mange andre Synder (...)».⁴³⁷ Dette var ifølge ham en av hovedgrunnene til at kristne ble spottet av muslimene.⁴³⁸ Det er flere som beskriver andre europeere lite fordelaktig, og både Meyer, Ravn, og Rasmussen nevnte at de danske utsendingene hadde blir sveket av europeiske kjøpmenn i de innledende fredssamtalene med Marokko i 1751.⁴³⁹ På en annen side ble også flere kristne enkeltpersoner fremstilt som svært

⁴³⁰ Høst (1779) s. 115, 139

⁴³¹ Høst (1779) s. 139

⁴³² Diderich (1756) s. 71

⁴³³ Høst (1779) s. 138-139

⁴³⁴ Høst (1779) s. 262-263

⁴³⁵ Høst (1791) s. 242

⁴³⁶ Diderich (1756) s. 22, Harck (1747) s.14, Høst (1779)

⁴³⁷ Diderich (1756) s. 22

⁴³⁸ Diderich (1756) s. 22

⁴³⁹ Meyer (1784) s. 66-67, Rasmussen (1818) s. 13-15, 235, Ravn (1754) s.13, 56

hjelpsomme og ærlige.⁴⁴⁰ For eksempel skrev Diderich at den engelske ambassadøren av «kristenkjærlighed» gav ham noe å spise, og at portugiserne sjenket danskene litt penger, som gjorde at de ikke kreperte av sult.⁴⁴¹

Et annet interessant moment er hvor godt forhold det virker som det er mellom de skandinaviske innbyggerne i landet. Både Schram og Moss skriver om at de svenskene var svært behjelpelige, mens Rasmussen skrev om at danskene frikjøpte mange svenske slaver i Marokko.⁴⁴² Dette til tross for at forholdet mellom Danmark-Norge og Sverige på 1700-tallet var langt fra fredfullt.

Renegater

«(...) de Folk, som have været Christne, og forkastet deres Troe, ere i klæder og Skiæg og andet af samme Skik som de Tyrker, og just de samme vare de, som ihielsloge Folkene, bandt og sloge dem, og gjorde alt det, som Ont er.»⁴⁴³

Renegater var ikke-muslimer som hadde gått over til den islamske tro, stort sett tidligere kristne europeere, men gruppen inkluderte også noen tidligere jøder. Foruten Meyer, nevnte samtlige tekster renegater på en eller annen måte, enten deskriptivt, eller forbigående. Renegater fantes i alle samfunnslag, også helt i det øverste samfunnsjiktet, som ved herskernes hoff.⁴⁴⁴ Både Diderich, Moss, Rasmussen og Høst forklarte hvorfor enkelte valgte å overløpe, hva overløpsritualene var, og hvordan disse ble gjennomført. Konverteringsgrunnene som ble nevnt var alt fra å slippe unna dødsstraff eller slaveri, til å vinne gunst og rikdom for seg selv.⁴⁴⁵

Historiene om renegater varierte, men foruten om i Schrams tekst, er det for det meste gjennomgående at de ble sett ned på.⁴⁴⁶ Egilsson beskrev renegatene som de ondeste av piratene, og mente disse utførte de mest brutale overgrepene mot lokalbefolkningen på Island.⁴⁴⁷ Hans tekst formidlet også at flertallet av de som deltok i overfallet på øya var av europeisk avstamning, da høyst sannsynlig overløpere. Dette underbygges også av nyere

⁴⁴⁰ Diderich (1756) s. 19, 42, Egilsson (1741) s. 34, Rasmussen (1818) s. 6, 9-10, 12-13

⁴⁴¹ Diderich (1756) s. 19

⁴⁴² Moss (1773/1936) s. 48, Rasmussen (1818) s. 56-57, 156, Schram (1791) s. 140-142

⁴⁴³ Egilsson (1741) s. 20

⁴⁴⁴ Schram (1791) s. 82

⁴⁴⁵ Diderich (1756) s. 23-24, 124, Høst (1779) s. 139-140, Moss (1773/1936) s. 50-53, Rasmussen (1818) s. 16, 65-66

⁴⁴⁶ Schram (1791) s. 27

⁴⁴⁷ Egilsson (1741) s. 20, Östlund (2014) s. 39

forskning, som da Rogerson (2012) viste at store deler av de nordafrikanske kaperflåtene i perioder bestod av europeere.⁴⁴⁸ Høst fordømte renegaterne som menneskeartens avskum.⁴⁴⁹ Etter hans syn var de de laveste av de lave i samfunnet, som verken klarte å leve opp til sine egne prinsipper, eller noen annen tro. Han kalte dem falske, løgnere, og hyklere som skiftet personlighet og prinsipper etter hvem de snakket med. Han fortalte at de var «evige slaver», og hevdet at også maurerne så på dem som kjettere.⁴⁵⁰ Både Moss og Høst skrev at flere av maghrebområdets samtidige regenter svært sjeldent godtok kristne overløpere, da de ofte anså dette som «falske» muslimer.⁴⁵¹ Høst la likevel til at dette hadde vært vanligere i tidligere tider.⁴⁵² Andre, som de i Diderichs følge, ble spurt av øverstkommanderende om de ønsket å bli muslimer, men den dansknorske forfatteren hevder hardnakket at ingen av dem svarte ja.⁴⁵³

Det virker som om regentene ofte kunne ta inn fortrolige renegater i deres hoff, og Moss nevnte en kristen som var en av algeriernes deys «fornemste».⁴⁵⁴ Noe lignende bemerket også Schram, som hevdet at renegaterne ved den tunisiske prinsens krets hadde praktfulle klesdrakter og eiendeler.⁴⁵⁵ Videre blir vi fortalt at den eldste av dem var svært innsiktsfull og forstandig, og til og med fikk ansvaret for styringen av hoffet de gangene prinsen var borte.⁴⁵⁶ Også beyen av Constantine hadde renegater ved sitt hoff, og Harck mente at omtrent halvparten av hans 30-40 tjenere var renegater.⁴⁵⁷ Fordelene enkelte renegater kunne få, formidlet også Høst, blant annet om Reis Omar og hans overtakelse av store deler av den marokkanske marinen.⁴⁵⁸

Diskusjon – Flere ulike grupper, med ulik grad av sivilisering

Man kan hente ut mye informasjon om befolkningen i Maghreb gjennom tekstene. Dette kapittelet har forsøkt å understreke hovedlinjene i det som ble fortalt om 1700-tallets nordafrikanere, og hvilke egenskaper som ble tilknyttet dem. Det ble skrevet mye om både muslimer og jøder, men også en hel del om europeere og renegater. Likevel er det enkeltgrupper man ikke får høre noe særlig om, eksempelvis kvinner og barn.

⁴⁴⁸ Rogerson (2012) s. 207-220

⁴⁴⁹ Høst (1779) s. 140

⁴⁵⁰ Høst (1779) s. 140

⁴⁵¹ Høst (1779) s. 140, Høst (1791) s. 13, Moss (1773/1936) s. 50

⁴⁵² Høst (1779) s. 140

⁴⁵³ Diderich (1756) s. 20

⁴⁵⁴ Moss (1773/1936) s. 19

⁴⁵⁵ Schram (1791) s. 82

⁴⁵⁶ Schram (1791) s. 27

⁴⁵⁷ Harck (1747) s. 5

⁴⁵⁸ Høst (1791) s. 63-67

Oppsiktsvekkende er også mangelen på beskrivelser av de svarte afrikanerne, som må ha utgjort en vesentlig del av befolkningen, i hvert fall i Marokko. Med moderne øyne kan man få inntrykk av at tekstene bar preg av både rasisme og antisemittisme, men det er viktig å lese tekstene ut fra sin kontekst. Det virker som at man generelt opplevde en høyere grad av fiendtlighet overfor det som var annerledes, eksemplifisert ved at også de sør-europeiske katolikkene ble fremstilt på svært lite fordelaktige måter.

Delkapittelet «Onde mennesker» ble introdusert med sitatet Georg Høst brukte til å beskrive befolkningsgruppen han kalte *maurerne*. Både beskrivelsen i seg selv, og det at han plasserte samtlige «maurere» inn i samme kategori av «(...)uartige, skindsyge, løsaktige, løgnere, overtroiske, hyklere, bedragere, grumme, troløse, (...) dovne, stolte, mistroiske, gjerrige og hevngjerrige (...)» folk, ville nok for Said stått som godt eksempel på dansk orientalisme. Til tross for dette svært generaliserende sitatet, som kan gi grunnlag for å beskyldte Høst for å skape en stereotypisk orientaler, bør man også nevne at det finnes eksempler på at områdeeksperten ikke passer perfekt inn i Sids «orientalistiske type». Høst prøvde for eksempel ikke å plassere alle Maghrebs innbyggere i en samlekategori, snarere tvert imot. Han forsøkte å vise leseren at det levde flere forskjellige folkegrupper i det marokkanske området, og brukte mye tid på å belyse forskjellene mellom disse.

Ingen av forfatterne gjorde forsøk på å gruppere befolkningen med resten av den arabiske befolkningen ved å skape en *universal orient*. Til tross for fellesbetegnelser som «tyrker», «araber», «mohr/maurer» og «barbar», får man et inntrykk av at dette bare var den vanligste måten å betegne befolkningen på, snarere enn et forsøk på gruppering. Dette kan man blant annet finne argumenter for ved at de stort sett også brukte samlebetegnelsen «de kristne» for samtlige europeere, uten at man dermed kan beskyldte dem for noe annet en forenklet skrivemåte. Samtlige forfattere anerkjente også at det fantes flere folkegrupper i landet, men i tre av tekstene skilles ikke den muslimske befolkningen fra hverandre (dette gjaldt også for Eigilsson, men man burde, for å være rettferdige, se bort ifra denne ettersom han ikke oppholdt i området lenger enn noen få dager). Hvor Høst fant tre forskjellige folkegrupper (berberne, araberne, og maurerne), får man gjennom Schram, Ravn, Eigilsson, og Diderich inntrykk av at alle muslimer tilhørte samme gruppe.⁴⁵⁹ Det er likevel viktig å vise til at de fleste tekstene

⁴⁵⁹ Renegater er et unntak her, men disse ble av alle fremstilt som frafalne europeere, snarere enn som en del av den muslimske befolkning.

presenterer et området bestående av mange forskjellige folkegrupper, til tross for generaliseringer innad i beskrivelsen av disse.

En av mange kjennetegn Said peker på ved orientalismen, er dens tendens til å feminisere orienten.⁴⁶⁰ Dette kjennetegnet finner man derimot ikke mange eksempler på i de dansknorske tekstene. De få konkrete man finner er da Høst nevnte at menn noen ganger utfører hva han mente var kvinnens arbeid, som å kjøpe inn husholdningsvarer, og påstod at marokkanske menns tendens til å ha mange koner, gjorde at de mistet sin maskulinitet.⁴⁶¹ Foruten om et par linjer i Høsts topografiske verk, er inntrykket man sitter igjen med snarere motsatt. Man kan lese om et svært mannsdominert, patriarkalsk samfunn, hvor kvinnene blir dominert og behandlet som underlegne i alle sammenhenger. Selv om man med moderne øyne ikke får inntrykk av at Maghrebs befolkning behandlet kvinnene sine særlig bra, preget et dømmende perspektiv sjeldent tekstene. Med få unntak, som da Ravn moraliserte over at også kvinner kunne bli slaver, stilte tekstene seg sjeldent kritisk eller dømmende ovenfor samfunnenes mannsjåvinistiske preg.⁴⁶²

Det kan argumenteres for at flere av tekstene bidro til å seksualisere orienten. Flere av forfatterne skrev om, og hintet til, «unormal» seksuell oppførsel i befolkningen.⁴⁶³ «Sodomi», «bestialitet», og en generell hengivenhet til å ha seg med hverandre svært hyppig er blant eksemplene som blir nevnt. Spesielt gikk Høst inn på marokkanernes seksualvaner, hvor han spekulerte og konkluderte i tema som kjønns sykdommer, utroskap, og impotens. Kvinnene ble også stort sett kun nevnt i sammenheng med det seksuelle, og da spesielt i sammenheng med prostitusjon og harem. Östlund finner i sine studier at mange av datidens forfattere hadde en orientalistisk fremstillingsmåte av kvinnene, som konkluderte med at de var tildekket og fanget i hjemmet for å hindre at menn ble kåte.⁴⁶⁴ Dette er også en teori man nesten ordrett finner igjen i Høsts tekst, men ikke i noen av de andre kildene.⁴⁶⁵

Tendensen til å fremstille «de fremmede» som simple og usiviliserte kan man også argumentere sterkt for at er til stede i tekstene. Ikke bare fremstiltes Maghrebs innbyggere ofte som hissige, fundamentalistiske, og irrasjonelle, men dyriske betegnelser og egenskaper ble også ofte tilskrevet dem. Spesielt fikk renegatene mange negative bemerkninger, og ble av

⁴⁶⁰ Said (1978/2003)

⁴⁶¹ Høst (1779) s. 114, 233

⁴⁶² Ravn (1754) s. 73

⁴⁶³ Diderich (1756) s. 109, Høst (1779) s. 282, Moss (1773/1936) s. 20, 46, Ravn (1754) s. 33

⁴⁶⁴ Östlund (2018) s. 315

⁴⁶⁵ Høst (1779) s. 99

Høst kalt menneskets avskum. Man må, til tross for de dominerende nedsettende beskrivelsene, ikke være for snar til å tilskrive dette som et rent orientalsk trekk. De negative omtalene begrenset seg ikke bare til Maghrebs innbyggere, men de kristne, altså europeerne, fikk også en nesten utelukkende negativ omtale. Spesielt ble katolikkene fremstilt svært lite fordelaktig, og i flere tekster ble det gjort sammenligninger mellom de kristne og muslimene, uten at noen av dem kom bedre ut enn den andre. De nedsettende beskrivelsene av *det andre* kan i denne sammenheng muligens heller tilskrives en generell dansk etnosentrisme, heller enn orientalistiske tendenser, da de eneste som unnslipper en generell overhøving er andre danske subjekter.

Om man leter etter orientalistiske trekk i en hvilken som helst tekst, er det første, og mest åpenlyse man kan se etter bruken av ordet *orientalsk*. Begrepet forekommer ikke i noen av tekstene som betegnelse på Maghrebs innbyggere. Det finnes også flere eksempler enn mangelen på grupperinger og generaliseringer i en større orient, som taler imot tekstenes orientalistiske trekk. Blant annet kom de fleste forfatterne med flere vennlige og fordelaktige betraktninger om innbyggerne. Til tross for at flere av forfatterne kom med generaliserende bemerkninger om hele folkegrupper, ble enkeltpersoner ofte trukket frem og gitt positive beskrivelser. Forfatterne falt også sjeldent for fristelsen til å skrive på en dømmende og nedverdiggende måte overfor det som var annerledes. Bordmanerer og religionsutøvelsen står her nesten som enkeltstående unntak for slavelitteraturen. Lite fordelaktige karakteristikk er gjennomgående i de beskrivende delene av tekstene, men dette gjaldt også da det kom til skissering av europeerne, og da spesielt av katolikkene. For utenom i Høst, Rasmussen, og Meyer, får vi ikke et spesielt sterkt inntrykk av at europeerne var overlegne de muslimske innbyggerne i Maghreb.⁴⁶⁶

Det er en interessant tendens at forskjellene mellom nordafrikanerne og europeerne ser ut til å være størst i tekstene skrevet av de som kom fra det mest intellektuelle laget av samfunnet. Meyers tekst beskrev eksempelvis konsekvent de dansknorske statsborgerne med positive egenskaper, mens «morene» var bedragerske og onde.⁴⁶⁷ Dette til tross for at marokkanerne i Hynnemørs innledende fortelling ikke gir spesielt mye grunnlag for å påføre dem negative og svikerske bemerkninger. Meyer, som formidlet en del om prosessen rundt handelsavtalen mellom dansk kongen og marokkanerne, må ha fått en del informasjon fra andre kilder, og

⁴⁶⁶ Høst (1779) s. 116

⁴⁶⁷ Meyer (1784) s. 67-74

kan muligens ha lest Høst.⁴⁶⁸ Høst var svært konkluderende i sine topografiske beskrivelser, og ble med det svært tydelig på forskjellene gruppene imellom. Til tross for hans sporadiske forsøk på å nyansere bildene han tegnet, gav det muligheter til senere forfattere å trekke ut de mest negative eksemplene, slik Rasmussen også hadde en tendens til å gjøre. Beskrivelsene av hvilke samfunn innbyggerne levde i blir tatt for seg i det påfølgende kapittel.

⁴⁶⁸ Til tross for at det kun oppgis at to bøker fra første opplag av det topografiske verket hans ble sendt til Bergen.

Kapittel 6: Hvordan beskrives samfunnet?

«Som et Exempel paa [Sidi Mohammeds] Gavmildhed anføres, at han havde bestemt 10000 Piastre til fattige og trængende Maurer i Tetaun; og til Beviis paa hans Gnieragtighed og Ubestandighed, at han sendte allene de 6000 Piastre, sigende: det kan være nok, jeg frygter at de skal drikke dem opp i Brændeviin.»⁴⁶⁹

Kapittelets innledende sitat er hentet fra Georg Høsts biografiske verk om keiser Sidi Mohammed, og var ifølge dansken oppsummerende for keiserens styresett. Både i denne og flere av de andre tekstene får leseren presentert interessante og relevante observasjoner om maghrebstatenes samfunn. Det er interessant å lese hvordan 1700-talls menneskene oppfattet og analyserte et helt annet samfunn. Sentrale momenter å se etter er blant annet om samfunnene ble beskrevet på måter som kunne legitimere intervensjon av europeiske land. Ble styringssettet sett på som usivilisert og underutviklet? Fantet det en rettsstat? Hadde styresmaktene voldsmonopol? Hvordan beskrev de islam? Dette kapittelet vil for det meste vie oppmerksomhet til styresett, rettsvesen, politisering, og militærmakt, men vil også berøre området religion.

Styresmaktene

Det er svært forskjellig hvordan det politiske systemet i Maghreb ble fremstilt i tekstene, men mange av forfatterne virker å ha hatt god kjennskap til den øverste herskerklassen. Både Harck, Ravn, Schram, og Diderich arbeidet i sin slavetid ved hoffet, og fikk gjennom sine stillinger førstehåndserfaring med de øverste personlighetene i makthierarkiet. Flere av disse tidligere slavene brukte også mye plass på å beskrive hoffet og dets medlemmer.

Hoffmedlemmene ble beskrevet med både positive og negative egenskaper, men selve styringssystemet og dens funksjon ble ofte utelatt fra fortellingene.⁴⁷⁰ Det er interessant at det ikke er i slavelitteraturen skrevet av hoffslavene man får vite mest om makt og politikk, men fra trønderen Niels Moss. Moss, som ifølge ham selv stort sett arbeidet med å løfte tunge ting langt fra hoffets maktkorridorer, gir oss noe overraskende, den mest grundige beskrivelsen av det politiske systemet i maghrebområdet.

Moss serverte blant annet leseren en gjennomgang av hierarkiet innen det politiske styresettet i Alger, og forklarte hvem som stod over -og var underlagt hvem. Han skrev at hele

⁴⁶⁹ Høst (1791) s. 217

⁴⁷⁰ Schram (1791) s. 78-88

statsapparatet ble styrt av minoriteten «tyrkere», og at majoriteten, «mohrene», ikke hadde noe de skulle ha sagt.⁴⁷¹ Øverste hersker, deyen (som Moss kalte bejlik/konge), var offisielt underlagt storsultanen i Konstantinopel, men han forklarte at dette bare var i teorien, og at han egentlig styrte svært autonomt.⁴⁷² Videre skisserte han for leseren at «bejliken» var overordnet «beyene», som han sammenlignet med danskenes «Amtmænd».⁴⁷³ Regjeringen i Alger hadde kontrollen over tre beyer, som regjerte som småkonger i sine distrikt, henholdsvis Constantine, Maskera, og Titteren (Tabarea).⁴⁷⁴ Harck, som selv gikk i (tvungen) tjeneste hos beyen av Constantine, bekreftet at hans herre var en liten konge, men hevdet i motsetning til Moss, at han ikke stod under noen andre: «Saa vit jeg veed, stod han ikke i nogen Henseende under den store Sultan, men var Sou-verain i sit Land.»⁴⁷⁵

Man hadde, ifølge Moss ikke arverett til å bli konge i Alger, maktovertakelsen foregikk stort sett på voldelig vis, hvor den som drepte kongen selv ble konge. Vi blir fortalt at dette også gjaldt for herrene i andre viktige embetsverv.⁴⁷⁶ Ønsket man å holde på makt i Alger, gjaldt det altså å ikke miste hodet, bokstavelig talt. Trønderen forklarte videre at deyens redsel for attentat medførte at han ikke turte å gå ut av palassområdet i frykt for å bli drept.⁴⁷⁷ Videre fortalte han at det ofte hadde blitt begått attentatforsøk mot den daværende kongen, men at ingen (selvforklarende nok) hadde vært vellykkede. Moss gjenga også en historie om at det som følge av dette maktovertagelsesprinsippet en gang hadde vært hele syv konger av Alger i løpet av bare en eneste dag.⁴⁷⁸ Moss tekst fant også plass til å fortelle om janitsjarstyret (han brukte ikke betegnelsen janitsjar, men «tyrkiske soldater») i byen. Hvert eller annethvert år kom det ifølge Moss skip fra Konstantinopel lastet med tyrkere. Disse fikk først de laveste posisjonene blant de tyrkiske soldatene, men mange av dem steg i gradene, og kunne ende opp helt på toppen av hierarkiet.⁴⁷⁹ Han fortalte videre at datidens dey tidligere hadde vært både skomaker og kaffeskjenker før han endte opp som øverste leder i det algeriske statsapparatet.

Diderich, som skrev om Sidi Mohammeds far, Keiser Abdallah, fortalte at «Heele Maroccaniske keyserdømme er meget stort og langt udstrækkende, det tilhører denne keyser

⁴⁷¹ Moss (1773/1936) s. 41

⁴⁷² Moss (1773/1936) s. 37

⁴⁷³ Moss (1773/1936) s. 58, Bejlik var hva Moss kalte deyen av Alger.

⁴⁷⁴ Moss (1773/1936) s. 42

⁴⁷⁵ Harck (1747) s. 4, Dette kan ha med tidsaspektet å gjøre, da det var nesten 50 år mellom deres opphold i regionen, og Algers makt over omliggende områder økte på siste halvdel av 1700-tallet (Laroui, 1977, s. 263-265).

⁴⁷⁶ Moss (1773/1936) s. 40

⁴⁷⁷ Moss (1773/1936) s. 56

⁴⁷⁸ Moss (1773/1936) s. 41

⁴⁷⁹ Moss (1773/1936) s. 41

altsammen (...)», men presiserte rett etter at han delte regjeringsansvar med sin sønn.⁴⁸⁰ Abdallas svake og ustabile styresettet førte ifølge Diderich til gjentakende borgerkriger, og svært lave skatteinntekter, men det hadde forbedret seg etter at sønnen ble medregent.⁴⁸¹

Georg Høst omtalte Sidi Mohammeds liv så detaljert han maktet, men tok óg for seg det politiske systemet i et litt større perspektiv, om enn litt stykkevis. Høst forklarte at regjeringsformen i Marokko var despotisk, og at det ikke var noen begrensinger for keiserens innenrikske makt.⁴⁸² Han regjerte med hard hånd, men dette var ifølge Høst nødvendig for å beholde makten i landet, og dansken forsvarte blant annet keiserens massakre av storfamilier og hele landsbyer som nødvendige onder.⁴⁸³ En medvirkende årsak til dette kan synes å være det ustabile styresettet, som vi får innblikk i da Rasmussen nevnte at keiseren en periode bare hadde teoretisk makt over havnebyen Salé.⁴⁸⁴

Herskernes egenskaper

I et slags enevelde, som stort sett var styringsformen i samtlige av Maghrebs stater, er det naturlig at mye av styringsdyktigheten ble knyttet opp til herskernes egenskaper. Flere av tekstene omtaler også disse. Seks av tekstene omhandler det marokkanske og beskriver da de samme to herskerne. De fire andre tekstene er mer sparsommelige med beskrivelsene. Harck beskrev beyen av Constantine i ganske positive ordelag, og han kan oppsummeres som en eldre mann som var rask til sinns, hadde en «sunn kompleksjon», godt hjerte, og mye krigserfaring.⁴⁸⁵ De tre andre ikke-marokkanske tekstene var relativt tause om de øverste herskernes egenskaper. Verken Eigilsson eller Moss gikk i sine tekster i detalj om deynes egenskaper, mens Schram, som nevnte en god del om prinsene i Tunis, viet ikke deres far - beyen - spalteplass. Beskrivelsene av beyens tre potensielle tronarvinger, varierte derimot fra «barbarisk» til betenksom og fornuftig.⁴⁸⁶

Ettersom hele seks tekster fortalte om det marokkanske området på midten av 1700-tallet, blir vi servert en mer detaljert gjennomgang av herskerne her. De to regentene som ble omtalt var

⁴⁸⁰ Diderich (1756) s. 106

⁴⁸¹ Diderich (1756) s. 104-106, 125-127, 133, dette forteller også Naylor (2009) s. 131

⁴⁸² Høst (1779) s. 158

⁴⁸³ Høst (1779) s. 61-62, Høst (1791) s. 24-25, 78

⁴⁸⁴ Rasmussen (1818) s. 46

⁴⁸⁵ Harck (1747) s. 4

⁴⁸⁶ Schram (1791) s. 142-144

Moulay Abdullah (1694 - 1757), og hans sønn Sidi Mohammed (ca. 1710 – 1790). Av dem er det Abdullah som fikk de soleklart dårligste skussmålene.

Moulay Abdullah

«Keyseren er ikke de kristnes gode venn.» skrev Ravn i sitt dikt om hans tid i Marokko.⁴⁸⁷ Diderich fulgte opp og tegnet et bilde av en irrasjonell, fundamentalistisk, og blodtørstig hersker, som elsket å pine sine slaver.⁴⁸⁸ Hans tyrannier gikk ifølge Diderich ut over alle, inkludert muslimene.⁴⁸⁹ Keiserens blodtørst ble grundig dekket av Diderich, som også gjenga et rykte om at han skulle ha drept hele 2200 mennesker.⁴⁹⁰ Det ble videre beskrevet episoder hvor keiseren myrdet tilfeldige ofre med sin lanse, og andre hvor han hadde skutt mot forbipasserende helt på må-få.⁴⁹¹ I tillegg elsket han visstnok også å drepe -og å se dyr bli drept.⁴⁹² Man får heller ikke et inntrykk av at Abdullah var en spesielt opplyst hersker. Diderich påstod at keiseren aldri hadde hørt om Danmark, men var fast bestemt på at landet måtte ligge like ved Portugal.⁴⁹³ Han likte ikke å bli motsagt, noe som medførte at ikke engang hans ministre hadde tillatelse til å være uenige med ham.⁴⁹⁴ Høst oppsummerte hans egenskaper og styresett enkelt og greit, i det han kalte Abdullah for en «skrækkelig» tyrann.⁴⁹⁵

Sidi Mohammed (Mohammed Ben Abdellah al-Khatib)

«Herover ytrede Printsens sig med saa megen Bevaagenhed og Velbehag, som man av en morisk Prints ikke kunde vente».⁴⁹⁶ Slik beskrev Meyer det som hadde vært Hynnemørs møte med Sidi Mohammed. Prins, og etter hvert keiser av Marokko, Sidi Mohammed fikk langt bedre skussmål enn sin far. Vi får vite at regjeringen bedret seg kraftig etter at han ble medregent med sin far, og både Diderich, Ravn, Rasmussen, Høst, og Meyer skrøt en hel del av hans egenskaper.⁴⁹⁷ I de tidligste tekstene ble han nesten utelukkende fremstilt som en fornuftig hersker, som var god og ydmyk.⁴⁹⁸

⁴⁸⁷ Ravn (1754) s. 27

⁴⁸⁸ Diderich (1756) s. 27, 32, 103

⁴⁸⁹ Diderich (1756) s. 104

⁴⁹⁰ Diderich (1756) s. 121

⁴⁹¹ Diderich (1756) s. 32, 95, 97, 99-101, 104, 109, 118, 121-125

⁴⁹² Diderich (1756) s. 34, 118

⁴⁹³ Diderich (1756) s. 20, 42

⁴⁹⁴ Diderich (1756) s. 108

⁴⁹⁵ Høst (1791) s. 23

⁴⁹⁶ Meyer (1784) s. 35

⁴⁹⁷ Diderich (1756) s. 106-107, Høst (1779) s. 61-65, Høst (1791) s. 330-333, Meyer (1784) s. 35, Rasmussen (1818) s. 9-10, Ravn (1754) s. 59

⁴⁹⁸ Meyer (1784) s. 35, Ravn (1754) s. 59

Høst skrev naturlig nok ganske mye om Mohammeds personlige egenskaper, og de fordelaktige beskrivelsene fikk dominere.⁴⁹⁹ Keiseren ble blant annet beskrevet som en fornuftig regent med god forstand, som var svært barmhjertig (for regent å være, som Høst er påpasselig med å legge til), samt villig til å innrømme egne feil og gjøre om på dem.⁵⁰⁰ Han ble beskrevet som smart og slu i forhandlingssituasjoner, og hans egenskaper som hærfører fikk også tidvis gode skussmål av Høst.⁵⁰¹ Sidi Mohammed var ifølge områdeeksperten en anselig monark, som holdt seg oppdatert på den geopolitiske situasjonen i Europa.⁵⁰² De negative beskrivelsene av hans egenskaper var det langt imellom, og begrenset seg stort sett til at han var glad i rikdom, og ofte endret mening.⁵⁰³

Rasmussen, som baserte sitt inntrykk av Mohammed på arkivmateriale, konkluderte også med at han ikke var like grusom som sin far. Likevel var han snar til å nevne at han var langt mer pengelysten og gjerrig, noe som var gjennomgående for professorens fremstilling av keiseren.⁵⁰⁴ Herskerens tilbøyelighet til det materielle hadde også noen positive følger, som at han ønsket handelen alt godt, men Rasmussen kom stadig tilbake til hvordan keiserens «pengelyst» ødela både for ham selv og for danskene. Historikeren hevdet at formuen hans etter hvert gjorde ham innbilsk.⁵⁰⁵ Man kan også lese av Rasmussen at det i det danske hoffet ble argumentert for at keiseren hadde handlet urettferdig, men at han aldri hadde brutt sitt ord.⁵⁰⁶ Likevel omtaltes fredsslutningen med Danmark som veldig gunstig for danskene sammenlignet med andre land.⁵⁰⁷

Dansken Ravn fant heller ikke mye negativt med Sidi Mohammed, men det at han kastet sine egne slektninger inn i slaveriet, nevnes likevel som en fæl handling. Ravn hevedet også at prinsens hoff bestod av hva han kalte for «onde gaste».⁵⁰⁸ Denne beskrivelsen ligger nært den Rasmussen presenterte, som fremstilte hoffets medlemmer som svært korrupte. Han mente at den eneste måten man kunne få sakene til å ens vei, var ved å gi bestikkelser til hoffets medlemmer.⁵⁰⁹ Høsts forklaring på hvorfor korrupsjonen var så institusjonalisert, var at hoffets tjenere nesten utelukkende levde av bestikkelser og pengegaver, siden keiseren knapt betalte

⁴⁹⁹ Høst (1791) s. 330-333

⁵⁰⁰ Høst (1791) s. 2, 3, 9, 12, 33, 270-271

⁵⁰¹ Høst (1791) s. 36, 88, 94

⁵⁰² Høst (1791) s. 2, 3, 204, 232

⁵⁰³ Høst (1791) s. 3, 23, 29, 99, 117-118, 138-149, 225, 276

⁵⁰⁴ Rasmussen (1818) s. 9-10

⁵⁰⁵ Rasmussen (1818) s. 44, 93-94, 109, 141, 149, 158, 169, 211

⁵⁰⁶ Rasmussen (1818) s. 201

⁵⁰⁷ Rasmussen (1818) s. 219

⁵⁰⁸ Ravn (1754) s. 73, 84, *Gaster* betyr her ansatte eller gjester.

⁵⁰⁹ Rasmussen (1818) s. 187, 189

dem lønn.⁵¹⁰ Rasmussen rettet også mer oppmerksomhet mot keiserens krigslyst enn hva de andre forfatterne gjorde, og hevdet at han aktet krigsmateriell som sin yndlingsgave.⁵¹¹ Både Høst og Rasmussen valgte også å formidle en av Mohammeds mange planer, som var å formere eget sjøvesen med egne korsarstyrker som trygget at kaperinntektene forble i hans varetekt.⁵¹²

Til tross for Rasmussens belysning av Sidi Mohammeds negative egenskaper, er det oppsummerte inntrykket vi får av ham fra de andre forfatterne stort sett fordelaktig. Foruten alle de positive egenskapene som ble nevnt, får vi også gjennom Høst inntrykket av en opplyst monark, som fulgte med på det globale politiske maktspeilet. Dette kan eksemplifiseres gjennom da Høst nevnte at keiseren visste at den franske kongen egentlig ikke hadde makten i landet sitt, og da han delvis hånte England etter tapet av de nordamerikanske koloniene sine.⁵¹³ Den marokkanske regenten forsøkte også i en periode å bidra som fredsmekler mellom Danmark og Sverige, og sendte kongene av begge land hver sin pelskåpe, da han visste at det var kaldt i deres land.⁵¹⁴

Mohammeds sønner, som etter hvert kjempet om å ta over tronen, fikk blandede omtaler. Noen av dem ble beskrevet fordelaktig, mens andre kom like dårlig ut som deres farfar.⁵¹⁵ Deres grusomme handlinger fikk mest spalteplass, og om Mula Jasiid ble det fortalt at han blant annet skjøt tamme dyr, og straffet europeere på groteske måter.⁵¹⁶ Mohammed straffet sine sønner dersom de oppførte seg for dårlig, både ved fysiske avstraffelser, fengselsstraffer, og landsforvisning.⁵¹⁷ Eksempelvis straffet han i 1779 en av sine sønner ved å skjære av en hånd og en fot på 45 av sønnens tjenestefolk.⁵¹⁸ Til tross for (eller kanskje på grunn av) den knallharde disiplinen utførte sønnene flere store og små oppgjør mot sin far, men ingen lyktes med ta fra ham makten. Sidi Mohammed døde av naturlige årsaker i april 1790.⁵¹⁹

⁵¹⁰ Høst (1791) s. 50-54, 76

⁵¹¹ Rasmussen (1818) s. 119, 202

⁵¹² Rasmussen (1818) s. 172, Høst (1791) s. 104

⁵¹³ Høst (1791) s. 232, 260, Han sørget også for at Marokko var det første landet til å anerkjenne USA som selvstendig stat i 1777, men dette skriver ikke Høst om.

⁵¹⁴ Høst (1791) s. 300-309

⁵¹⁵ Høst (1791) s. 74

⁵¹⁶ Høst (1791) s. 116, 121-122

⁵¹⁷ Høst (1791) s. 177, 196, 210

⁵¹⁸ Høst (1791) s. 210

⁵¹⁹ Schroeter (2002) s. 26, Høst (1791) s. 263, 290-291, 330

Skattesystemet

Laroui (1977) beskriver en konfliktfylt skatteinnkreivingsprosess, hvor bystatene ofte slet med å få folket i innlandsområdene, og da spesielt fjellområdene, til å betale skatt.⁵²⁰ Dette er noe man delvis kan finne igjen i Moss, som fortalte om noen rebeller i fjellene som deyen av Alger ikke hadde kontroll på.⁵²¹ Det samme viste også Ravn til at var tilfelle for berberne i Atlasfjellene.⁵²² Det lille man konkret får vite om selve skattesystemet i regionen, dreier seg stort sett om at de makthavende ofte måtte dra på skatteinnsamlingsekspedisjoner, som man kan få inntrykk av både gikk fredelig og voldelig for seg. Schram fortalte at skatteinnkreivningen var svært streng, og dersom innbyggerne i Tunis ikke klarte å betale sin skatt, måtte de betale med dyr. Dersom de heller ikke kunne betale med dyr, ble en av deres barn (jenter som gutter) tatt som evige slaver av beyen.⁵²³ Høst, Rasmussen og Ravn forklarte også om andre måter staten skaffet seg midler, som gjennom toll, utskrivning av bøter, og formalisert korrupsjon.⁵²⁴ Skattesatsene var, som loven, ikke like for alle befolkningsgrupper. Ikke-muslimer, og da spesielt jødene, fikk en betydelig tyngre skattebyrde enn andre befolkningsgrupper.⁵²⁵

Religion (og overtro)

Östlund og Thomson mener det var vanlig for opplysningstidens tenkere å ikke være så kritiske til islam, men bruke religionen som middel til å kritisere kristendommen. Dette virker derimot ikke til å ha vært tilfelle for de tekstene denne oppgaven har analysert. Samtlige forfattere bemerket at området hadde en annerledes religion, og de fleste tekstene nevnte islamske bønneritualer, helligdager, feiringer, og moskeer i beste fall med nokså nøytrale ordelag.

Muslimene ble gjennomgående beskrevet som svært tro til sin religion og dens ritualer. Moss gjorde seg en beundrende bemerkning, som var at alle som et religiøst ritual, ga litt til de fattige.⁵²⁶ Likevel var det islams likhetstrekk med kristendommen som fikk mest positiv omtale av forfatterne. Moss, Harck, Diderich, og Høst forsikret leseren om at Maghrebs

⁵²⁰ Laroui (1977) s. 256

⁵²¹ Moss (1773/1936) s. 57

⁵²² Ravn (1754) s. 83

⁵²³ Schram (1791) s. 77

⁵²⁴ Høst (1791) s. 50-54, 76, Rasmussen (1818) s. 140, 187, 189 Ravn (1754) s. 52

⁵²⁵ Diderich (1756) s. 32, Høst (1779)

⁵²⁶ Harck (1747) s. 7, Høst (1779) s. 182-202, Moss (1773/1936) s. 47, 53-54, Ravn (1754) s. 38, 85

befolkning hadde høy aktelse for Kristus og æret ham som en av deres flere profeter.⁵²⁷ Det samme ble skrevet om både Jomfru Maria og flere av profetene fra det gamle testamentet.⁵²⁸ Apostlene fra det nye testamentet nevnte derimot Moss at algerierne gjorde narr av.⁵²⁹

Tross likhetene med kristendommen ble islam ofte beskrevet som «falsk» i tekstene. Moss nevnte koranen, og beskrev den som «(...) den falske Bog (...)», mens Diderich fulgte opp med beskrivelsen av «barbarenes» hellige bok som «(...) meget skadelig, løgnaktig, og kiødelig (...)».⁵³⁰ Harck, som selv mistenktes for å ha vært praktiserende muslim, skrev også at muslimenes religion var falsk, mens Ravn og Schram brukte betegnelser som «deres falske prophet» og «løgn-profet» for profeten Muhammed.⁵³¹ Diderich var kristisk til islams hellige og lærde og påstod at de bedrev «(...) Uhømskhed, eller Liderlighed, eller Tyrannie, eller Uretfærdighed og gjerrighed, (...) skindhellighed og egne fornektelser (...)». Han hevdet de bortforklarte og formørket heller enn å forklare og opplyse.⁵³² Videre kalte han Islams helgener for onde, syndige og forargelige.⁵³³ Også ramadan ble gjort narr av da Ravn kalte ritualet for en faste «uden Skiel», fordi de fråtset hver natt.⁵³⁴

Av alle forfatterne som skrev eksplisitt om islam, var det nok en gang Høst som skrev mest. I sin tekst om Sidi Muhammed hevdet han at nesten alle muslimer var hjernevaskede fundamentalister, som gjerne gikk i døden for deres religion.⁵³⁵ Dette nevnes også i Rasmussens bok, gjennom Æreboe, som fortalte om religiøst inspirerte militære felttog som ble gjennomført «(...) for å glæde Mahomet».⁵³⁶ I Høsts topografiske verk skrev han om en voldsom «religions-iver» blant deler av befolkningen, og hevdet at kidnapping av jødiske barn i islams navn forekom ofte.⁵³⁷ Områdespesialisten poengterte også at deler av muslimenes hellige bok var lite troverdig, og skrev implisitt at man måtte være mindre intelligent for å tro på islams lære.⁵³⁸ Likevel brukte han aldri ordene «løgner» eller «bedrager» om hverken Mohammed, religionen, eller koranen, slik flere av de samtidige forfattere gjorde.⁵³⁹

⁵²⁷ Diderich (1756) s. 88, Harck (1747) s. 8, 27, Moss (1773/1936) s. 48

⁵²⁸ Harck (1747) s. 8, Moss (1773/1936) s. 48

⁵²⁹ Moss (1773/1936) s. 48

⁵³⁰ Diderich (1756) s. 88, Moss (1773/1936) s. 48

⁵³¹ Harck (1747) s. 7, Ravn (1754) s. 79, 144, Schram (1791) s. 25

⁵³² Diderich (1756) s. 89-93

⁵³³ Diderich (1756) s. 93

⁵³⁴ Ravn (1754) s. 61

⁵³⁵ Høst (1791) s. a5, *Fundamentalister* brukes i denne sammenheng med den moderne betydningen av ordet.

⁵³⁶ Rasmussen (1818) s. 243

⁵³⁷ Høst (1779) s. 136

⁵³⁸ Høst (1779) s. 182, 198, 241

⁵³⁹ Bang et al. (2002) s. 39, Høst (1779) s. 182, 198, 241

For både Harck og Moss holdt det ikke å beskrive religionen som falsk, men de beskyldte også islams geistlige (som de forklarte oss at kaltes for «Marabother» (ifølge Vikør en lett nedsettende betegnelse)) for å drive med heksekunster.⁵⁴⁰ Videre spekulerte begge forfatterne i om de fikk disse egenskapene ved hjelp av djevelen.⁵⁴¹ Harck beskrev noen av deres egenskaper, som inkluderte at de kunne sette fyr på piper bare ved å puste på dem, samt få folk til å gå inn i transe og se syner.⁵⁴² Man skulle kanskje tro at slike hendelser ble beskrevet som overtro, men det inntrykket ser det ikke ut til at forfatterne har hatt. Det medfører derimot ikke riktighet å konkludere med at de dansknorske statsborgerne ikke også beskrev hva de mente var overtro.

Flere ganger ble det tatt opp hendelser de dansknorske forfatterne både eksplisitt og implisitt omtalte som overtro, som da Diderich nevnte at det var nakne galne menn i gatene som ble behandlet som hellige.⁵⁴³ Det ble skrevet om ofring av husdyr, mens noen andre dyr ble ansett som hellige.⁵⁴⁴ Diderich hevdet for eksempel at keiserens hester ble regnet for hellige å være, og Harck forklarte at man i Constantine trodde at marabother etter sin død ble til et svinelignende og honningelskende dyr kalt «dyp».⁵⁴⁵ Det ble også nevnt at muslimene trodde at sine avdøde spiste og drakk etter døden, og noen trodde også at de døde ville få bruk for penger. Det ble derfor, ifølge Moss, ofte lagt mat, drikke, og penger ved de avdødes grav.⁵⁴⁶ Vi blir fortalt at man i Constantine trodde at de døde gikk igjen, og da spesielt i tilknytning til sine eiendeler; «Tyrkere ere i den overtro at [den dreptes] sjæl ligesom svæver eller vaager over [skatter]».⁵⁴⁷ Høst satt også av mye spalteplass til å gå igjennom det han mente var overtro innen religionen, men understreket at mye av det han omtalte bare ble trodd på blant deler av den muslimske befolkningen.⁵⁴⁸ En av de overnevnte overtroer han mente mange marokkanere hadde, var troen på at alle dyr og steiner en gang hadde vært mennesker.⁵⁴⁹

En annen finurlighet som ble nevnt av både Ravn og Diderich, var at muslimene - menn som kvinner - vasket kjønnsorganene sine før de skulle be; «(...) hver som vil bede, afdrager først sine Buxer, og med det koldestedeste Vand toer sin Bludsels Sted (...)».⁵⁵⁰ Dette skrev derimot

⁵⁴⁰ Vikør (2011) s. 17

⁵⁴¹ Harck (1747) s. 27-29, Moss (1773/1936) s. 54

⁵⁴² Harck (1747) s. 27-29

⁵⁴³ Diderich (1756) s. 94

⁵⁴⁴ Diderich (1756) s. 29, Eigelsson (1741) s. 24, Harck (1747) s. 29, Ravn (1754) s. 27

⁵⁴⁵ Diderich (1756) s. 29, Harck (1747) s. 29

⁵⁴⁶ Moss (1773/1936) s. 36

⁵⁴⁷ Harck (1747) s. 23

⁵⁴⁸ Høst (1779) s. 199-202

⁵⁴⁹ Høst (1779) s. 282

⁵⁵⁰ Diderich (1756) s. 96, Ravn (1754) s. 85

ingen av de syv andre forfatterne noe om, til tross for at også flere av disse omtalte muslimenes bønneritualer.

Statenes militære makt

Blant de tidligere slavene nevnes det overraskende lite om militærmakt og soldater. Moss skrev for eksempel at han ikke visste hvordan algerierne var i krig, bortsett fra at de var veldig redde for spanjolene, som hadde slått dem mange ganger.⁵⁵¹ Vi får likevel vite en del om deres kapasiteter da han beskrev slaget mellom Alger og Danmark-Norge, og nevnte en del om deres forsvarsstillinger og marine kapasiteter.⁵⁵² Harck fortalte også litt om Containernes militære styrke, og estimerte deres armé til å bestå av hele 40 000 mann.⁵⁵³

Høst skrev i motsetning til slavene en hel del om den marokkanske stats militærmakt, både i sitt verk om Sidi Mohammed og i sitt topografiske verk. Både marinen, kaperne, og de landbaserte styrkene ble behørig dekket. Han forklarte at keiseren hadde makt over kaperne, og han hevdet, i motsetning til moderne historikere som Leiner og Davis, at piratvirksomheten ikke hadde religiøse røtter.⁵⁵⁴ Keiserens makt over kaperne ble eksemplifisert ved at han kunne gi dem ordre om hvilke staters fartøyer de fikk lov å oppbringe, og at han gjorde krav på nesten hele utbyttet.⁵⁵⁵ Keiseren hadde også full kontroll over egen skipsfart, og bestemte ifølge Høst hvilke som skip skulle bygges eller ikke.⁵⁵⁶ Forfatteren mente at keiseren etter hvert skaffet seg så store mengder krigsmateriell, at det burde bekymret de europeiske statene mer enn det gjorde.⁵⁵⁷

Han mente samtidig at det ikke var de marokkanske kaperne man trengte å frykte, da de ifølge Høst var elendige sjømenn som ikke kunne verken kart eller kompass.⁵⁵⁸ Dette medførte at Sidi Mohammed etter hvert prøvde å opprette en mer profesjonell marine. Leseren fikk vite at disse marinesoldatene var så dårlig betalt, at flere av dem deserterte til Alger noe som medførte at Muhammed i praksis etablerte en marine av slaver, hvor han tvang sønner av rike personer til å bli matroser.⁵⁵⁹ Det ble også stadig nevnt hvor mange skip og kanoner keiseren

⁵⁵¹ Moss (1773/1936) s. 46

⁵⁵² Moss (1773/1936) s. 23-28

⁵⁵³ Harck (1747) s. 17

⁵⁵⁴ Høst (1779) s. 181, Leiner (2006), Davis (2003)

⁵⁵⁵ Høst (1779) s. 180, Høst (1791) s. 222

⁵⁵⁶ Høst (1779) s. 178

⁵⁵⁷ Høst (1791) s. 28

⁵⁵⁸ Høst (1779) s. 179

⁵⁵⁹ Høst (1779) s. 122, 288, Høst (1791) s. 104

hadde i til rådighet. Da Høst var i Marokko, hadde for eksempel keiseren kun ti kaperskip, mens i 1772 hadde visstnok antallet doblet seg.⁵⁶⁰

Marokkos svarte slavearmé fikk også noe oppmerksomhet. Den ble av Høst beskrevet som ganske stor og mektig, men svært illojal og ulydig.⁵⁶¹ Han fortalte at denne tidligere hadde vært på 50 000 mann, men at størrelsen på den hadde blitt betydelig redusert.⁵⁶² Da han var der, anslo han at keiseren i fredstider hadde en stående armé på omlag 6000 svarte og 6000 arabere.⁵⁶³ Den svarte arméen kom ikke spesielt godt overens med Sidi Mohammed, og utgjorde snarere en risikofaktor enn en maktbase for keiseren.⁵⁶⁴ Etter hvert erklærte visstnok keiseren de svarte soldatene for sine fiender, og behandler dem og deres familier svært hardt.⁵⁶⁵ Store deler av arméen endte derfor opp med å flykte til Alger, eller med å bli «strandrøvere».⁵⁶⁶

Til tross for til dels ustabilitet, får man gjennom tekstene et sterkt inntrykk av at statene hadde voldsmonopol. Herskerne samlet inn skatt, og det hierarkiske systemet synes å ha blitt fulgt, i hvert fall i områdene tilknyttet byene. Fra det marokkanske området skrev eksempelvis Ravn at prinsen tvang «Bierge-morene» (trolig berbere som holdt til i fjellene) til å betale skatt, men han hadde ikke fullstendig kontroll over områdene deres, og turte derfor ikke å dra inn i fjellene.⁵⁶⁷ Rettssystemet i statene later til å ha vært svært strengt, og hvilke straffer man ifølge forfatterne kunne få for å bryte lovene, vil oppgaven ta for seg i neste delkapittel.

Rettsvesen og justis

De fleste forfatterne nevnte lover og regler som gjaldt i området de var i, og Moss vurderte styresmaktene i Algers justis som «meget Stræng». Dette hevdet han gjaldt for samtlige folkegrupper i byen, men forklarte at loven likevel ble håndhevet forskjellig for hver av dem.⁵⁶⁸ Han hevdet at de som ble straffet hardest, og for de minste forseelsene var jødene og de kristne.⁵⁶⁹ Samtidig forklarte han at tyrkerne slapp billigst unna, og var de eneste som slapp

⁵⁶⁰ Høst (1779) s. 175, Høst (1791) s. 103

⁵⁶¹ Høst (1791) s. 195, 197

⁵⁶² Høst (1779) s. 172

⁵⁶³ Høst (1779) s. 173

⁵⁶⁴ Høst (1791) s. 195

⁵⁶⁵ Høst (1791) s. 223-224

⁵⁶⁶ Høst (1791) s. 240

⁵⁶⁷ Ravn (1754) s. 83

⁵⁶⁸ Moss (1773/1936) s. 38

⁵⁶⁹ Moss (1773/1936) s. 38

unna ydmykelsen av å bli hengende og dingle i mange dager etter en avrettelse.⁵⁷⁰ Diderich bygget opp under inntrykket av at jødene ble straffet oftere enn andre i Maghreb, og forklarte at de ofte ble uskyldig dømt.⁵⁷¹ Både Høst og Moss nevnte også at jødene hadde dårligere rettsvern enn andre grupper, noe som medførte at det ikke var like alvorlig å gjennomføre en kriminell handling mot en jøde som mot en hvilken som helst annen befolkningsgruppe.⁵⁷² Likevel fremstilte Høst de svarte slavenes rettsvern som det svakeste; «(...) Eieren kunde endog slaae saadan Neger ihjel uden Rettens Hielp eller Forfølgelse, naar han havde gyldig Aarsag dertil.»⁵⁷³

Det nevnes også i flere av tekstene lover som var spesielle for enkelte folkegrupper. For eksempel skrev flere om at det var ulovlig for ikke-muslimer å ha seg med muslimske damer.⁵⁷⁴ Diderich og Moss nevner begge at det venter en grusom død for både henne og den kristne dersom man blir tatt.⁵⁷⁵ Som nevnt i kapittel 5 var det for eksempel strenge straffer for muslimske kvinner å ha seg med ikke-muslimer.⁵⁷⁶ De spesielle lovene for enkeltgrupper, og forskjellsbehandlingen av befolkningsgruppene som blir beskrevet i tekstene, kan for en moderne leser gi inntrykk av en svært urettferdig juridisk praksis. Dette er derimot ikke noe som går igjen i hva forfatterne skrev. De gangene de nevnte forskjellsbehandlingen, moraliserte de ikke, og ga ikke inntrykk av at de var overrasket eller sjokkerte over at forskjellige grupper i samfunnet ble behandlet ulikt.

Man får i Moss tekst inntrykk av at er de vanligste formene for straff i Alger var stokkepryl, bøter, og dødsstraff.⁵⁷⁷ Ravn hevdet at noen av avstraffelsesmetodene fikk det til å «gyse» i ham, og nevnte kvinner som ble delvis spist av hunder, og overdreven pisking som noen av de grusomste.⁵⁷⁸ Sammenlignet med europeiske land, hadde de hardere straffer i Marokko forklarte han videre. En voldsom avstraffelsesmetode han beskrev, var når tre marokkanere ble fraskilt armene sine, fordi de ble dømt for et tyveri.⁵⁷⁹ Han nevnte også en torturmetode som visstnok var svært vanlig i landet. Den gikk ut på at man puttet en villkatt i buksa på den som skulle tortureres, og tok den ikke ut før den hadde gjort stor skade på alt innenfor

⁵⁷⁰ Moss (1773/1936) s. 38, de fire folkegruppene han deler byen opp i er tyrkere, mohrer, kristne og jøder.

⁵⁷¹ Diderich (1756) s. 34

⁵⁷² Høst (1779) s. 135-136, Høst (1791) s. 34, Moss (1773/1936) s. 57

⁵⁷³ Høst (1779) s. 134

⁵⁷⁴ Høst (1779) s. 115, 139

⁵⁷⁵ Diderich (1756) s. 131, Moss (1773/1936) s. 45

⁵⁷⁶ Moss (1773/1936) s. 46

⁵⁷⁷ Moss (1773/1936) s. 38

⁵⁷⁸ Ravn (1754) s. 32-33

⁵⁷⁹ Ravn (1754) s. 62

bukselinningen.⁵⁸⁰ Schram fortalte også at det var grusomt å se på en del av avstraffelsene i Tunis, som for eksempel kunne være langvarig og voldsom pisking.⁵⁸¹ Høst derimot, som også skrev en god del om svært groteske avstraffelsesmetoder, som avkutting av lemmer, tortur, og massedrap på hele familier, kom selv til den konklusjonen at metodene var svært effektive, og som oftest rettferdige.⁵⁸²

Schram skrev en del om straffene og lovgivningen i Tunis og skrøt av at «barbarene» ekspederte rettsgangen svært hurtig, og sjeldent delte ut fengselsstraffer.⁵⁸³ Ravn nevnte at de også i Marokko hadde et effektivt rettssystem, og syntes at det var på sin plass at de tok livet av drapsmenn.⁵⁸⁴ Vi får også gjennom Høst inntrykk av at det var mulig å kjøpe seg ut av en fengselsstraff dersom man hadde nok penger.⁵⁸⁵

Det er svært få tegn på at forfatterne hintet til en ikke-eksisterende rettsstat. I tekstene tyder det mer i retning av at lovene fulgtes *for* strengt. Det finnes likevel et unntak, som man kan lese i Diderichs tekst fra den marokkanske keiser Abdallahs hoff. Han skrev at det i Fes var keiseren som bestemte om du var skyldig eller ei, og at det ikke nyttet å motsi ham. Dersom keiseren påstod at du hadde gjennomført en kriminell handling, måtte du erklære deg skyldig om du ønsket å unngå dødsstraff.⁵⁸⁶ Vi får derimot ikke inntrykk av at denne selektive og vilkårlige rettspraksisen gjaldt for hans sønn. Den marokkanske keiseren Sidi Mohammed var ifølge Høst villig til å la førstegangsforbrytere gå, men var ikke like nådig om forbrytelsene gjentok seg.⁵⁸⁷

Høst viste til flere avstraffelsesmetoder i sitt topografiske verk, og beskrev blant annet personer som ble begravd levende. Han mente også at det marokkanske rettssystemet lente seg litt for mye på prinsippet “øye for øye, tann for tann”, noe han eksemplifiserte ved å fortelle om en henrettelse som gikk galt: en person som hadde blitt dømt for å ha drept en annen med kniv, ble selv dømt til å bli drept med tre knivstikk av den dreptes slekt. Slektingene knivstakk den dømte tre ganger, men han døde ikke, og retten bestemte at den straffedømte fikk lov å knivstikke dem tilbake.⁵⁸⁸ Det later heller ikke til at alle lovene ble fulgt like strengt,

⁵⁸⁰ Ravn (1754) s. 87

⁵⁸¹ Schram (1791) s. 99-103

⁵⁸² Høst (1779) s. 61-62, Høst (1791) s. 24-25, 31 35, 44, 102

⁵⁸³ Schram (1791) s. 99-103

⁵⁸⁴ Ravn (1754) s. 31

⁵⁸⁵ Høst (1791) s. 211

⁵⁸⁶ Diderich (1756) s. 109, 123

⁵⁸⁷ Høst (1791) s. 84

⁵⁸⁸ Høst (1779) s. 225-229

og produsering, salg, og drikking av alkoholholdige drikkevarer later til å ha florert tross et strengt lovverk mot virksomheten.⁵⁸⁹

Diskusjon – et ustabilt, men fungerende styresett

Vi får gjennom tekstene vite om et samfunn med mange lag, hvor makten lå hos noen svært få på topp. Det ble skrevet om strenge straffer, om områdets religion, lovverk, og skattesystem. Herskerklassene ble beskrevet, og deres egenskaper vurdert. Det er interessant å undersøke hva forfatterne fant interessant med andre samfunn, deres stater, styresett og rettsvesen, ikke bare fordi dette er interessant beskrivende informasjon i seg selv, men også fordi man kan lære noe om samfunnet forfatterne selv kom fra. Hva de fremstilte som fungerende/ikke-fungerende eller godt/dårlig styresett må ses i lys av hva de selv hadde erfaringer med. Det at Schram, Høst, og Ravn la vekt på Maghrebs effektive rettssystem, kan få oss til å tenke at de ikke tolket det danske som nettopp dette. Interessant her er også at ingen later til å ha blitt spesielt overrasket over forskjellsbehandlingen mellom ulike samfunnsgrupper, noe som kan tyde på at dette også kan ha forekommet i danskekongens rike.

Tekstene skisserte generelt sett et bilde av en svært religiøs befolkning, som var tro mot islam og de tilhørende ritualer. Tross en (for det meste) objektiv fremstilling av religiøse ritualer, ble selve religionen og dens lærde skissert særdeles negativt, hvor benevnelsene «falsk» og «bedragerisk» var gjennomgående. Unntaket var her Høst, men han forklarte derimot at man måtte være svært godtroende og lite kritisk for å være muslim. Vi finner også få eksempler på at islam ble brukt som middel for å kritisere kristendommen, som Östlund og Thomson mente var vanlig for opplysningstidsmennesker.⁵⁹⁰ Det kan være flere grunner til dette, men den mest innlysende er at få av forfatterne var det som kunne beskrives som opplysningstidstenkere. Høst, Rasmussen og Meyer er derimot unntak, og passer inn i denne kategorien. Høst, som skrev mest om religionen, var selv utdannet prest, og var derfor mindre troende til å kritisere kristendommen. Samtidig nevnte verken borgermester Meyer, eller den med mest intellektuell tilhørighet, Rasmussen, noe særlig om religion i sine verk.⁵⁹¹

Høst innledet hele sitt verk om Sidi Mohammed med å kritisere tyranniet som hadde rådet i det marokkanske området gjennom hundrevis av år. Herskernes tenkemåte ble beskrevet som

⁵⁸⁹ Diderich (1756) s. 134, Eigelsson (1741) s. 22, Høst (1779) s. 103, Ravn (1754) s. 52, 87-88, Schram (1791) s. 27-28, 136, 138-142, 144

⁵⁹⁰ Thomson (1987) s. 24-28, Östlund (2018) s. 319

⁵⁹¹ Rasmussen (1818) s. 21, Rasmussen nevnte såvidt at det fantes en del "sekte" i landet.

«(...) han har, som sine Formænd, troet, at hans Undersaatter med alt hvad de ejede vare allene skabte for hans Skyld, og ikke han for deres (...)». ⁵⁹² Han spekulerer i grunnene til hvorfor befolkningen hadde latt seg styre, og kom med forskjellige konklusjoner, som stort sett baserte seg på kritikk av folket som helhet. ⁵⁹³ Det forekom ingen sammenligninger med hjemlige trakter i denne innledningen, men “forerindringene”, som Høst kalte det, kan minne om opplysningstidens tendens til generell kritikk av makt. Kritikken er rettet mot uopplyste enevelder, og kan tolkes som en implisitt oppfordring til folket om å gjøre opprør mot tyranni. Det at teksten stammer fra samme periode som den franske revolusjon (ca. 1789-1799), og at Georg Høst var en opplyst person som må ha fått med seg store internasjonale nyheter, underbygger dette. At Høst i slutten av forerindringene skrev at denne kritikken ikke gjaldt for Mohammed, setter keiseren foran de fleste herskere - også flere av sine samtidige europeiske. Det interessante i denne delen av hans tekst, er at man kan finne både orientalistiske trekk - tidligere styresett har vært forferdelige, derfor er det best at europeere intervensjoner - og ikke-orientalistiske trekk - nåværende keiser er en god og opplyst hersker. At keiserens ønske om å fremme handelen også stadig ble trukket frem, er enda et trekk som samsvarer med opplysningstidens ånd. Det Said derimot helt sikkert ville kalt orientalistisk, var Høsts beskrivelse av marokkanerne som svake, kuede, fundamentalistiske, og uopplyste.

Keiser Abdallah beskrives - i motsetning til Mohammed - som arketyperen av en despotisk orientalsk tyrann. Gjennom Høst, Ravn, Rasmussen, og spesielt Diderich sitter man igjen med en totalt udugelig og gjennomført grusom hersker. Hadde det ikke vært for at hans makt var svært begrenset for perioden de dansk-norske forfatterne oppholdt seg i området, kan det godt hende de hadde gitt leserne et sterkere inntrykk av at området hadde et «siviliseringsbehov». Abdallah er likevel unntaket heller enn regelen i kildene, da svært få herskere ble portrettert særlig negativt i den danske 1700-tallslitteraturen.

Områdets fordums storhet nevnes også i informasjonen om samfunnet, og Høst diskuterte stagnasjonen til marokkanerne og samfunnet i en lang sekvens i sitt topografiske verk. Her konkluderte han med at det var de despotiske kongene som var hovedproblemet, selv om han heller ikke var fremmed for ideen om at det kan ha vært at religionen spilte en rolle. ⁵⁹⁴ Et annet tegn på stagnasjon var militærmakten. Dette kan igjen best eksemplifiseres gjennom Høst, som nevnte folkets ry under romertiden som formidable ryttersoldater, men at de bare

⁵⁹² Høst (1791) s. a5

⁵⁹³ Høst (1791) Forerindring

⁵⁹⁴ Høst (1779) s. 142-147

var endt opp med å bli heller dårlige skyttere. I samme sekvens dro han frem deres tidligere store militære styrke, men at de bare hadde en brøkdel igjen av antallet soldater i deres armé.⁵⁹⁵ Deres flåtestyrke, som tidligere var beryktet, ble også snakket ned av områdespesialisten. Samtlige av marokkanernes militære kapasiteter og størrelse ble behørig beskrevet av Høst. Det kan late til at hans detaljerte beskrivelser var av interesse for det dansk-norske militærvesen, da flere kommandører og admiraler stod på listen over mottakere av Høsts topografiske verk.⁵⁹⁶

En av kjennetegnene til orientalistiske tekster er at de fremhevet et svakt, ustabil, og dårlig styresett, som understreket behovet for europeisk kolonisering av området. Dette trekket er vanskelig å finne igjen i de dansknorske tekstene. Om man leter kan man likevel finne noen enkeltteksempler på ustabilitet, først og fremst gjennom Moss, Høst, og Rasmussen. I Moss tekst ble det fortalt om en maktarv som gikk gjennom herskerdrap, mens Rasmussen og Høst skrev om opprør og fluktuerende kontroll over enkelte byer og landområder. En rettsstat får man gjennom tekstene inntrykk av at fantes, tross en utbredt forskjellsbehandling av folkegrupper. Unntaket finner man i Diderichs tekst, hvor man blir forklart at den marokkanske keiseren Abdallah bestemte seg for hvem som var skyldige og uskyldige helt vilkårlig, og at straffene varierte fra dag til dag.

Inntrykket man samlet får av samfunnet gjennom de dansknorske tekstene kan godt oppsummeres med Diderichs ord: «Jeg gledes meget ved, at disse arme dyrekiøbte Barbarer holdes under en Slags Opsigt og Justice, og desuden lever i nogen Orden formedelst Handelen, og arbejder saa, at hver som vil, kand dog ærlig arbejde for Livets Opholds-Midler.»⁵⁹⁷ Denne dømmende «ovenfra-og-ned»-holdningen er gjennomgående for tekstene, men like viktig er deres anerkjennelse av et fungerende samfunn. Selv om innbyggerne og området ble beskrevet som barbarisk, virker ikke dette til å gjelde for samfunnsstrukturen. For på det politiske plan, får man gjennom tekstene stort sett et inntrykk av fungerende samfunn, tross Høsts forsøk på å skissere det som et unntak fra regelen.

⁵⁹⁵ Høst (1779) s. 172-173

⁵⁹⁶ Høst (1779)

⁵⁹⁷ Diderich (1756) s. 136-137

Kapittel 7: Det samlede bildet av en region

De danske tekstene omhandlende maghrebområdet i perioden 1740-1820 tok samlet for seg et bredt spekter av tema. Hva forfatterne viet mest oppmerksomhet varierte, men som oppgaven har vist, var de innom svært mange aspekter ved både slaveriet, befolkningen, samfunnet, og området. Det har vært interessant å undersøke hva forfatterne fant relevant å formidle fra et område som tydelig har blitt opplevd som svært fremmed og annerledes. Kildene formidlet slavetilværelser som for noen var relativt mildt mot kropp og sjel, mens det for andre ble opplevd som et grusomt fangenskap. Vi blir fortalt om et annerledes folk, beskrevet i både positive og negative ordelag, som bodde på et varmt og fremmed sted. Disse hadde en religion som hadde mange likhetstrekk med kristendommen, men som likevel var «falsk». I Nord-Afrika fikk vi vite at det ikke var lov å drikke vin, men at dette var en regel muslimene holdt like lite hellig som ekteskapspakten. Det var et fruktbart område, hvor det grodde en mengde merkelige vekster, og det oppholdt seg rare dyr med pukler og heslige snuter der. Dette, og en mengde mer eller mindre samsvarende informasjon kan man lese om i de ti kildene.

Vel så interessant er det som på de hundrevis av sidene kildene utgjør, *ikke* ble skrevet om. Spesielt er det mangelen på sammenligninger med hjemlandet eller refleksjoner rundt slavehandelen som går igjen i tekstene. Dette er tema som man gjerne ville funnet naturlig at fant sted i tekster som formidlet informasjon om både slaveri og områdets topografi. Svarte slaver og det danske engasjementet i den atlantiske slavehandelen blir ganske enkelt ignorert. Det samme kan sies om kvinnene, som nesten ble totalt utelatt fra tekstene, som alle ti er forfattet av menn. Forfattere som Høst og Diderich brukte mye plass på å kritisere kongemakten i Marokko, men da det var snakk om deres egen eneveldige regent, var det utelukkende skryt som fant veien til trykken.⁵⁹⁸ Dette til tross for at rikets daværende eneveldige konge, Christian VII, er bedre kjent for sine psykiske lidelser og mentale svakheter, enn for sine lederegenskaper. Det at forfatterne utelukkende finner plass til skryt og ros av kongemakten, samt hans utsendinger og embetsmenn, kan tenkes å ha med sensuren som rådet i eneveldets tid å gjøre. Trykkefrihet var ikke-eksisterende, og staten drev forhåndssensur av alle utgitte bøker. Den danske arveprins Frederik skal på 1790-tallet ha kalt begrepet skrivefrihet for «skrivefrækkhed», som virker betegnende for den danske kongemaktens minimale begeistring for allmennhetens kritiske meningsytringer.⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Høst (1779), Høst (1791), Schram (1791)

⁵⁹⁹ Krefting, Nøding, Ringvej (2014) s. 255

Jeg har i oppgaven funnet mye som samsvarer med tidligere forskning, men også noe som skiller seg fra den. Thomsons påstand om at Marokko var innadvendt stemmer for eksempel ikke overens med mine funn.⁶⁰⁰ Under Sidi Mohammeds regjeringstid (1757-1790) var marokkanske styresmakter åpne i utenrikspolitikken og fremmet handel med europeiske makter. Dette inntrykket samsvarer med Phillip Naylor (2009), som finner at det samme også gjaldt for flere av de foregående marokkanske regentene.⁶⁰¹ Romantiseringen, og tendensen til å overdrive egne lidelser er heller ikke noe oppgaven klarer å finne en gjennomgående tendens til i den analyserte slavelitteraturen.⁶⁰² Når det kom til religion, virker det heller ikke som at kildene brukte beskrivelsene av islam som et verktøy for å kritisere kristendommen eller katolisismen, men dette kan muligens forklares med opplysningsforfatternes bakgrunn og/eller vinkling av tekstene.⁶⁰³ Tekstene er likevel langt ifra fri for kritikk av katolisismen og katolikker generelt.

Tekstenes utvikling over tid

Oppgaven har undersøkt om man kan peke på en utvikling i hvordan Maghreb ble fremstilt gjennom tiden. Man gikk over fra å ha informasjon som nesten utelukkende kom fra sjømenn med bakgrunn som slaver, til å også kunne lese om emnet fra et handels- og akademisk synspunkt. Her er det viktig å understreke at denne oppgaven har et kildeutvalg av en karakter som gjør at det vanskelig kan fatte en ufravikelig konklusjon omhandlende tekstenes utvikling. Dersom man likevel forsøker å peke seg ut noen tendenser, kan man finne enkelte som utpeker seg i de kildene som er gjennomgått.

Et sentralt utviklingstrekk er endringer i sjanger og utforming. De eldste tekstene, som her omfatter slavelitteraturen, hadde ofte en rotete struktur, og varierende sjangertrekk. De viste heller aldri til andre verker eller arkivkilder om emnet de omhandlet. De nyeste, akademiske tekstene, representert av Høst og Rasmussen, hadde en definert struktur, og forsøkte å fremstå objektivt, snarere enn fortellende. De henviste ofte til kilder, og Rasmussen skiller seg ut ved at han var den eneste som forfattet en tekst om området, utelukkende basert på tidligere verker. Av tekstene, fremstår Meyers tekst fra 1784 som en slags mellomting strukturerings- og sjangermessig, da den første delen fremstår som en slags «røverhistorie» om hva en Bergensk

⁶⁰⁰ Påstanden kan derimot stemme bedre for Mawlay Sulaymans regjeringstid (1792-1822), men Thomson generaliserte.

⁶⁰¹ Naylor (2009) s. 131

⁶⁰² Thomson (1987) s. 6, Östlund (2018) s. 319

⁶⁰³ Thomson (1987) s. 24-28

handelsreisende opplevde, før den siste delen baserte seg på arkivmateriale og prøvde seg - forsøksvis- på en objektiv fremstilling av forhandlingene med Marokko. Handelslitteraturen kan med det tolkes som en slags overganglitteratur, hvor både det eventyrlige og det mer akademiske fikk plass.

Den danske historikeren, som ikke hadde noen førstehåndserfaringer med Marokko, ser ut til å ha plukket ut de setningene fra arkivene som passet hans forestillinger best. Til tross for at Rasmussen hadde et tilgjengelig kildeutvalg som viste nyanser av personer og samfunnsgrupper, inkluderte han nesten bestandig bare de mest nedsettende og lite fordelaktige beskrivelsene i sin egen tekst. Nyansene ble gjennom generaliseringene han utførte visket helt bort, noe som medførte at trekkene ved marokkanerne som var mest annerledes fikk stå relativt alene i teksten. Denne annerledesheten var sjeldent av den positive arten, noe som medfører at man som leser sitter igjen med et negativt inntrykk av den generelle befolkningen han beskrev.

Et annet aspekt, som også virker gjennomgående i de yngre, mer akademiske kildene (Rasmussen, Høst, Meyer), er tendensen de hadde til å dysse ned de negative sidene ved slaveriet, og de strabasene dansk-norske fanger må ha opplevd.⁶⁰⁴ Det kan tenkes at grunnen til at Rasmussen, Meyer, og Høst dysset ned de negative sidene ved handelen i middelhavsområdet, kan ha med deres egeninteresser i handelsvirksomheten å gjøre. Rasmussen hadde et uttalt ønske om å fremme handelshistorien, Høst arbeidet med handel, og Meyer var borgermester av handelsstedet Bergen. En annen tenkt grunn kan være ønsket om ikke å fremstille de danske subjektene underlegne deres nordafrikanske motstykker, som det gjerne kan fremstå som, dersom man ender i den andres fangenskap. Man må heller ikke ignorere de historiske geopolitiske linjene, som det at slavene Eigilsson, Harck, Ravn, og Schram alle beskrev området fra en tid danskekongen ikke hadde sluttet fred eller en handelsavtale med staten de formidlet om.⁶⁰⁵ Utover på 1700-tallet ble forholdene mindre konfliktfylte, og med et minkende antall europeiske slavetatte medførte naturlig nok at slaveriet fikk mindre oppmerksomhet.

Handelsinteressene gjorde at informasjonsstrømmene om området endret utgangspunkt fra slavene til de handelsreisende, og etterhvert til det akademiske feltet.⁶⁰⁶ Dette er et svært

⁶⁰⁴ Høst (1779), Høst (1791), Meyer (1784), Rasmussen (1818)

⁶⁰⁵ Eigilsson (1741), Harck (1747), Ravn (1752), Schram (1791)

⁶⁰⁶ Overgangsfasen med «handelstekster» later til å ha vært relativt kort i Danmark-Norge, og jeg har ikke klart å finne en eneste «ren» handelskilde som også ble trykket.

sentralt utviklingstrekk, og viser at tidsaspektet ikke alene kan forklare forandringen som skjedde. Hvem som forfattet teksten, og hvilket perspektiv forfatterne tok utgangspunkt i står mer sentralt enn årstallet den ble skrevet. Forskjellene er for eksempel større mellom slaven Schram (1791) og handelsmannen/akademikeren Høst (1791), enn mellom akademikene Høst (1779) og Rasmussen (1818). Forfatterens differensierende bakgrunner (slave, handel, eller akademisk), de forskjellige områdene tekstene omhandlet, og tekstenes sjanger, har mye å si for hva tekstene viet mest oppmerksomhet. Dette kan også eksemplifiseres ved at Eigilsson og Schrams verker, forfattet hhv. 1628 og 1791, har langt flere likheter i oppbygning, utforming, fremstillinger, sjanger, og oppmerksomhetsområde enn hva Schram og Høsts tekster har. Dersom tidsaspektet var det viktigste, skulle man antatt at et tidsspenn på 163 år ville ført til flere forskjeller enn tekster trykket samme år. Det er forskjell på tekstene også i deres tiltenkte bruk -og publikum. Hvor slavelitteraturen for det meste ble forfattet med underholdningsverdien som motivator, forfattet Høst tekster som skulle spre kunnskap og ha nytteverdi i informasjonen den formidlet. Rasmussens mål lignet på det av Høst, men hans publikum og sjangertrekk var langt mer akademisk rettet. Her er det naturlig å nevne fremveksten -og vitenskapeliggjøringen av historie som disiplin, som for alvor begynte å ta form i den samme tidsperioden.⁶⁰⁷ Det er naturlig å tenke at dette kan ha hatt en innvirkning på de mer intellektuelt tilhørende forfatteres formidling og tekstutforming.

Hva var orientalistisk?

Teksten har gjennom de tre kapitlene som beskrev en topografisk litteratur tatt for seg en del aspekter ved tekstene som kan – og ikke kan - tolkes som orientalistisk. Ligner kildene mest på Ann Thomsons fremstillinger av den europeiske litteraturen som preget av orientalistiske fremstillinger, eller stemmer de bedre overens med Joachim Östlunds funn i svensk litteratur, som ikke fant disse trekkene i særlig stor grad? Dette vil besvares avslutningsvis i delkapittelet, men først vil jeg vende tilbake til Sids tre hovedkategorier av fellestrekk for orientalistiske tekster, og undersøke hvordan kildene står sett i lys av dem. De tre hovedkategoriene omhandlet overdrivelse av forskjeller, antagelse av vestlig overlegenhet, samt bruk av klisjefylte analytiske modeller.

Når det kommer til overdrivelsen av forskjeller, er det ikke vanskelig å finne eksempler. Til tross for at forfatterne sjeldent gjorde sammenligninger med hjemlige trakter, får man gjennom kildene et sterkt inntrykk av at verkene først og fremst var opptatt av å formidle nettopp hva

⁶⁰⁷ Melve (2010)

som var annerledes. I de fleste tekstene som stammet fra slaveriet får man sjeldent lese om noe annet enn det som var annerledes. Dette var selvsagt også naturlig, da verkene er langt kortere enn de tilsvarende tekstene skrevet av Høst og Rasmussen. I de relativt kortfattede topografiske delene av slavelitteraturen, presenteres leseren for det forfatterne antok de ville høre om; det merkverdige og ukjente. Maghreb og innbyggerne ble med det alt det europeerne *ikke* var. Dette gjaldt ikke i like stor grad for Høst, som i løpet av den 300 sider lange topografiske teksten, også tok seg tid til å sammenligne enkelte observasjoner med hva han regnet med 1700-tallets nord-europeere kunne relatere til. Høst brukte ofte bibelske referanser, eksempelvis da han skrev om bordskikk, og sammenlignet befolkningens skikker med Jesus sine. Likevel var det Høst som kom med de mest omfattende beskrivelsene av hva «maurenes» fellestrekk var, og i det han gav dem egenskaper, la også han vekt på hva som *ikke* lignet på «oss». De ble blant annet beskrevet som late, griske, og utro. Denne typen stigmatisering fikk dominere litteraturen, og gjør at man som leser sitter igjen med et lite fordelaktig inntrykk av Maghrebs innbyggere.

Det kan være smått urettferdig å tillegge forfatterne en intensjon om å gjøre det fremmede mer fremmed og annerledes enn det allerede var i andres bevissthet. Også for et menneske fra dagens samfunn ville det vært mest naturlig å rette oppmerksomheten mot hva som var spesielt eller annerledes i en hvilken som helst reiseskildring. Dersom noen ble spurt om å skrive om sitt studieopphold i Japan, ville det overrasket de fleste dersom alt som stod nedfelt var «det var helt likt som i Norge». Likevel kan overvekten av negative og seksualiserende bemerkninger vanskelig neglisjeres. Saida eksempler på en seksualisert orient, finner man også igjen i den danske 1700tallslitteraturen om Maghreb. Forfatterne inkluderte ikke bare utroskap, kjønnssykdommer, og seksuelt samkvem mellom to av samme kjønn, men Moss hintet også til hva han betegnet som «bestialske handlinger». ⁶⁰⁸ Negativt ladde egenskaper som dovne, bedrageriske, og voldelige var ifølge Said typiske anhang orientalske skribenter tilskrev orientalerne, og er noe man også kan lese om i flere av kildene, men da spesielt i Høst (1779).

Antagelsen av vestlig overlegenhet kan man finne igjen i de fleste tekstene. Det som var annerledes, ble gjennomgående sett på som dårligere enn det man var vant med i hjemlandet. Steder uten europeisk tilstedeværelse var mindre siviliserte enn andre, de fremmede spiste på feil måte, tilba falske profeter, og var for det meste overtroiske.

⁶⁰⁸ Moss (1773/1936) s. 46

I Høsts tekst var det spesielt lett å få inntrykk av hvor mye bedre han syntes europeere var til alle ting. Dette understreket han ikke minst ved å nevne at dette var en holdning også keiseren av Marokko selv hadde. Eksemplifisert gjennom at keiseren stolte mer på europeere, hadde en europeisk lege, og anskaffet seg europeiske mestre, blir leseren presentert for «bevis» etter «bevis» på hvor mye bedre europeerne var enn marokkanerne. Statene ble ofte fremstilt som svake militært, og det ble fortalt at de var redde for europeiske makters styrke. Det politiske systemet var tarvelig, og man kan hos Moss og Høst lese om hvor simple maktstrukturene i statene Alger og Marokko var. I slavelitteraturen finner man derimot ikke alltid at nordafrikanerne ble mindre fordelaktig fremstilt enn katolske europeere, noe som gjør at de vanskeligere kan anklages for å ha skapt en «negativ orient», stilt i kontrast til resten av den vestlige verden.

Områdebetegnelsen «den barbariske kyst» sier sitt om hvordan Nord-Afrika var innprentet i skandinavisk bevissthet. Benevnelsen, som originalt er utledet fra det franske ordet for «berber», ble sammenblandet med ordet «barbar», blant annet vist gjennom Høst.⁶⁰⁹ Den tilbakevendende bruken av ordet «barbar» som betegnelse på befolkningen gikk spesielt igjen i slavelitteraturen. Det ligger mye mening ved inn i dette ordet. En barbar var en som levde på utsiden av det siviliserte samfunnet. Han var aldri en del av «oss», og kunne heller ikke bli det. Det fantes snille barbarer, og smarte barbarer, men det er ikke til å komme utenom at han først og fremst var en barbar. Ordet «tyrker», som også går igjen i enkelte av fremstillingene var heller ikke spesielt positivt ladd på 1700-tallet. I følge Östlund var betegnelsen brukt både som et nedsettende, men og som et svært fiendtliggjørende ord, da «frykten for tyrkerne» var rådende i europeeres bevissthet.⁶¹⁰ Likevel bør man ikke klandre forfatterne for bruken av disse betegnelse, da det de gjorde bare var å ta i bruk den vanligste måten å betegne området og folket på.

Said påstod at den vestlige litteraturen lette etter argumenter som skulle underbygge nødvendigheten av europeisk intervensjon og kolonialisering. Dette finner vi igjen i Høst og Rasmussen da de fortalte leserne at marokkanerne ikke utnyttet naturressursene sine, og lot mineralene sine ligge i fjellene. Sammen med deres hang til å la seg styre av udugelige despoter, dannet det argumenter man kunne plukke ut for å begrunne en eventuell intervensjon. Fortellingene om deres fordums storhet, men nåværende forfall kan også bygge opp om troen på at nordafrikanerne trengte vestlig hjelp for å finne tilbake til «sivilisasjonen».

⁶⁰⁹ Høst (1779) s. 125

⁶¹⁰ Östlund (2010) s. 154, Östlund (2018) s. 312

Det blir derimot ikke formidlet at statene var ikke-fungerende, snarere tvert imot. Samfunnene blir fremstilt som fungerende (om enn tidvis ustabile), med et etablert voldsmonopol, og et strengt lovverk.

Bruk av klisjefylte analytiske modeller krever at forfatterne tok i bruk analytiske redskaper i sine tekster. Hadde dette vært grunnlag for vår kategorisering, vil det være nærliggende å konkludere med at ingen av slavetekstene passer inn i dette hovedtrekket. Slavelitteraturen var for det meste svært deskriptiv, bygget sjeldent på tidligere informasjon, og brukte bare unntaksvis sammenligninger som forklarende virkemiddel. Likevel bygget også slavenes litteratur på forventninger og subjektive holdninger skapt i et annet samfunn. De hadde et bilde av hva som var *riktig* og hva som var *feil*, i alt fra religion til skikk og bruk. Det at noe ble gjort annerledes, kunne lett føre til negative bemerkninger, og tanker om et «usivilisert» folk. Det tekstene med sikkerhet muliggjorde, var at andre kunne bruke informasjonen man fant i dem til videre skrifter om området, slik Rasmussen gjorde.

Rasmussen brukte utelukkende arkivmateriale i sin tekst om det afrikanske handelskompaniet. Tekstene han bygget sine beskrivelser av området på, var nesten uten unntak forfattet av danske subjekter. Dette skaper i seg selv et svært ubalansert maktforhold, hvor det som beskrives står uten mulighet for å representere seg selv, men det stanset ikke her. For Rasmussen, som i stor grad baserte sine konklusjoner på Høst, trakk ut de eksemplene som passet sitt bilde best, og ignorerte nyansene Høst – i hvert fall til en viss grad – forsøkte å skape. Til tross for at også Høst svært ofte tydde til generaliseringer, og tydelig favoriserte europeere, gjorde han også enkelte forsøk på å vise at bildet ikke var svart-hvitt. I det Rasmussen hoppet bukk over dette, forsvant nyansene, og en stereotyperingsprosess oppstod. Dette er et svært godt eksempel på hva Said mente var en orientalisering av orienten; generaliseringene ble mer og mer dominerende, ettersom det var disse vitenskapsfolk var ute etter. Said mente at orientalistene skapte en orient, snarere enn å avdekke den, noe man uten store problemer også kan beskyldte Rasmussen for å gjøre.

Den danske språkeksperten kunne lese arabisk, og det kan tenkes at det derfor hadde vært naturlig om han oppsøkte arabiskspråklige kilder for å lære om området. Dette gjorde Rasmussen i liten grad, og arabiskkunnskapene ble nesten utelukkende brukt for å oversette brev som stort sett allerede også fantes i franske varianter. Det at Rasmussen tydeligvis syntes det var tilstrekkelig å nesten kun bruke Høst for å avdekke sannheten om Marokko, viste noe om hvor sterk autoritet Høsts topografi hadde i samtidens Danmark. Høsts tekster var med på

å skape en kunnskapstradisjon, hvor definisjonsmakten over andre områder fikk ligge i Europa, og ikke i de omtalte områdene. Europeere hadde definisjonsmakt over orienten, uten at det virker som om de nødvendigvis var helt klar over dette selv. Orienten ble definert av noen få europeere, som praktisk talt fikk bestemme hva området var, uten at de som ble omtalt hadde medbestemmelsesrett. Rasmussens møte med orienten skjedde først og fremst gjennom Høst, og det ser ikke ut til at han synes det var nødvendig å reflektere noe særlig over at det nesten utelukkende er Høst som la føringer for hva Marokko var for ham. For Rasmussen var Høst en ekspert på *hele* Marokko. Mens det i Danmark fantes historikere, økonomer, geografer, og naturvitere, trengte man ikke denne spesialkunnskapen på enkeltfelt når det var snakk om fremmede land.

De nedlatende bemerkningene av Maghrebs innbyggere gjorde det lettere for orientalistene å finne eksempler på hvorfor *vi* var bedre enn *de andre*. Dette kan man se av Rasmussen, som nesten utelukkende la vekt på de mest negative beskrivelsene av befolkningen, og ignorerte nyansene. Men dette gjelder ikke bare for datidens forfattere, da man kan finne eksempler i nyere populærvitenskapelige verker. Her er Vetle Lid Larssens *1001 Natt* et godt eksempel på en bok med svak og ukritisk kildebruk. Forfatteren tar i bruk de mest fargerike og spekulative kildene fra 1700-tallet for å male et friskere bilde av datidens Alger i verket han selv kalte en *dokumentarroman*. Blant annet valgte han å bruke sitatet «Tyrkerne hadde nylig blitt knust i et overraskende motangrep, hvor de senere hadde blitt partert, kokt, blandet i couscousen og spist [av berberne]». ⁶¹¹ Om man går så langt som å fremstille en hel folkegruppe som kannibaler, regner man med at det finnes gode kilder på dette, og Larssen oppgir også en kilde; et rykte som ble videreformidlet i en svensk konsuls dagbok. Dette er Norges mest solgte bok med temaet «norske slaver i Nord-Afrika», og viser hvordan kilder som i oppgaven har blitt omtalt fremdeles har en påvirkningsmakt i dag.

Det er ikke vanskelig å finne orientalske trekk i kildene som er analysert, men det finnes også en god del eksempler som taler imot hva Said påstod var så typisk for orientalismen. Det viktigste her er kanskje påstanden om at europeiske forfattere hadde en tendens til å omtale orienten som én geografisk enhet. Dette finner man ikke igjen i noen av tekstene som danner grunnlaget for oppgaven, snarere tvert om. Til tross for at flere tekster bruker Den barbariske kyst som benevnelse for området de oppholdt seg i, er de stort sett alltid svært spesifikke og detaljerte rundt stedets nøyaktige posisjon. De fleste formidlet også hvordan det skilte seg ut

⁶¹¹ Larssen (2013) s. 82

fra andre fjern- og nærliggende steder. Dette gjaldt spesielt for områdespesialisten Høst, som ikke bare definerte Maghreb som et eget sted, skilt fra andre arabisktalende områder, men skilte de ulike byene og statene grundig fra hverandre, og forklarte leseren at det fantes mange folkegrupper innenfor også disse grensene. Disse funnene minner om hva Östlund fant i de svenske kildene om samme emnet, da heller ikke han fant tegn til at området ble gruppert som den rake motsetning til det rasjonelle vesten.⁶¹² Ann Thomsons påstand om at Maghrebs innbyggere verken var afrikanere, europeere, eller arabere passer bare gradvis inn i inntrykket som skaptes i de danske kildene. For innbyggerne ble i kildene omtalt både som arabere, tyrkere, og maurere, men ettersom tekstene sjeldent er konsekvente bør man være forsiktige med å komme med for bestemte konklusjoner her.

Ingen av tekstene forfattet før 1800 brukte heller ordet *orient* i sammenheng med området, eller *orientalere* for befolkningen. Høst, som i verket om Sidi Mohammed, i innledningen refererte til «de orientalske Geographier» brukte ikke ordet videre i teksten. Heller ikke Rasmussen, som i forordet både selv ble kalt orientalist og refererte til en annen orientalist, brukte ordet eksplisitt i resten av sitt verk. Saids påstand om at europeere skapte en «feminisert orient» er det også få eksempler på i kildene.⁶¹³ Maghreb ble snarere fremstilt som et svært maskulint og patriarkalt samfunn. Til og med når det skrives om religionen, som ofte ble trukket frem som en viktig forskjell, er det ikke ensrettet negativ oppmerksomhet. Flere av forfatterne trakk frem, og var opptatt av, likhetene mellom islam og kristendommen. Høst brukte heller aldri ordet *falsk* om deres religion, og var nøye med å formidle at ikke alle annerledeshetene nødvendigvis var negative.

Saids kjennetegn på orientalisme er svært omfattende, og som Varisco viste, er de ofte så vidtfnende at de også omfatter rake motsetninger til hva Said selv kritiserte. Det er lett å avsløre at nesten alle tekster virket orientalistiske for Said, og det blir derfor ikke særlig vanskelig å finne orientalistiske trekk – om man bare ser etter dem. Man må også være klar over hvor lett det er å falle inn i de tre hovedkjennetegnene på orientalisme. Dersom man leter etter hva som er *typisk* for noen andre, vil man instinktivt lete etter det som skiller seg fra *oss*. Det samme instinktet gjelder for de fleste når man ser etter hva *andre* gjør, for måten *jeg* gjør det på føles selvsagt mer riktig enn andre måter. I videreformidlingen av tidligere informasjon,

⁶¹² Östlund (2014) s. 306

⁶¹³ Med få unntak; da Høst påstod at menn mistet sin maskulinitet av å ha for mange koner, og da han mente menn ofte gjennomførte «kvinnearbeid», da det var mannen som handlet inn varer på torget.

er det også lett å falle for fristelsen til å stort sett bruke de mest spennende, interessante, og fargerike sitatene, skrevet på et lett tilgjengelig språk.

Når det er sagt, vil jeg likevel konkludere med at man kan se en begynnende orientaliseringstendens som minner mest om Thomsons fremstillinger. Til tross for noen tegn til en genuin interesse og forståelse for islamsk kultur, slik Östlund fant i svensk litteratur, later dette til å ha vært unntaket i dansk. Spesielt er dette gjeldende for de akademiske tekstene til Høst og Rasmussen, som også er typene som samsvarer mest med både Said og Thomsons undersøkelser, men flere tegn er også til stede i slave- og handelstekstene.

Avsluttende bemerkninger

Det er viktig å huske på at oppgaven kun har vist til noen få eksempler, og at trendene jeg har pekt på ikke har et bredt nok kildegrunnlag til at man kan konkludere helt sikkert. Likevel har oppgaven kommet frem til at det ikke er vanskelig å finne orientalistiske trekk i kildene. Dette er ikke spesielt uventet, da det er vanskeligere å ikke falle inn i Suids orientalistkategori, enn å befinne seg i den. Det som derimot er mindre ventet, var at de mest akademiske tekstene inneholdt langt flere orientalistiske kjennetegn enn hva slavelitteraturen gjorde. Man kan i Rasmussen finne generaliserende trekk som ligger svært tett opptil hva Said kalte *orientalisering av orienten*, hvor fjerne land ble fremstilt enda litt fjernere. Dette samsvarer også med et av Ann Thomsons hovedfunn; at 1700-tallsforfatterne sjeldent skrev med et ønske om å generalisere og stereotypisere, men at deres verker ble brukt av 1800-tallets orientalister til å gjøre nettopp dette.

Også litteraturen skrevet av slavene omhandlet «de fremmede», og ble skrevet av «oss», men det å gi slavelitteraturen skylden for orientalismens fremvekst, ville vært som å gi Wright-brødrene skylden for 9/11. Det kan finnes grunnlag for å påstå at slavelitteraturen bidro til å formidle negative – og ofte etnosentriske – bilder av det fremmede, men dette bildet ble ikke skapt i et vakuum. Fremmedfrykt, jødehat, og rasisme fantes lenge før man begynte å skrive om Maghreb. Likevel dannet tekstene – som vist – en litteratur man bygget videre på i vitenskapen om det fremmede. Orientalistene ble beskyldt for å trekke ut de mest fargerike og negative beskrivelsene av det de beskrev, og skapte med det en stereotypisk fremstilling av orienten. Dette er trekk man kan finne igjen i Rasmussen på tidlig 1800-tall, så vel som Larssen i 2013.

Det finnes mange interessante momenter jeg skulle ønske jeg hadde fått tid til å undersøke videre, og som kunne vært interessant for videre forskning. Dette gjelder ikke bare inkluderingen av bildeanalyse av Høsts mange tegninger, og flere typer kilder, som tidsskrifter og aviser, men også emner som oppgaven så vidt har vært innom. Det å kunne undersøke mer om jødernes rolle og antisemittisme i Maghreb hadde vært interessant. Det samme gjelder for den svarte slavehæren i Marokko, som så vidt blir nevnt i kildene. Ikke minst håper jeg det blir gjennomført mer forskning på sammenhengen mellom tilbakevendte slavers skrifter og europeeres oppfattelse av egen slavehandel.

Litteraturliste

Andersen, D., & Voth, H. (2000) The grapes of war, *Scandinavian Economic History Review*, 48(1), 5-27

Andresen, A., Rosland, S., Ryymin, T., Skålevåg, S.A. (2012/2015) Å gripe fortida, *Innføring i historisk forståing og metode*, Det Norske Samlaget, Oslo

Bang, A., og Kjerland, K. (2002) Nordmenn i Afrika - afrikanere i Norge, Vigmostad & Bjørke, Bergen

Beckman, Leif (1965) Pirater og Kapere, paa alverdens have, Carit Andersens Forlag, København

Bricka, C. F. (1887-1905) Dansk Biografisk Leksikon VIII, Georg Hjersing Høst, hentet fra <http://runeberg.org/dbl/8/0248.html>

Burke, P. (2000) A social history of knowledge : from Gutenberg to Diderot, Cambridge: Polity Press.

Burke, Peter (2012), A Social History of Knowledge, Volume 2 From the Encyclopedie to Wikipedia, Polity Press, Cambridge

Davis, Robert C. (2003) Christian slaves, Muslim Masters: White Slavery in the Mediterranean, Barbary Coast and Italy, 1500-1800. Early Modern History, Palgrave Macmillan, New York

Dahl, G. (2014) Libraries and Enlightenment: Eighteenth-century Norway and the Outer World, Aarhus, Aarhus University Press

Diderich (1756) Fanget av Marrokanere, Sanfaerdig Fortaellelse om de Christnes ynkværdig Slaverie udi Barbariet, i saer hos den Marroccanske Keyser, med noget angaaende Folkets Religion, Regierings-Form, Skikke og leve-Maade. Forfattet for enhver Christen, som Et opbyggeligt Speyl, ved En Samtale mellem Theophilum og Timotheum Hvorudi den ferste fremstiller den Historiske Sandhed, hvilten Timotheus bruger til Gudfrygtigheds Opbyggelse. Til Trykken befordret af den, som selv ved Sex Aars Tud har erfaret Slaveriets Bitterhed. Det Kongelige Bibliotek, København

Gjeruldsen, Ole Henrik (2002) Defensjonsskipsordningen i Norge 1630-1704, Forsvarsmuseet, Oslo

Gøbel, E. (2011) Danish Shipping Along the Triangular Route, 1671–1802 *Voyages and conditions on board*, *Scandinavian Journal of History*, 36(2), 135-155

Eigilsson, Oluf (1741) En kort beretning om de tyrkiske søe-røveres onde medfart og omgang, da de kom til Island i Aaret 1627, og der borttoge over 300 mennesker, ihjelsloge mange, og paa tyrannisk maade ilde medhandlede dem. Sammenskreven av Præsten Oluf Eigilssen fra Vest-Manøe, som tidlige blev ført derfra til Algier, og 1628 kom tilbage igjen. Men nu af Islandsk oversat paa Dansk. Tryckt i Dette Aar. København (1741?)

Hammer K. V. (1915) Fra Norges næringsliv fra begynnelsen af det 20. Aarhundrede, *I. Skibsfart med tilknyttede næringer*, Forlaget Norge, Kristiania

Harck, Olufs (1747) Harck Olufs, Fød paa Øen Amrom udi Riber-Stift i Jydland, Besynderlige AVANTURES, som have sig tildraget sig med ham Især til Constantine og paa andre Steder i Africa, For deres Merkværdighedens skyld i trykken udgive. København 1747

Høst, Georg (1791) Den Marokanske Kajser Mohamed Ben Abdallah's Historie, København

Høst, Georg (1779) Efterretninger om Marókos og Fes, samlede der i Landene fra Ao. 1760 til 1768", København

Krefting, Ellen, Nøding, Aina, Ringvej, Mona, En pokkers skrivesyge, *1700-tallets dansk-norske tidsskrifter mellom sensur og ytringsfrihet*, Spartacus Forlag, Oslo 2014

Lambert, Frank (2005) *The Barbary Wars, American Independence in the Atlantic World*, Hill and Wang, New York

Larsen, Vetle Lid (2013), *1001 Natt, Den ukjente historien om to norske slaver i Alger*, Cappelen Damm

Laroui, Abdallah (1977) *The History of the Maghrib, An Interpretive Essay*, Princeton University Press, New Jersey

Leiner, Fredrick C. (2006) *The End of Barbary Terror: America's 1815 War Against the pirates of North-Africa*, Oxford University Press, Oxford and New York

Loyd, Christopher (1981) *English Corsairs on the Barbary Coast*, Collins, London

Matar, Nabil (2005) *Britain and Barbary, 1589-1689*, University Press of Florida, Florida

Milton, Giles (2006) *Hvitt Gull, Den eventyrlige historien om Thomas Pellow og Nord-Afrikas en million europeiske slaver*, Symbolon Forlag, Bergen

Melve, Leidulf (2010) *Historie, Historieskriving frå antikken til i dag*, Dreyers forlag, Oslo

Meyer (1784) *Hynnemørs Tvende Reiser udi Aarene 1747 og 1756 til Salee og Smyrna*, Foræret til Formandskabet Af Lyder Sagens Arvinger

- Moss, Niels Nilsen (1936) I algiersk fangenskap: hvad besetningen på trondhjemsskibet "Jomfrue Christina" oplevet 1769-72, Trondhjems sjøfartsmuseums årsskrift
- Moss, N. N. (1773) En fullstændig Historisk Efterretning om De Medfarendes Skjæbne paa Skibet Jomfrue Christina fra Trondhuem, Som i Aaret 1769. Blev optaget af Algiererene og giorte til Fanger, Til deres Hiemkomst derfra sidst i Aaret 1772. Hvorhos er tilføyet Et kort Anhang om Staden Algiers Beliggenhed, den Indvaanere og videre Beskaffenhed. Eenfoldigst sammenskreven af N. M., Trondhiem,. Faksimilutgåve Trondheim 1970
- Naylor, Phillip C. (2009) North Africa, A history from antiquity to the present, Texas University Press, Austin Texas
- Nilsen, Tore L (2014) Blant Slaver og Sjørøvere, En bergensskippers forunderlige skjebne, Spartacus Forlag
- Nilsen, Tore L (2004) Pirater og kristne slaver, en utstillingsfører, Bergen Sjøfartsmuseum, Bergen
- Rasmussen, J. L. 1818. Det Under Kong Fredrik Den Femte Oprettede Danske Afrikanske Kompagnies Historie. Kiøbenhavn
- Rasmussen, P.K., 1989. Morocco, Mawlay Muhammad and Georg Høst *four Scandinavian accouts on Morocco in the reign of sultan Muhammad III c. 1750-1790*
- Ravn, V., & Ravn, Wilhelm Friderich. (1754). Kort Underretning om det Maroccanske Slaverie i Aarene 1751, 1752 og 1753.
- Rheinheimer, M. (2003). From Amrum to Algiers and Back: The Reintegration of a Renegade in the Eighteenth Century. *Central European History*, 36(2), 209-233. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4547299>
- Rogan, Eugene (2009) Araberne, Historien om det arabiske folk, Gyldendal Norsk Forlag
- Rogerson, Barnaby (2012) North Africa, A history from the Mediterranean shore to the Sahara, Duckworth Overlook, London
- Said, Edward W. (1978, 2003) Orientalism, Western Conception of the Orient, Penguin Books, England
- Schram, Hans Jochum (1791) Journal af en Nordmanns Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien, tilligemed en Beretning om Indbyggernees Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt, Boktrykker Rasmus Dahl, Bergen

Schweigaard, Anton (1840) Norges statistik, Forlagt af J. Dahl, Christiania

Schroeter, Daniel J. (2002) *The Sultans Jew, Morocco and the Sephardi World*, Stanford University Press

Svalesen, Leif (1996) *Slaveskipet Fredensborg, Og den dansk-norske slavehandel på 1700-tallet*, Cappelen, Oslo

Thomson, Ann (1987) *Barbary and enlightenment European attitudes towards the Maghreb in the 18th century* Brill, Leiden

Varisco, Daniel Martin (2007) *Reading Orientalism, Said and the Unsaid*, University of Washington Press, Seattle

Vikør, Knut S. (2007) *Maghreb - Nordafrika etter 1800, Utsyn & innsikt*, Samlaget, Oslo

Vikør, Knut S. (2010) *Ei Verd Bygd På Islam, Oversikt Over Midtøstens Historie*, Det Norske Samlaget, Oslo

Wandel, C. (1919) *Danmark og barbareskerne 1746-1845*, Lund, København

Östlund, Joachim (2010) *Swedes in Barbary Captivity The Political Culture of Human Security, Circa 1660-1760*. *Historical Social Research*, 35(4), 148-163.

Östlund, Joachim (2014) *Saltets pris Svenska slavar i Nordafrika och handeln i Medelhavet 1650-1770*, Nordic Academic Press, Lund

Östlund, Joachim, Naum, Magdalena, & Ekengren, Fredrik. (2018) *The Barbary Coast and Ottoman Slavery in the Swedish Early Modern Imagination*. In (pp. 307-325)

Ødegaard, T. (2012) *Jeg manglede intet uden Friheden Om bergensmatrosen Hans Jochum Schrams slaveri i Tunis (1747-1750)*, Kystforlaget, Kråkerøy

Vedlegg

Vedlegg 1

Oversikt over de ulike tekstforfatterne

HVEM	HVOR	NÅR	ROLLE	UTGITT	FRA
Eigilsson	Alger, Algerie	1627	Slave	1741	Island, Vestmannøy
Harck	Constantine, Algerie	1724 - 1737	Slave	1747	Danmark, Amrum
Schram	Tunis, Tunisia	1747 - 1750	Slave	1791	Norge, Bergen
Diderich	Fes, Marokko	1749 - 1754	Slave	1756	Norge, Bergen
Ravn	Marrakesh, Marokko	1751 - 1753	Slave	1754	Danmark
Moss	Alger, Algerie	1769 - 1772	Slave	1773	Norge, Trondheim
Høst	Flere byer, Marokko	1760 - 1768	Ansatt i et handelskompagni, visekonsul, områdeekspert	1779 og 1791	Danmark, København
Meyer	Var aldri i Maghreb		Borgermester, historiker	1784	Norge, Bergen
Rasmussen	Var aldri i Maghreb		Historiker, lingvist, orientalist	1818	Danmark

Vedlegg 2

Kart over de ulike forfatterens oppholdssteder i Maghreb

